

Nr 58.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om sambruksföreningar m. m.; given Stockholms slott den 16 januari 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om sambruksföreningar;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- 4) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;
- 5) lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117); samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Sammanfattning.

Det vid förevarande proposition fogade förslaget till *lag om sambruksföreningar* avser att giva rättsliga grunder för ekonomiska föreningar, som avse gemensamt jordägande och sambruk. Lagförslaget ansluter sig nära till 1911 års lag om ekonomiska föreningar. Från denna lag företer förslaget dock åtskilliga avvikelser, vilka betingats av sambruksföreningarnas sär-
egna natur.

För drivande av gemensamt jordbruk skall enligt förslaget tillskapas en särskild typ av ekonomisk förening, kallad *sambruksförening*. En sådan förening skall kunna bildas antingen av grannar i en by, vilka samman-
skjuta sina ägor och överlåta dessa på föreningen, eller ock genom att ett antal lantarbetare eller andra i jordbruk kunniga personer bilda en för-
ening, som förvärvar eller arrenderar en större jordegendom för gemen-
samt bruk. Föreningarna skola centralt registreras hos lantbruksstyrelsen. För registrering fordras bland annat, att en ekonomisk plan för föreningens
verksamhet antagits. Planen skall i samband med registreringen hos lant-
bruksstyrelsen underkastas en saklig granskning ur jordbruksekonomisk
synpunkt.

Medlemmarna i en sambruksförening skola vara såväl berättigade som
förpliktade att själva deltaga i jordbruksarbetet. I lagförslaget uppställs i
anslutning härtill det kompetenskravet på medlemmarna, att dessa skola
vara kunniga i jordbruk eller äga annan för verksamheten erforderlig yr-
keskunskap.

Lagförslaget förutsätter bokföringsskyldighet för sambruksförening samt
upptager särskilda regler om fondbildning och vinstutdelning. Lantbruks-
styrelsen förutsättes skola utfärda instruktion för revisor i sambruksför-
ening samt öva viss tillsyn däröver, att en betryggande revision åvägbringas.

Förslaget till lag om sambruksföreningar föranleder vissa smärre änd-
ringar i andra lagar, bland annat en ändring i 1 § bokföringslagen. I sam-
band härmed föreslås ytterligare en ändring i nämnda lagrum. Enligt detta
åligger bokföringsskyldighet bland annat den som yrkesmässigt driver verk-
samhet såsom advokat. Stadgandet avser självfallet icke blott ledamöter av
advokatsamfundet. Genom nya rättegångsbalken ha emellertid samfunds-
ledamöterna fått ensamrätt till advokatnamnet. Ifrågavarande bestämmelse
har därför omarbetats så, att bokföringsskyldighet skall åligga den som yr-
kesmässigt driver advokat- eller likartad verksamhet.

F ö r s l a g
till
L a g
om sambruksföreningar.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Förening med ändamål att bereda medlemmarna utkomst genom att å fastighet, som föreningen förvärvat eller av kronan arrenderat, låta medlemmarna bedriva gemensamt jordbruk och annan i samband därmed stående verksamhet (*föreningsjordbruk*), må kunna i enlighet med vad i denna lag sägs varda registrerad såsom *sambruksförening*.

Såsom sambruksförening må med tillstånd av Konungen eller, efter Konungens förordnande, av lantbruksstyrelsen jämväl registreras förening med ändamål att å fastighet, som föreningen arrenderat av annan än kronan, låta medlemmarna bedriva föreningsjordbruk.

2 §.

För sambruksförenings förbindelser häfta allenast föreningens tillgångar, förfallna men ej guldna insatser och andra avgifter inräknade. I föreningens stadgar må ej meddelas bestämmelse, att medlemmarna åtaga sig personlig ansvarighet för föreningens förbindelser.

3 §.

Sambruksförening skall i nedan angivna hänseenden stå under tillsyn av lantbruksstyrelsen, som ock har att tillhandagå föreningen med råd i jordbruksekonomiska frågor.

Hos lantbruksstyrelsen skall föras register för inskrivning av de uppgifter, vilka enligt denna lag skola för registrering anmälas eller vilkas intagande i registret eljest är eller varder föreskrivet.

Om bildande av sambruksförening.

4 §.

För att vinna registrering skall sambruksförening bestå av minst fem medlemmar samt i enlighet med denna lag hava antagit stadgar och ekonomisk plan för verksamheten ävensom utsett styrelse och revisorer.

Till medlem må icke utan tillstånd av Konungen eller, efter Konungens förordnande, av lantbruksstyrelsen antagas annan än svensk medborgare, som är kunnig i jordbruk eller äger annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap.

Medlemmarna vare skyldiga och berättigade att med egen arbetsinsats deltaga i föreningens verksamhet såvitt icke sjukdom, ålder eller liknande förhållande vållar oförmåga därtill.

5 §.

Föreningens stadgar skola angiva:

1. det namn, under vilket föreningen skall driva sin verksamhet (föreningens *firma*);
2. föremålet för föreningens verksamhet;
3. den ort, där föreningens styrelse skall hava sitt säte;
4. den insats, med vilken varje medlem skall deltaga i föreningen, huru insatserna skola göras, samt huruvida medlem må deltaga i föreningen med högre belopp än enkel insats;
5. där andra avgifter till föreningen, vare sig regelbundna eller på särskilt beslut om uttaxering beroende, skola förekomma, avgifternas belopp eller de högsta belopp, vartill de må bestämmas;
6. antalet styrelseledamöter och revisorer samt, där suppleanter för dem skola finnas, antalet suppleanter, så ock tiden för styrelseledamots, revisors och suppleants uppdrag;
7. när styrelsen är beslutför och huru styrelsebeslut skola fattas;
8. föreningens räkenskapsår;
9. huru ofta ordinarie föreningssammanträde skall äga rum samt tiden för hållande av sådant sammanträde som i 39 § sägs;
10. det sätt, varpå kallelse till föreningssammanträde skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom, ävensom den tid före sammanträde, då föreskrivna kallelseåtgärder senast skola vara vidtagna;
11. huru vid lika röstetal å föreningssammanträde avgörandet skall ske; samt
12. grunden för fördelning av vinst å föreningens verksamhet.

6 §.

Sambruksförenings firma skall innehålla ordet »sambruksförening».

I firman må ej ordet »bolag» eller eljest något, som betecknar ett bolagsförhållande, intagas. Firman skall tydligt skilja sig från andra, förut registrerade, ännu bestående sambruksföreningars firmor.

Ej må annan än sambruksförening i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet »sambruksförening» eller »föreningsjordbruk».

7 §.

Den ekonomiska planen skall hänföra sig till föreningens hela verksamhet och innehålla upplysning i alla de avseenden, vilka äro av betydelse för be-

dömande av verksamheten. I planen skall ock lämnas uppgift om de förpliktelser, som komma att åligga envar medlem.

Sambruksförening må ej registreras utan att den ekonomiska planen av lantbruksstyrelsen prövats ur jordbruksekonomisk synpunkt.

8 §.

Ansökan om föreningens registrering skall göras av dess styrelse.

Ansökningen skall innehålla uppgift om föreningens postadress samt styrelseledamöternas och, där suppleanter i styrelsen utsetts, deras fullständiga namn, medborgarskap och hemvist, så ock förklaring att dessa personer ej äro omvändiga.

I ansökningen skall uppgivas, av vilken och huru föreningens firma skall tecknas, där ej denna befogenhet skall utövas allenast av styrelsen. Skall firman tecknas av annan än styrelseledamot eller suppleant, skall uppgift lämnas jämväl å hans fullständiga namn, medborgarskap och hemvist.

9 §.

Innan sambruksförening blivit registrerad, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller inför domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara. Sedan styrelse blivit utsedd, äge den dock föra talan i mål rörande föreningens bildande, så ock eljest vidtagna åtgärd för utbekommande av utfästa insatser eller avgifter.

Handla medlemmar i föreningen eller ock styrelsen eller annan, som enligt 26 § tredje stycket är ställföreträdare för föreningen, å föreningens vägnar, innan den registrerats, skola de, som deltagit i åtgärden eller beslut därom, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

Om föreningsmedlems intagande och avgång.

10 §.

Fråga om antagande av ny medlem i sambruksförening skall prövas och avgöras å föreningssammanträde jämlikt de i denna lag och föreningens stadgar föreskrivna grunderna ävensom under beaktande av innehållet i gällande ekonomiska plan.

11 §.

Medlem må ej utträda ur föreningen med mindre hans andel överlåtits till annan, som jämlikt 14 § icke må vägras inträde i föreningen, eller å föreningssammanträde beslutats, att medlem i föreningen, som är därtill villig, må förvärva jämväl den utträdandes andel eller att föreningen själv skall lösa andelen.

Medlem, som grovt försummat sina förpliktelser enligt denna lag eller föreningens stadgar och ej låtit sig rätta av varning, som meddelats honom av styrelsen, må, därest å föreningssammanträde minst tre fjärdedelar av med-

lemmarna förena sig i beslut härom, uteslutas ur föreningen, som i sådant fall har att lösa den uteslutne medlemmens andel.

12 §.

Avgång ur föreningen skall anses äga rum vid den tid för räkenskapsavslutning, som infaller näst efter sex månader eller efter den i stadgarna bestämda längre tid, högst ett år, sedan medlemmen anmält sig till utträde eller uteslutits eller annan omständighet, som föranlett avgången, inträffat.

Medlem, som blivit ur föreningen utesluten, vare genast förlustig rätten att delta i överläggningar och beslut om föreningens angelägenheter.

13 §.

Den, till vilken andel i sambruksförening övergått på grund av bodelning eller arv, må ej vägras inträde i föreningen, såvida hinder icke möter på grund av bestämmelse i denna lag.

Samma lag vare, där andel på grund av testamente övergått till testators make, skyldeman inom arvsledningarna, adoptivbarn eller adoptant.

Har den rätt till inträde, som i första eller andra stycket avses, i stadgarna inskränkts, lände det till efterrättelse utom i vad angår make samt hemmavarande barn och adoptivbarn.

14 §.

Har andel överlåtits till någon, som ej är medlem, eller övergått till någon, vilken ej enligt bestämmelse i 13 § är berättigad till medlemskap, må inträde i föreningen icke vägras honom, såvida han uppfyller de villkor för medlemskap, som denna lag och föreningens stadgar föreskriva, och han skäligen bör tagas för god såsom medlem. Ätnöjes han ej med beslut, varigenom inträde förvägrats honom, äger han inom fyra veckor efter erhållen kunskap om beslutet skriftligen påkalla, att frågan om hans antagande till medlem prövas av skiljemän i den ordning, lagen om skiljemän stadgar. Vad skiljemännen i laga ordning bestämt skall gälla.

15 §.

Avlider föreningsmedlem, skall utan hinder av vad i 4 § sägs dödsboet tillsvidare anses såsom medlem i hans ställe.

Har dödsboet icke inom sex månader efter erhållen anmaning av styrelsen visat, att den avlidnes andel genom bodelning, arv eller testamente övergått till viss delägare eller ock att någon, som ej må vägras inträde i föreningen, förvärvat andelen och sökt medlemskap, äge föreningen lösa andelen eller sälja den å offentlig auktion. Anmaning så ock meddelande att föreningen vill lösa eller sälja andelen anses hava givits när anmaningen eller meddelandet försänts i rekommenderat brev. Har i stadgarna vidsträcktare rätt medgivits dödsbo, lände det till efterrättelse.

Där den, till vilken andel övergått genom bodelning, arv eller testamente men som icke antagits till medlem, icke inom enahanda tidsfrist visar, att

någon, som ej må vägras inträde i föreningen, förvärvat andelen och sökt medlemskap, vare lag som i andra stycket sägs.

16 §.

Har den, som efter överlåtelse förvärvat andel i sambruksförening, icke antagits till medlem, vare överlåtelsen utan verkan.

Vad nu sagts skall ej gälla, där förvärvet skett å exekutiv auktion, men vare föreningen berättigad och skyldig att lösa andelen.

17 §.

I stadgarna må kunna göras förbehåll, att vid övergång av andel föreningen skall vara berättigad att lösa andelen därest meddelande att föreningen vill göra lösningsrätten gällande lämnas den nye andelshavaren inom två månader från det anmälan om andelens övergång gjorts hos styrelsen.

18 §.

Har andel förvärvats av föreningen, skall den åter avyttras, så snart det kan ske utan förlust, där ej föreningen å nästa föreningssammanträde beslutar att minska medlemsantalet.

19 §.

Skall andel lösas i fall, som avses i 11 §, 15 § tredje stycket, 16 § andra stycket eller 17 §, och har vid den i 12 § angivna tiden överenskommelse ej träffats om lösens belopp, varde detta av tre skiljemän, utsedda enligt lagen om skiljemän, bestämt till andelens verkliga värde, med rätt för part, som ej åtnöjes med skiljemännens beslut, att draga tvisten under domstols prövning, såframt han väcker talan inom tre månader från det skiljemännens beslut, i huvudskrift eller bestyrkt avskrift, delgavs honom. Lösen skall erläggas inom sex månader från det beloppet blivit bestämt.

20 §.

Har föreningen förvärvat avgående medlems andel men icke avyttrat den och träder föreningen i likvidation inom sex månader från det medlemmen avgått eller varder inom samma tid beslut om föreningens försättande i konkurs meddelat, skall, såvitt rörer föreningens borgenärers rätt, den avgångnes rätt att utfå lösen bedömas efter de i 59 § lagen om ekonomiska föreningar givna föreskrifterna.

Försättes föreningen i konkurs på ansökan som gjorts inom ett år från det medlem avgick och har föreningen löst hans andel men icke avyttrat den, vare den avgångne pliktig att, såvitt rörer föreningens borgenärers rätt, återbära vad han utfått.

Om fondbildning och vinstutdelning.

21 §.

Av sambruksförenings årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skall minst en femtedel avsättas till reservfond. Vid beräkningen av det belopp, som sålunda minst skall avsättas, må ej från årsvinsten avdragas lönetillägg eller annan gottgörelse, som med hänsyn till rörelsens resultat lämnas till medlem eller annan.

Då summan av reservfonden och inbetalat insatskapital uppnått ett belopp motsvarande fyra tiondelar av taxeringsvärdet å föreningen tillhörig fast egendom eller, om bokförda värdet är högre, av detta samt hälften av det bokförda värdet å föreningens för rörelsen anskaffade övriga tillgångar eller det högre belopp, som kan vara föreskrivet i stadgarna, må vidare avsättning till fonden upphöra; nedgår fonden under det sålunda stadgade beloppet, skall avsättning därtill ånyo vidtaga.

Nedsättning av reservfonden må beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått å föreningens verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga till framtida förfogande avsatta medel.

22 §.

Arbetslön, som på förhand tillförsäkras medlem, skall bestämmas under iakttagande av all den varsamhet, som betingas av önskemålet om en betryggande fondbildning.

Utdelning må ej ske av annat än den vinst, som förefinnes enligt fastställd balansräkning för sista räkenskapsåret, i den mån vinsten icke skall avsättas till reservfonden. Beräknas utdelning i förhållande till inbetalat insatskapital, må den fastställas till högst fem procent å nämnda kapital. Det tillkommer föreningssammanträde att besluta, huruvida och i vad mån utdelning sålunda skall ske.

23 §.

Varder löneutbetalning eller vinstutdelning beslutad och verkställd i strid mot vad i 22 § sägs eller mot bestämmelse i föreningens stadgar, vare de, som mottagit sådan betalning eller utdelning, skyldiga att återbära denna jämte fem procent ränta därå.

För brist, som kan uppkomma vid återbäringen, vare de, som medverkat till beslutet om löneutbetalning eller vinstutdelning eller verkställandet av detta, ansvariga en för alla och alla för en.

24 §.

Vad i 22 och 23 §§ stadgats om vinstutdelning och återbäringskyldighet samt ansvarighet för brist vid återbäringen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om gottgörelse, varom i 21 § första stycket sägs och som ej inräknats i vinsten.

25 §.

Beslut må ej fattas om användande av föreningens vinstmedel eller övriga tillgångar eller om åtagande av förpliktelser för ändamål, som uppenbarligen är främmande för föreningens verksamhet. Föreningssammanträde äger dock till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål använda tillgång, som i förhållande till föreningens ställning är av ringa betydelse.

Om styrelse och firmateckning.

26 §.

För sambruksförening skall finnas en å föreningssammanträde vald styrelse, bestående av en eller flera ledamöter. Styrelseledamot skall vara medlem av föreningen och må ej vara omyndig. Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande.

Ledamot av styrelsen må ej handlägga fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han handlägga fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, såframt han däri äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

Styrelsen äger, i den mån annat icke följer av vad i denna lag är stadgat, att ej mindre handla å föreningens vägnar i förhållande till tredje man än även företräda föreningen inför domstolar och andra myndigheter. Samma behörighet tillkommer ock den eller dem som efter vad i 27 § sägs äga teckna föreningens firma (firmatecknare); dock äga de, som må utöva firmateckningsrätt allenast gemensamt, endast gemensamt företräda föreningen.

27 §.

Bemyndigande för styrelseledamot eller annan att teckna föreningens firma må meddelas av styrelsen, där ej i stadgarna blivit bestämt, att sådant bemyndigande icke må meddelas.

Den, som enligt 26 § andra stycket icke må för föreningen handlägga fråga om avtal, äge ej heller befogenhet att utan särskilt uppdrag av styrelsen företräda föreningen i avseende å avtalet.

28 §.

Har styrelsen eller firmatecknare företagit rättshandling å föreningens vägnar men därvid överskridit sin befogenhet, vare rättshandlingen ej gällande mot föreningen, såframt tredje man insåg eller bort inse att sådant överskridande förelåg.

Om styrelsesuppleant företrätt föreningen, vare det förhållandet, att försättning för hans inträde i styrelseledamots ställe saknades, utan verkan gentemot tredje man, där han ej insåg eller bort inse nämnda förhållande.

29 §.

Utan föreningssammanträdes i varje särskilt fall givna bemyndigande må ej den, som äger företräda föreningen, upptaga lån mot säkerhet av in-teckning i föreningens fasta egendom eller i dess jordbruksinventarier, ej heller upplåta panträtt i föreningen tillhörig spannmål.

30 §.

Skriftlig handling, som utfärdas för sambruksförening, bör undertecknas med föreningens firma, och skola de, som teckna firman, därvid underskriva sina namn.

Har styrelsen eller firmatecknare utfärdat handling utan firmateckning och framgår icke av dess innehåll, att den utfärdats å föreningens vägnar, svare de, som undertecknat handlingen, för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld. Sådan ansvarighet skall dock ej åvila undertecknarna, där av omständigheterna vid handlingens tillkomst framgick, att den utfärdades för föreningen, samt den till vilken handlingen ställts av föreningen erhåller behörigen undertecknat godkännande av handlingen utan oskäligt dröjsmål efter det begäran därom framställt eller personlig ansvarighet gjorts gällande mot undertecknarna.

31 §.

Angående behörighet för styrelseledamot, så ock för den, som eljest, ensam eller gemensamt med annan, bemyndigats teckna föreningens firma, att mottaga delgivning i rättegång mot föreningen är stadgat i rättegångsbalken; och skall vad i sådant avseende gäller äga tillämpning jämväl då annat meddelande skall delgivas föreningen.

Vill styrelsen kära till föreningen, skall styrelsen utlysa föreningssammanträde för val av ombud att föra föreningens talan i tvisten. Stämning delgives genom att föredragas å sammanträdet.

32 §.

Sker, efter det ansökan om föreningens registrering gjorts, ändring i avseende å de till styrelseledamöter eller styrelsesuppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna föreningens firma, eller ändrar styrelseledamot, styrelsesuppleant eller eljest någon, som äger teckna firman, sitt hemvist eller ändras föreningens postadress, skall styrelsens ordförande därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Å denna anmälan skall vad i 8 § andra och tredje styckena sägs äga motsvarande tillämpning.

Rätt att göra anmälan enligt första stycket tillkommer den som beröres av anmälingen.

Om bokföring och årsredovisning.

33 §.

Jämte vad i bokföringslagen är stadgat skall i avseende å sambruksförenings balansräkning gälla, att de belopp, vartill medlemmarnas insatser, i

den mån de inbetalts eller förfallit till betalning, samt föreningens fonder uppgå, skola var för sig upptagas bland skulderna.

34 §.

Det åligger styrelsen att för varje räkenskapsår avgiva redovisning för förvaltningen av föreningens angelägenheter genom avlämnande av balansräkning, avseende föreningens ställning vid räkenskapsårets utgång, vinst- och förlusträkning samt förvaltningsberättelse. Redovisningshandlingarna skola vara underskrivna av samtliga styrelseledamöter.

Minst en månad före det föreningssammanträde, varom förmäles i 39 §, skall styrelsen till revisorerna i huvudskrift eller avskrift avlämna redovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret.

Om revision.

35 §.

Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skola granskas av en eller flera å föreningssammanträde utsedda revisorer.

Det åligger styrelsen att ofördröjligen insända det över valet förda protokollet till lantbruksstyrelsen, som har att pröva valet. Finner lantbruksstyrelsen utsedd revisor icke lämplig, åligger det föreningens styrelse att ofördröjligen kalla föreningens medlemmar till extra föreningssammanträde för nytt val.

Om revisor entledigas eller eljest avgår eller avlider och suppleant ej finnes, åligger det styrelsen att ofördröjligen föranstalta om val av ny revisor.

36 §.

Lantbruksstyrelsen har att öva tillsyn därå, att sambruksförening utser revisorer till stadgat antal. Styrelsen skall utfärda instruktion med föreskrifter rörande revisionsuppdragets fullgörande.

Sambruksföreningens styrelse skall giva revisor tillgång till föreningens böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

37 §.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före det i 39 § omförmälda föreningssammanträdet. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Om föreningssammanträde.

38 §.

Föreningsmedlems rätt att deltaga i handhavandet av föreningens angelägenheter utövas å föreningssammanträde. Ingen medlem må äga mer än en röst.

Ej må någon själv eller genom ombud eller såsom ombud för annan å föreningssammanträde deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda stadgats äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot honom eller tredje man.

Styrelseledamot må ej deltaga i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för vilken han är ansvarig, eller i val av revisor.

39 §.

Inom fyra månader efter utgången av varje räkenskapsår skall hållas ordinarie föreningssammanträde, å vilket styrelsen har att framlägga redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen för det sistförflutna räkenskapsåret.

40 §.

Styrelsen äger, när den finner lämpligt, kalla medlemmarna till extra föreningssammanträde.

Revisorerna må, om deras granskning föranleder därtill, skriftligen med angivande av skälet påfordra, att styrelsen skall utlysa extra föreningssammanträde att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske. Efterkommer styrelsen ej inom en vecka sådan påfordran, äge revisorerna på sätt i 41 och 42 §§ är stadgat själva utlysa sammanträde. Äro icke samtliga revisorer ense om sammanträdes utlysande, gälle den mening, varom de flesta förena sig eller vid lika röstetal deras mening som anse extra sammanträde böra hållas.

Extra föreningssammanträde skall ock av styrelsen utlysas, då det för uppgivet ändamål skriftligen påfordras av minst en tiondel av samtliga medlemmar, dock minst tre.

41 §.

Kallelse till föreningssammanträde skall utfärdas av styrelsen i enlighet med föreskrifter i stadgarna. Kallelse till ordinarie sammanträde skall utfärdas senast två veckor före sammanträdet.

Där för giltighet av beslut erfordras, att det fattas å två på varandra följande sammanträden, må kallelse till sista sammanträdet ej ske, innan det första hållits. Är icke något av sammanträdena ordinarie, skall mellan dem förflyta minst en månad.

42 §.

I kallelsen till föreningssammanträde skola angivas de ärenden, som skola förekomma å sammanträdet, dock vare ej erforderligt att särskilt angiva de ärenden, som enligt denna lag eller stadgarna skola där företagas. Hava de ärenden, som skola företagas till behandling å föreningssammanträde, blivit medlemmarna särskilt meddelade på sätt och å tid före sammanträdet, som i stadgarna angives, vare så gillt, som om ärendena varit upptagna i kallelsen till sammanträdet.

Ärende, som ej angivits i kallelsen till sammanträdet eller varom meddelande icke ägt rum efter vad i första stycket andra punkten stadgas, må icke vid sammanträdet företagas till avgörande, där ej ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma på sammanträdet eller omedelbart förändras av ärende, som där skall avgöras; dock att ärende, som ej avser ändring av stadgarna eller utkrävande av ny eller förhöjd avgift eller föreningens trädande i likvidation, jämväl må avgöras å ordinarie sammanträde, såframt tre fjärdedelar av de närvarande giva sitt samtycke därtill.

Genom styrelsens försorg skall vid föreningssammanträde föras protokoll, upplagande fattade beslut samt, där röstning skett, dess resultat. Senast inom två veckor efter sammanträdet skall protokollet hållas hos föreningen tillgängligt för medlemmarna.

43 §.

Finnes ej styrelse för sambruksförening eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie föreningssammanträde eller har styrelsen ej senast två veckor efter påfordran, som i 40 § tredje stycket sägs, utlyst extra föreningssammanträde att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske, har lantbruksstyrelsen att på anmälan av styrelseledamot eller medlem ofördröjligen utlysa sammanträde.

I fråga om ordningen i sådant fall för utlysande av ordinarie eller extra sammanträde gälle vad i 41 och 42 §§ är stadgat.

44 §.

Å ordinarie föreningssammanträde, som avses i 39 §, skola till avgörande företagas frågorna om fastställelse av balansräkningen med de ändringar eller tillägg, som må finnas erforderliga, samt om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid redovisningen omfattar. Vid sammanträdet skall ock fattas beslut i anledning av föreningens vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen.

Med beslut i nämnda frågor må anstå till fortsatt sammanträde å viss dag minst en och högst två månader därefter. Kallelse skall utfärdas till det fortsatta sammanträdet.

Sist en månad efter det balansräkningen blivit fastställd skall genom styrelsens försorg avskrift av balansräkningen, vinst- och förlusträkningen, förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen för det senaste räkenskapsåret insändas till lantbruksstyrelsen.

Om talan mot styrelseledamot eller revisor.

45 §.

Var der talan å styrelsens förvaltning under det räkenskapsår redovisningen avser ej anställd inom sex månader från det redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades på föreningssammanträde, vare så ansett som om ansvarsfrihet blivit beviljad.

Om ansvarsfrihet blivit beviljad, må likväl talan kunna anställas mot styrelseledamot på grund av åtgärd, om vars vidtagande eller betydelse för föreningen styrelsen eller styrelseledamot uppsåtligen eller av vårdslöshet i redovisningshandlingarna eller eljest till föreningssammanträdet eller ock genom bokföringen eller eljest till revisorerna lämnat i väsentliga hänseenden oriktiga eller ofullständiga upplysningar. Talan, som grundas därpå att styrelseledamot begått brottslig handling, må ock eljest kunna mot honom anställas, så framt ej beviljad ansvarsfrihet uppenbarligen avsett även nämnda handling.

Talan mot revisor må ej anställas sedan två år förflutit från det revisionsberättelse framlades å föreningssammanträde, utan så är, att talan grundas därpå, att brottslig handling blivit begången.

46 §.

Försättes föreningen i konkurs på ansökan, som gjorts inom två år från det sammanträde där redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades, äge konkursboet, ändå att ansvarsfrihet blivit styrelseledamot beviljad, anställa talan mot honom å förvaltningen under det räkenskapsår redovisningen avser ävensom att mot revisor anställa talan å revisionen för samma räkenskapsår.

Talan, varom i denna paragraf stadgas, skall väckas inom sex månader från första borgenärssammanträdet eller, där tiden för anställande av talan för föreningen då ännu ej gått till ända, inom utgången av den tid. Försummas det, vare rätt till talan förlorad.

Om ändring av sambruksförenings stadgar.

47 §.

Beslut om ändring av stadgarna beträffande medlems rättighet att utträda ur föreningen vare, där ändringen skall avse jämväl dem, som vid frågans avgörande voro medlemmar i föreningen, ej giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde, som sist hålles, biträts av samtliga röstande. Ej heller äge beslut om sådan ändring av stadgarna, att medlems rätt till föreningens behållna tillgångar vid dess upplösning inskränkes, giltighet, med mindre beslutet fattats i enlighet med vad nu är sagt.

Beslut om annan ändring av stadgarna vare ej giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde, som sist hålles, biträts, såvitt genom beslutet medlemmarnas förpliktelse att erlægga avgifter till föreningen ökas eller medlems rätt till årsvinst inskränkes, av minst tre fjärdedelar av de röstande, men eljest av minst två tredjedelar av de röstande.

Är för giltighet av beslut, varom ovan är sagt, något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände ock det till efterrättelse.

48 §.

Beslut om ändring av stadgarna skall av styrelsens ordförande ofördröjligen anmälas för registrering och må ej gå i verkställighet, innan registrering skett.

Beslut om sådan ändring av stadgarna, att medlems förpliktelse att erlægga avgifter till föreningen ökas eller medlems rätt till årsvinst inskränkes, må ej tillämpas mot medlem, som icke bidragit till beslutet och som anmäler sig till utträde ur föreningen inom fyra veckor från det beslutet fattades; och äge i ty fall medlemmen, oavsett vad stadgarna därom innehålla, att å tid, som i 12 § första stycket sägs, utträda ur föreningen i den ordning 11 § första stycket stadgar.

Om talan å föreningsbeslut.

49 §.

Menar styrelsen eller föreningsmedlem, att föreningsbeslut icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller föreningens stadgar, äge därå tala genom stämning å föreningen.

Grundas talan därpå, att beslutet icke tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker allenast medlems rätt, skall talan väckas inom två månader från beslutets dag. Försummas det, vare beslutet gällande.

Har klandertalan väckts, äge domstolen, när skäl därtill förekommer, att, innan målet avgöres, förordna, att klandrade beslutet ej må verkställas. Om förordnandet skall, där beslutet är av beskaffenhet att böra registreras, meddelande ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Domstols dom, varigenom föreningsbeslut upphävts eller ändrats, gälle jämväl för de föreningsmedlemmar, som ej instämt talan.

Om likvidation och upplösning.

50 §.

Föreningssammanträde äger besluta att föreningen skall träda i likvidation. Sådant beslut vare, i annat fall än i 51 § avses, icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på var-

andra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde som sist hålles biträts av minst fyra femtedelar av de röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände det till efterrättelse.

51 §.

Sambruksförening skall träda i likvidation,

1. då antalet föreningsmedlemmar nedgått under fem samt tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom ett år och lantbruksstyrelsen ej heller funnit särskilda skäl medgiva, att föreningens verksamhet likväl må fortsättas;

2. då förhållande inträffat, på grund varav enligt bestämmelse i stadgarna föreningen skall upphöra med sin verksamhet.

52 §.

Saknar sambruksförening till registret anmäld behörig styrelse, vare föreningsmedlem eller borgenär, så ock envar annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda föreningen, berättigad att hos rätten göra ansökan, att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation.

Sker ansökan, skall rätten ofördröjligen utfärda kallelse å föreningen samt å föreningsmedlemmar och borgenärer, som vilja yttra sig i ärendet, att inställa sig för rätten å utsatt dag, då frågan om föreningens trädande i likvidation skall prövas av rätten. Kallelsen skall delgivas föreningen på sätt om stämning i tvistemål är stadgat, där upplysning vinnes om någon med vilken delgivning kan äga rum. Genom rättens försorg skall kungörelse om kallelsen införas i allmänna tidningarna och i den tidning, där allmänna påbud vanligen meddelas för den ort, där föreningens styrelse skall hava sitt säte, minst två och högst fyra månader före nämnda dag. Rätten äge, där så äskas eller eljest finnes erforderligt, förordna en eller flera sysslomän att taga föreningens egendom under vård samt bevaka dess angelägenheter och företräda föreningen till dess rätten meddelat beslut i ärendet. Styrkes ej innan ärendet företages till avgörande, att behörig styrelse finnes samt att införelse i registret skett, förklare rätten, att föreningen skall träda i likvidation, och förordne en eller flera likvidatorer.

Genom rättens försorg skall till lantbruksstyrelsen ofördröjligen avsändas dels för registrering meddelande om beslutet att föreningen skall träda i likvidation, dels ock underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress. Förordnas syssloman, skall ock för registrering ofördröjligen avsändas meddelande därom med angivande av sysslomannens fullständiga namn och hemvist.

53 §.

Finnes att sambruksförenings verksamhet drives på sätt som står i uppenbar strid mot förutsättningarna för föreningens registrering, äge rätten, på ansökan av lantbruksstyrelsen och efter föreningens hörande, förklara att

föreningen skall träda i likvidation; och förordne rätten i sådant fall en eller flera likvidatorer att verkställa likvidationen.

I fråga om avsändande av meddelande och underrättelse till lantbruksstyrelsen skall gälla vad i 52 § är stadgat.

54 §.

I fråga om likvidation och upplösning av sambruksförening samt om avträdande av sådan förenings egendom till konkurs skall utöver vad ovan stadgats i tillämpliga delar gälla vad i 49—64 §§ lagen om ekonomiska föreningar sägs, därvid dock skall iakttagas, att i stället för lagrum, vartill i sagda paragrafer hänvisas, motsvarande stadgande i denna lag skall tillämpas, nämligen

i stället för 25 § lagen om ekonomiska föreningar 30 § denna lag;

i stället för 39, 40 och 41 §§ lagen om ekonomiska föreningar 44 § andra stycket samt 45 och 46 §§ denna lag;

i stället för 47 § lagen om ekonomiska föreningar 52 § denna lag, samt

i stället för 48 § lagen om ekonomiska föreningar 51 § denna lag.

Om registrering.

55 §.

Beviljas registrering av sambruksförening, låte lantbruksstyrelsen i det register, varom förmäles i 3 § andra stycket, införa:

1. dagen för stadgarnas och för den ekonomiska planens antagande;

2. föreningens firma;

3. föremålet för föreningens verksamhet;

4. den ort där styrelsen har sitt säte;

5. föreningens postadress;

6. tiden för ordinarie föreningssammanträdes hållande;

7. det sätt, varpå kallelse till föreningssammanträde skall ske och andra meddelanden skola bringas till medlemmarnas kännedom, ävensom den tid före sammanträde, då föreskrivna kallelseåtgärder senast skola vara vidtagna;

8. varje styrelseledamots och styrelsesuppleants så ock, där eljest någon ensam eller gemensamt med annan är bemyndigad att teckna föreningens firma, dennes fullständiga namn och hemvist; samt

9. av vilka och huru föreningens firma skall tecknas, där den ej tecknas av styrelsen.

56 §.

Företer sambruksförenings i registret införda firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge han hos domstol föra talan om förbud för föreningen att efter viss tid använda förstnämnda firma samt om skadestånd.

Menar någon eljest, att en i registret verkställd inskrivning länder honom till förfång, må talan om registreringens upphävande samt om skadestånd föras vid domstol.

57 §.

Det som i enlighet med denna lag eller särskild med stöd av lagen utfärdad författning blivit infört eller antecknat i registret och vederbörligen kungjort i ortstidning, skall anses hava kommit till tredje mans kännedom, där ej av omständigheterna framgår, att han varken ägde eller bort äga vetskap därom.

Innan sådant kungörande skett, kan det förhållande, som blivit eller bort bliva infört eller antecknat i registret, icke med laga verkan åberopas mot annan än den, som visas hava ägt vetskap därom.

Finnes enligt Konungens förordnande tryckt samling av anmälningar till registret, skall i fråga om behörighet att inför domstol, länsstyrelse eller överexekutor företräda föreningen vad samlingen, i den mån den kommit myndigheten till handa, innehåller för denna äga vitsord, där ej annat förhållande visas vara för handen.

Straffbestämmelser.

58 §.

Med dagsböter eller fängelse straffes

1. styrelseledamot eller annan, som i anmälan eller ansökan till lantbruksstyrelsen eller i ekonomisk plan eller annan handling som fogas därvid uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;

2. styrelseledamot eller likvidator, där han uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling, som hålles tillgänglig för medlem eller framlägges å föreningssammanträde;

3. styrelseledamot, där han uppsåtligen låter verkställa utbetalning i strid mot bestämmelserna i 22 eller 24 §;

4. revisor, där han i revisionsberättelse eller annan handling, som framlägges på föreningssammanträde eller annorledes hålles tillgänglig för medlem, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift rörande föreningens angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger;

5. revisor som, oaktat han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid verkställd granskning kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

59 §.

Med dagsböter straffes den som underlåter att iakttaga föreskrift i 32 § första stycket, 34 § andra stycket, 36 § andra stycket, 37 §, 39 §, 42 § tredje

stycket eller 48 § första stycket, så ock den som ej fullgör vad honom åligger enligt 54 § denna lag, jämförd med 54 §, 55 § andra stycket, 61 § andra stycket eller 64 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar.

60 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Särskilda bestämmelser.

61 §.

Beträffande skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter, revisorer, likvidatorer och föreningsmedlemmar skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

62 §.

Sambruksförening vare uti de mål, för vilka ej annorlunda genom lag stadgas, lydande under allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte.

Atal för försummelse att enligt bestämmelse i denna lag göra anmälan för registrering skall likaledes upptagas vid allmän underrätt som i första stycket sägs.

63 §.

Innehålla sambruksförenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator eller föreningsmedlem skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gälle vad om stämning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot föreningsbeslut, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om det i 31 § andra stycket omförmälda sammanträdet blivit inom den i 49 § första stycket stadgade tiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

64 §.

Närmare bestämmelser rörande det i 3 § andra stycket omförmälda registret samt ansökan om eller anmälan för registrering, så ock de föreskrifter, som i övrigt, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa
inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva
eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 18 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

18 §.

De i — — — eller testamente.

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å bankaktiebolag, järnkontoret, sparbank, försäkringsbolag, sjukkasse, understödsförening eller annan försäkringsförening, aktiebolag eller förening, som erhållit statslån från egnahemslånefonden, sambruksförening eller förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1920:434.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

11 §.

Med bolag — — — eller försäkringsrörelse.

Med förening avses icke förening, vilken driver rörelse, som nyss sagts, ej heller sambruksförening.

Med stiftelse — — — fastställt stadgar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

5 §.

Från sökande av tillstånd vare kronan, kommun och sambruksförening befriade.

Denna lag — — — skall sökas.

Tillstånd enligt — — — annat förvärvsarbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1932: 183.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117)

Härigenom förordnas, att 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929¹ skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Bokföringsskyldighet enligt denna lag åligger aktiebolag, bolag, som blivit
infört i handelsregistret, bostadsrättsförening, sambruksförening samt, där
annat ej följer av 2 §, en var som yrkesmässigt driver någon av följande rö-
relser:

- 1) handel med — — — annan lånerörelse,
- 19) advokat- eller likartad verksamhet, verksamhet såsom patentombud,
inkasseringrörelse,
- 20) badhus- eller tvättinrättningsrörelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28
september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 sep-
tember 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

22 §.

- 1 mom. Från bruttointäkten — — — det allmänna.
Har skog — — — tidigare medgivits.
Har växande — — — gällande ingångsvärde.
Hemmavarande barn — — — tillhöra arbetspersonalen.
Har sambruksförening med hänsyn till rörelsens resultat lämnat medlem
eller annan lönetillägg eller annan sådan gottgörelse, må föreningen njuta
avdrag för nämnda gottgörelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1934:120.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 juni 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, fråga rörande *lagstiftning om föreningar för gemensamt ägande och gemensam drift av jordbruk* samt anför därvid följande.

Inledning.

Frågan rörande lagstiftning om föreningar för gemensamt ägande och gemensam drift av jordbruk anmäldes av mig i statsrådet den 31 juli 1945. Jag uttalade därvid, att de svårigheter, som mötte vid en rationalisering av vårt jordbruk, i hög grad vore beroende på att väsentliga delar av landets odlade jord hänförde sig till små brukningsenheter. Ett otillräckligt jordinnehav utgjorde ofta hinder för tillämpandet av maskinella driftsmetoder, begränsade möjligheterna att effektivt utnyttja arbetskraften samt ökade byggnadskostnaderna. Den företagsstorlek i fråga om jordbruk, som vore lämpligast för ett fullständigt utnyttjande av den moderna teknikens möjligheter, låge så högt, att jämförelsevis få svenska jordbruk uppnådde densamma. Av dessa och andra skäl kunde det befaras, att genom sammanläggning av mindre brukningsdelar en tillbakagång för den egentliga bondeklassen skulle inträda och det svenska jordbrukets sociala struktur på längre sikt få ett ökat inslag av storgodsägare å ena sidan och egendomslösa lantarbetare å den andra. Det mötte uppenbarligen betänkligheter ur sociala synpunkter att medverka till en jordpolitik, som finge dylika konsekvenser. Andra vägar måste därför prövas för att uppnå en ökad produktionseffektivitet med bevarande av en fri bondeklass. Där i vårt land de naturliga betingelserna för jordbruket gäve stordriften företräde, syntes mindre jordägare kunna skörda vinsterna av en dylik driftsform genom långtgående samverkan i produktionen. På liknande grunder kunde det tänkas, att, i den mån ägandet av en mindre brukningsdel icke längre ansåges innebära ett eftersträfvansvärt mål för driftiga och dugliga lantarbetare, det borde möjliggöras för denna kategori att i gemensamt ägande av större jordbruksfas-

tigheter, drivna i sambruk, finna en form för en friare tillvaro än den som kunde ernås av anställda lönearbetare. Vid sidan av andra brukningstyper framstode med hänsyn härtill föreningsjordbruket, bildat genom frivillig sammanslutning av enskilda yrkesutövare i syfte att utnyttja de tekniska möjligheterna till rationell drift, som en tänkbar framtida lösning av dilemmat mellan det sociala önskemålet att bibehålla självständiga näringsutövare i jordbruket och det samhällsekonomiska kravet på högsta möjliga effektivitet i produktionen. Från dessa utgångspunkter måste det betraktas som en brist i vår lagstiftning, att det ej finnes särskilda rättsliga grunder för sådana ekonomiska föreningar som avsåge gemensamt jordägande och sambruk. På grund härav borde en utredning igångsättas med uppgift att komplettera lagstiftningen i förevarande avseende.

Inga berättigade invändningar — anförde jag vidare — syntes kunna resas mot att staten vid sidan av upplåtandet åt enskilda av arrendeegnahem, även på liknande sätt inrättade och upplåte större jordbruksfastigheter på arrende till ekonomiska föreningar av lantarbetare och andra mindre medlemmades yrkesutövare i jordbruket. Dylika jordbruk skulle kunna inrättas antingen på kronan redan tillhörande jord eller å lämpliga fastigheter, vilka för ändamålet inköptes för kronans räkning. Detta förutsatte emellertid en komplettering av gällande bestämmelser rörande arrendeegnahem. Detta spörsmål borde även upptagas till utredning.

Under åberopande av det sålunda anförda hemställde jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga chefen för jordbruksdepartementet att utse en person att verkställa den omnämnda utredningen samt högst fyra på jordbrukets och föreningslagstiftningens område sakkunniga personer att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom och i övrigt biträda vid utredningen.

Med stöd av ett i enlighet med denna hemställan lämnat bemyndigande tillkallade jag den 31 juli 1945 dels revisionssekreteraren Hj. Nordfelt för att verkställa berörda utredning och avgiva förslag rörande lagstiftning i ämnet, dels ledamoten av riksdagens andra kammare, småbrukaren J. A. Andersson i Tungelsta, landstingsmannen, lantbrukaren F. Jansson i Benestad, byråchefen i statens livsmedelskommission K. H. Olsson och ämnesläraren vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, agronomen K. A. Örborn att såsom sakkunniga på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom och i övrigt biträda vid utredningen.

Utredningsmannen har till fullgörande av sitt uppdrag den 21 oktober 1946 avgivit betänkande med förslag till lag om sambruksföreningar (SOU 1946: 70). Förslaget har enhälligt biträts av de sakkunniga.

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen och fastighetsbildningssakkunniga, egnahemsstyrelsen, vid vars utlåtande fogats yttranden av rikets samtliga egnahemsnämnder utom egnahemsnämnden i Gävleborgs län, statens livsmedelskommission och lantbruksakademien. Yttranden ha vidare avgivits av norrlandskommittén och lokala jordnämnden i Norrbottens län, förvaltnings-

utskotten i rikets samtliga hushållningssällskap, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet, Riksförbundet landsbygdens folk, Småbrukarnas riksförbund, Landsorganisationen i Sverige, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges allmänna hypoteksbank, vid vars yttrande fogats yttrande av Skånska hypoteksföreningen, samt Svenska jordbrukskreditkassan.

Jag anhåller nu att få till närmare granskning upptaga spørsmålet i fråga.

Föreningsjordbrukets lämplighet för svenska förhållanden.

Betänkandet. Såsom framgår av de inledningsvis återgivna direktiven till utredningen om föreningsjordbruk, har denna utredning icke varit förutsättningslös. Uppgiften har varit att utarbeta lagförslag i ämnet, icke att utreda och överväga, huruvida ur jordbrukspolitisk synpunkt kan anses motiverat att tillskapa institutet föreningsjordbruk. I en kortfattad historisk återblick har emellertid i betänkandet erinrats om den långt drivna gemenskap, som varit rådande i det gamla svenska byalaget, samt om den omfattande samverkan i produktionen, som i modern tid framträtt inom ramen för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse (s. 41—45). I betänkandet redovisas vidare vunna erfarenheter av kollektivt jordbruk i vissa främmande länder samt några försök med kollektiv jordbruksdrift i Sverige från slutet av förra världskriget och in på 1920-talet (s. 46—80).

I betänkandet (s. 81—92) erinras vidare därom, att vid 1917 års riksdag såväl som vid flera senare riksdagar motionsvis väcktes förslag om statligt stöd åt kooperativt jordbruk, vilka förslag slutligen ledde till utfärdandet av en kungörelse den 26 juni 1933 (nr 382) angående statsunderstödd samfällid jordbruksdrift. Denna kungörelse blev emellertid enligt beslut vid 1939 års riksdag åter upphävd utan att i något fall hava tillämpats.

Såsom bakgrund till den följande redogörelsen för remissyttrandenas innehåll synes det i betänkandet framlagda lagförslagets huvudinnehåll här böra i korthet återgivas. Härvid torde böra anmärkas, att utredningsmannen förutsatt en omorganisation av lantbruksstyrelsen och inrättandet av lokala lantbruksnämnder i enlighet med det av 1942 års jordbrukskommitté framlagda förslaget.

För drivande av gemensamt jordbruk skulle enligt förslaget tillskapas en särskild typ av ekonomisk förening, kallad *sambruksförening*. En sådan förening skulle kunna bildas antingen genom att grannarna i en by sammanköte sina ägor och överläte dessa på föreningen eller ock genom att ett antal lantarbetare eller andra i jordbruk kunniga personer bildade en förening, som förvärvade eller av kronan arrenderade en större jordegendom för gemensamt bruk. Föreningarna skulle centralt registreras hos lantbruksstyrelsen. Villkor för registrering skulle vara, att icke blott stadgar för föreningen utan även en ekonomisk plan för dess verksamhet antagits. Den eko-

nomiska planen har förutsatts bliva upprättad i samråd med vederbörande lantbruksnämnd och annan tillgänglig lokal sakkunskap. Planen skulle i samband med registreringen hos lantbruksstyrelsen underkastas en saklig granskning ur jordbruksekonomisk synpunkt.

Medlemmarna i en sambruksförening skulle vara såväl berättigade som förpliktade att själva delta i jordbruksarbetet. I lagförslaget har i anslutning härtill uppställts det kompetenskravet på medlemmarna, att dessa skulle vara kunniga i jordbruk eller äga annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap.

Lagförslaget förutsätter bokföringsskyldighet för sambruksförening samt upptager särskilda regler om fondbildning och vinstutdelning. Lantbruksstyrelsen förutsättes skola utfärda instruktion för revisor i sambruksförening samt öva viss tillsyn däröver, att en betryggande revision åvägabringas.

I betänkandet har, utöver utkast till lag om sambruksföreningar och förslag till därav föranledda jämkningar i andra författningar, framlagts förslag till kungörelse med vissa bestämmelser om utarrendering av kronojord till sambruksförening, utformad i nära anslutning till bestämmelserna om arrendeegnahem och arrendelån i 7 kap. 1940 års egnahemskungörelse.

Yttrandena. Tanken att i vårt land öppna möjlighet till bedrivande av gemensamt jordbruk i den ekonomiska föreningens form har icke i något av de avgivna yttrandena helt avvisats. I omkring hälften av yttrandena har en positiv inställning till förslaget kommit till direkt uttryck. I vissa andra yttranden möter däremot ett mer eller mindre utpräglat tvivel rörande möjligheterna att i praktiken realisera uppslaget, i varje fall genom samverkan av personer, som hittills varit självständiga företagare inom jordbruket. Även i flertalet av de yttranden, i vilka dylika reservationer anförts, har likväl uttalats, att det finge anses vara av intresse för det allmänna, att driftsformen i fråga bleve prövad. I några yttranden har därvid den uppfattningen kommit till uttryck, att tills vidare endast ett mindre antal försök borde anställas. I flera yttranden har understrukits, att föreningsjordbruket icke borde särskilt gynnas genom mera omfattande statligt stöd än det, som kunde komma individuellt bedrivet jordbruk till del. Driftsformens styrka borde sålunda utrönas under tävlan med andra driftsformer på ensartade villkor.

Den mest avvisande hållningen till förslaget har intagits av *Svenska lantarbetsgivareföreningen*. Föreningen avstyrker förslaget i den mån det syftar till att skapa samjordbrukare av förutvarande småjordbrukare och anför till stöd härför i huvudsak följande.

I ett ekonomiskt nödläge kan den enskilde jordbrukaren skjuta sitt frihetsbegär och sin äganderättsinstinkt åt sidan och övergå till gemensamhetsbruk. Men det vore kortsynt att tro på varaktigheten därav även sedan det yttre trycket upphört. De egenskaper hos vårt folk som en gång lett till skapandet av bondens fria äganderätt och som under en lång historia ytterligare utvecklats i lagarnas hägn, kunna väl till en tid av yttre omständigheter hindras att taga sig uttryck, men de kunna knappast utplånas. Kärleken till den egna torvan är visserligen ett slitet och skamfilat slagord, men

det täcker dock en andlig realitet av stor kraft och betydelse. Så snart tillfälle därtill yppar sig, kommer driften att själv äga och själv bruka jord att spränga den kollektivism, varom det här är fråga, och skapa en återgång till sådana livs- och verksamhetsformer, som hos vårt folk äro psykologiskt betingade.

Även om föreningen ej helt vill utesluta möjligheten av att en av nödtvång framdriven kollektivism kan ha ett visst värde, nämligen däri att den kan tänkas möjliggöra tillskapandet av jordbruk av bärkraftig storlek, som i framtiden under ändrade förhållanden eventuellt åter kunna bliva föremål för enskild äganderätt, hyser föreningen dock starka betänkligheter mot den föreslagna nya brukningsformen.

En av anledningarna till att småjordbruk ej bära sig är, att dessa ofta ej fullt kunna utnyttja ägarens arbetskraft. En sammanslagning av dylika småställen i sambruksföreningens form innebär uppenbarligen ingen lösning av frågan, därest de förutvarande ägarna skola ägna sin arbetskraft åt det gemensamma jordbruket. Med ökad areal följer ökade möjligheter till maskin-användning och därmed minskat behov av arbetskraft. Jordbrukskommitténs förslag syftar i detta hänseende till betydligt mer rationella resultat.

Föreningen yttrar vidare.

Som enda skäl för införandet av samjordbruk kan föreningen tänka sig önskemålet att bereda dugliga och lämpliga lantarbetare möjlighet att försöka sig som företagare på jordbruksdriftens område. Lika väl som man ordnar småställen åt dessa, kan man bereda dem tillfälle att gemensamt driva jordbruk på en större areal. Ehuru med största tvekan vill föreningen sålunda ej helt avstycka anordnandet av sambruksföreningar för gemensam jordbruksdrift.

Jämväl *lantbruksstyrelsen* ställer sig mycket tveksam beträffande lämpligheten av att i vårt land bedriva jordbruk i kollektiv driftsform men vill dock icke motsätta sig att väl planlagda försök i begränsad omfattning göras. Verksamheten måste därvid grundas på fullt frivilliga åtaganden och någon stimulans för bildande av samjordbruk genom särskilt gynnsamma villkor borde ej givas. Styrelsen utvecklar sin ståndpunkt på följande sätt.

Självbestämmanderätten i sambruksföreningarna blir högst skenbar. Arbetspliktens fullgörande ger föreningsmedlemmarna en ställning, som i realiteten närmast sammanfaller med lönearbetarens. Arbetsledningen, låt vara majoritetsvald av medlemmarna, bestämmer sålunda tid, plats och art m. m. för medlemmarnas arbetsinsatser. Huruvida denna ordning kan sägas bevara den fria bondeklassens ställning måste därför starkt ifrågasättas. Enligt styrelsens uppfattning blir så icke fallet. Någon uppgift för bevarande av en fri bondeklass synas sambruksföreningarna därför icke kunna få. Där emot kunna de tänkas få betydelse för jordbruksarbetare, som vilja bliva egna företagare.

De utomlands vunna erfarenheterna om kollektivjordbruk kunna näppe-ligen vara vägledande. Något bevisvärde i ena eller andra riktningen kan heller icke tillmätas tidigare gjorda svenska försök.

Många svårigheter måste ovillkorligen möta vid en kollektiv driftsform inom jordbruket. De varierande arbetsuppgifterna samt dessas större eller mindre lockelse ur bekvämlighets- eller trevnadssynpunkt m. m. torde lätt föranleda motsättningar, som kunna menligt påverka samarbetsviljan, särskilt när den första entusiasmen lagt sig. Om än samjordbruket teoretiskt kan synas lockande och ändamålsenligt, torde det i praktiken vara svårt att genomföra.

Förvaltningsutskottet i Södermanlands läns hushållningssällskap anför.

Förvaltningsutskottet håller före, att stor betänksamhet skulle uppstå hos jordbrukarna mot en form av sambruk, som skulle förutsätta, att de förloerade äganderätten till sin jord. För självägande jordbrukare kan därför förslaget knappast väntas få någon praktisk betydelse. För deras del torde i stället böra undersökas, huruvida och i vilka former sådan samverkan kan genom lagstiftning och andra statliga åtgärder befrämjas, som medger bibehållande av äganderätten till de ursprungliga gårdarna.

Däremot anser förvaltningsutskottet, att förutsättningar finnas för att i vissa fall ett antal personer, närmast då i jordbruket anställda, skulle intressera sig för att gemensamt förvärva eller arrendera en större kronogård. I sådana fall skulle sambruksföreningar av föreslagen typ kunna vara en lämplig driftsform. Stora svårigheter torde emellertid komma att möta, då det gäller att i en sådan förening ordna för driftsledning och med ersättning för vars och ens arbetsinsats m. m. I vad mån och på vad sätt sådana svårigheter bäst kunna lösas torde kunna klargöras endast genom prövning i praktiken.

På grund av vad sålunda anförts vill förvaltningsutskottet förordna, att man tills vidare inskränker sig till bildande av enstaka sambruksföreningar av sist avsedd typ, för att sedan erfarenhet vunnits ånyo upptaga frågan till övervägande.

Förvaltningsutskottet i Kristianstads läns hushållningssällskap har gjort gällande, att stora svårigheter helt säkert komme att möta sambruksföreningarna, även om de började sin verksamhet under de relativt goda förutsättningar, som angäves i förslaget.

Om ett antal brukare av ofullständiga jordbruk bilda en sambruksförening, måste en del av jordbrukarna uteslutas från företaget, vilket kan leda till osämja. Skola några lantarbetare bilda sambruksförening kunna tvistigheter uppstå om fördelningen av befintliga bostäder. För en anställd driftsledare är det ej lätt att fördela arbetet och ge order till sina uppdragsgivare.

Entusiasm för jordbruk är störst under högkonjunktur. Skall ett under sådan tid bildat föreningsjordbruk kunna bestå i en därpå följande tid med sjunkande priser, fordras en så seg och envis kamp att hålla företaget flytande, som kan finnas hos den enskilde företagaren men sällan hos ett samfällt företag.

Trots de påpekade svårigheterna har förvaltningsutskottet ansett försök med sambruksföreningar böra genomföras. Under de första åren borde dock antalet föreningar begränsas, tills man hunnit utröna, vilka svårigheter som kunde uppstå, och huru dessa skulle kunna övervinnas.

Förvaltningsutskottet i Uppsala läns hushållningssällskap anför bland annat.

Även om sambruksföreningarnas organisation upplägges efter klara och fasta linjer, varvid utredningens förslag synas förebildliga, torde ändock icke kunna förhindras uppkomsten av skadegörande konflikter och motsättningar medlemmarna emellan. Detta förhållande synes vara skäl nog för intagande av en tveksam ställning om behovet av föreslagen lagstiftning. Med hänsyn till *dels* den oklarhet, som för närvarande råder om den allmänna målsättningen och riktlinjerna för jordbrukets framtid och *dels* den bristande erfarenheten om den ifrågavarande företagsformens möjligheter, särskilt i vad mån den kan bidra till undanröjande av småbrukens ekonomiska svårig-

heter, finner emellertid förvaltningsutskottet lämpligt, att företagsformen prövas även i vårt land och vill därför ej motsätta sig förslaget upphöjande till lag.

Stockholms stads och läns egnahemsnämnd uttalar den uppfattningen, att sambruksföreningar icke lämpade sig för vårt land med hänsyn till lantbruksbefolkningens mentalitet. Nämnden ifrågasätter, om en dyrbar apparat borde sättas i gång för ändamålet, men anser sig dock icke böra motsätta sig, att försök gjordes i strängt begränsad omfattning.

Egnahemsnämnden i Kronobergs län yttrar, att, såvitt nu kunde bedömas, något behov av den ifrågasatta lagstiftningen ej föreläge inom länet.

Egnahemsnämnden i Kalmar läns södra område finner det böra närmare utredas, huruvida av jordägare bildad sambruksförening kunde rekommenderas såsom en lämplig form vid jordbrukets yttre rationalisering, innan frågan om statligt stöd till sådan förening övervägdes. Frågan om föreningsbildning av icke jordägande personer, företrädesvis lantarbetare, finner nämnden i viss mån föranleda ett annat betraktelsesätt, enär motivet här mera vore av socialpolitisk än jordbrukspolitisk karaktär. Även här borde dock samägandeformens förutsättningar prövas, innan den gäves en allmän tillämpning, lämpligen genom att staten i rent försökssyfte och på grundval av den i betänkandet angivna organisationsformen på olika håll i landet uppläte ett antal lämpliga egendomar åt intresserade lantarbetare och jordbrukarsöner.

Fastighetsbildningsakkunniga, i vilkas yttrande *lantmäteristyrelsen* förklarat sig instämma, ha — utan att ingå på frågan om de praktiska och psykologiska förutsättningarna för bildande av föreningsjordbruk — givit uttryck åt den uppfattningen, att själva bildandet av en sambruksförening vore att beteckna som en form av yttre rationalisering av jordbruket. De sakkunniga uttala härom.

Särskilt tydligt skulle rationaliseringsverkningarna framträda i de fall, där föreningsbildande skedde genom tillskott av medlemmarna tillhörig jord. Om man utgår från att antalet medlemmar i en sambruksförening som regel kommer att utgöra åtminstone tio och att intresse för bildandet av sambruksföreningar genom tillskott av medlemmarna tillhörig jord icke kommer att föreligga i andra trakter än där parcelleringen av jordbruksjorden gått tämligen långt och givetvis icke heller annorstädes än där förutsättningar för drivande av storjordbruk över huvud förefinnas, så ligger det mot bakgrunden av professorn L. Nannesons undersökning angående rationaliseringsvariationerna inom det svenska jordbruket i öppen dag, att åtskillig arbetskraft skulle komma att frigöras genom att en sambruksförening av nämnda typ bildades. Att viss arbetskraft sålunda kunde frigöras vore icke blott av nationalekonomisk betydelse utan skulle innebära en fördel även såtillvida, att kvinnorna då kunde antagas bli befriade från tyngre jordbruksarbete.

Vad beträffar de fall, då en sambruksförening bildas genom att ett antal personer sluta sig samman för att antingen förvärva eller arrendera en för föreningsjordbruk lämplig egendom, så är det väl i och för sig sant att dessa föreningar närmast syfta till att tillgodose ett socialt intresse. Men även i dessa fall komme föreningsbildandet att främja ett rationaliseringsintresse genom att de sociala synpunkterna då kunde tillgodoses utan att man behövde med-

verka till eller konservera en ur jordbrukspolitisk synpunkt föga lycklig parcellering.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finna de sakkunniga, att det ur fastighetsbildningssynpunkt uppenbarligen vore av intresse, att statsmakterna stödde bildandet av sambruksföreningar.

Lantbruksakademien uttalar, att i lämpliga kollektiva former bedrivna jordbruk säkerligen kunde vara ägnade att öppna värdefulla möjligheter för fortsättande av den rationalisering i olika avseenden, som för närvarande påginge och som utgjorde ett jordbrukspolitiskt problem i vårt land av stor betydelse.

Egnahemsstyrelsen finner det uppenbart, att vid den rationalisering av jordbruket, för vilken riktlinjer uppdragits av jordbrukskommittén, möjligheter också borde öppnas till gemensamt drivande av jordbruk såsom en väg att uppnå en rationellare jordbruksproduktion.

Egnahemsnämnden i Södermanlands län yttrar, att sambruksföreningar för länets vidkommande syntes kunna få betydelse, särskilt för lantarbetare, enär antalet gods och större gårdar — även av krononatur — vore relativt stort. En lagstiftning, som gäve möjlighet till bildandet av sambruksföreningar, syntes i vår tid, då olika utvägar söktes för att lösa jordbrukets problem, böra komma till stånd och tillstyrktes.

Blekinge läns egnahemsnämnd anför:

Tanken på sambruksföreningar kan vid första påseende synas djärv och radikal. Man torde dock kunna betrakta sambruksföreningen som ett ytterligare steg på den föreningstankens väg, som för närvarande beträdes av våra ekonomiska föreningar, alltså en konsekvent utbyggnad av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse. Bildandet av sambruksföreningar skulle därjämte bidra till en renässans i modern form av den gamla bybebyggelsen, vilken som bekant har åtskilliga förespråkare.

Sambruksföreningarna torde inom överskådlig tid få endast begränsad tillämpning, bland annat därför att de topografiska förhållandena inom stora delar av landet lägga hinder i vägen för jordbruksdrift i större brukningsenheter. Trots detta anser nämnden förslaget väl värt att pröva.

Egnahemsnämnden i Kopparbergs län anser, att i samband med pågående och blivande laga skiften inom vissa delar av länet, där jordsplittringen vore mycket stor, allvarliga försök borde göras att få sambruksföreningar till stånd. Såsom exempel anfördes det nu pågående, hela Sollerö socken omfattande skiftet. Där borde enligt nämndens uppfattning ett lämpligt antal jordägare intresseras för en sådan uppgift. Vid skiftesläggningen kunde sedan inägojord motsvarande deras ägobelopp samt ett mindre skogsområde utläggas i en enda brukningslott.

Förvaltningsutskottet i Norrbottens läns hushållningssällskap finner det angeläget att sambruksföreningar i enlighet med förslaget komme till stånd.

Sveriges lantbruksförbund uttalar, att där topografiska och andra förutsättningar funnes, i kollektiva former bedrivet jordbruk kunde öppna nya möjligheter, när det gällde genomförandet av den rationalisering i yttre och inre avseende, som utgjorde och sedan länge utgjort ett viktigt jordbruks-

politiskt problem i vårt land. Det vore enligt förbundets mening önskvärt att förutsättningar skapades för försök på detta i vårt land hittills så gott som oprövade och utan tvivel vanskliga område.

Riksförbundet landsbygdens folk framhåller, att några egentliga hållpunkter för bedömande av frågan huruvida föreningsjordbruket lämpade sig för svenska förhållanden icke finnes. Det måste emellertid vara av värde att få frågan uttrönt och då detta icke lämpligen kunde ske utan lagstiftning, som droge upp riktlinjerna för föreningsjordbruket, ansåge sig förbundet böra tillstyrka det framlagda förslaget.

Landsorganisationen finner ett påtagligt behov av speciallagstiftning om föreningsjordbruk föreligga och yttrar vidare.

Att möjligheterna att bilda samfällda jordbruksegnahem enligt den under åren 1933—1938 gällande kungörelsen icke i något fall utnyttjats torde icke tala emot att ett sådant behov nu förefinnes. Frågan om jordbrukets rationalisering har, sedan jordbrukskommittén avgivit sitt betänkande, på ett helt annat sätt än tidigare blivit föremål för det allmännas uppmärksamhet och intresse. Tillskapandet av sambruksföreningar är att betrakta som ett led i strävandena att rationalisera landets jordbruk. Landsorganisationen anser för sin del, att det framlagda förslaget fyller en lucka i lagstiftningen och kan visa sig bliva av stort värde för den förestående rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område.

Det är sannolikt, att föreningsjordbruket, åtminstone till en början, får största betydelse i form av på arrende grundad sambruksförening. Landsorganisationen vill i detta sammanhang understryka vad som i utredningen anföres om möjligheten för kronan att förvärva ett lämpligt antal större jordegendomar i syfte att överlåta dem till sambruksföreningar. Dylika förvärv äro i så fall att betrakta som led i den aktiva inköspolitik från statens sida, som föreslås i jordbrukskommitténs betänkande. Där avses visserligen i första rummet ett främjande av enskilda jordbrukares förvärv av jord men uppenbarligen skulle en tillämpning av dessa förslag på sambruksföreningarna tjäna samma rationaliseringssyfte. Landsorganisationen förordar sålunda, att den aktiva inköspolitiken jämväl omfattar inköp av jordegendomar för överlåtelse till sambruksföreningar.

Svenska lantarbetareförbundet uttalar sin anslutning till utredningens syfte.

Såväl ur social som samhällsekonomisk synpunkt och även sett i anslutning till jordbrukets rationaliseringsbehov synes sådan driftsform vara synnerligen förtjänt av att komma i tillämpning i stor omfattning. Förbundet finner det vara särskilt värdefullt att tillkomsten av sambruksföreningar gör det möjligt även för lantarbetare att genom gemensamt jordägande eller arrende kunna driva jordbruk efter rationella former. Att skaffa sig ett eget jordbruk är ett eftersträfvansvärt mål för många lantarbetare, fastän de flesta av ekonomiska skäl nödgas avstå från att fullfölja en sådan tanke. Det synes förbundet som om bildandet av sambruksföreningar skulle eliminera en del av dessa besvärigheter och göra det möjligt för medlemmarna i dessa att bli delaktiga av det medelstora jordbrukets produktionsresultat.

Kooperativa förbundet finner det värdefullt, att legala förutsättningar skapades för försök med sambruksföreningar. Erfarenheterna från utlandet synes giva vid handen, att kooperativ jordbruksdrift kunnat göra sig gällande i tävlan med andra driftsformer.

Såsom förut anmärkts, har i några yttranden understrukits, att föreningsjordbruket icke borde favoriseras i jämförelse med individuellt jordbruk. Sålunda anför *förvaltningsutskottet i Östergötlands läns hushållningssällskap*.

Sambruksföreningarna böra arbeta under samma ekonomiska förutsättningar som enskilda jordbrukare. De böra sålunda icke erhålla särskilda fördelar beträffande t. ex. arrendevillkor, köpesumma för egendom, produktpriser eller avsättning av produkter. I fråga om kapitalanskaffningen synes det nödvändigt, att sambruksföreningar vid starten erhålla billiga lån och möjligen vissa bidrag, men efter begynnelsestadiet böra de i detta hänseende jämföras med enskilda innehavare av jordbruk av motsvarande storlek. Föreningsjordbruket bör få vinna den utbredning, som det i konkurrens på lika villkor med andra driftsformer kan visa sig mäktigt.

Samma synpunkt framhålles av *förvaltningsutskottet i Kristianstads, Örebro och Västmanlands läns hushållningssällskap*. Även *egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län* liksom *Kooperativa förbundet* understryker, att bestämmelserna om statligt stöd borde utformas så, att enskilda och kollektiva jordbruk tävlade på lika grunder.

Departementschefen. De skäl, som enligt min mening tala för att en lagstiftning om gemensamt ägande och gemensam drift av jordbruk böra komma till stånd, ha redan i direktiven till den nu avslutade utredningen tämligen fullständigt angivits. Vad därefter från olika håll andragits i ärendet har icke föranlett mig att intaga någon förändrad ståndpunkt till frågan. Såsom särskilt understrukits i fastighetsbildningssakkunnigas yttrande, kan föreningsjordbruket komma att utgöra ett medel bland andra till det svenska jordbrukets yttre rationalisering. Föreningsjordbruket utgör på en gång ett medel att av små brukningsdelar skapa sådana jordbruk, där den nutida teknikens resurser kunna tillfullo utnyttjas, och ett medel att bereda dugliga lantarbetare en självständigare ställning utan en fortsatt uppdelning av jordbruksarealen i individuellt brukade småställen.

De erinringar, som i vissa av de avgivna yttrandena över betänkandet rikts mot tanken att införa föreningsjordbruket i vårt land, ha framför allt tagit sikte på den typ av sambruksförening, som avsetts komma till stånd genom att självägande jordbrukare sammanskjuta sin jord. Jag kan icke finna annat än att intrycket av den framförda kritiken i väsentlig mån försvagas, om man håller i minnet, att bildandet av sambruksföreningar — såsom både i direktiven till utredningen och i betänkandet understrukits — helt skall vila på frivillighetens grund.

Emellertid synes mig riktigt, såsom i vissa yttranden anförts, att intresset bland självägande jordbrukare för bildande av sambruksföreningar kan antagas bli större, därest föreningsbildandet icke nödvändigtvis förutsatte en omedelbar överlåtelse med äganderätt till föreningen av medlemmarnas jord. Jag återkommer i det följande till frågan, huruvida icke en viss uppmjukning i utredningsmannens förslag på denna punkt bör ske.

Det är icke min avsikt att söka förringa de svårigheter, som otvivelaktigt

komma att möta både vid bildandet och drivandet av ett föreningsjordbruk och vilka i vissa yttranden exemplifierats. Givetvis kunna olika åsikter hy-sas om möjligheten att i praktiken bemästra dessa problem. Såsom lant-bruksstyrelsen påpekat, ter sig emellertid samjordbruket teoretiskt ändamåls-enligt. Jag finner då — i likhet med så gott som samtliga remissinstanser — att ur det allmännas synpunkt måste anses önskvärt, att praktiska erfaren-heter inhämtas. För att möjliggöra detta torde en rättslig grundval för sam-jordbruk böra skapas genom erforderlig lagstiftning.

I betänkandet har uttalats, att sambruksföreningarna uppenbarligen bliva kapitalkrävande företag och att verksamhetens ekonomiska resultat kommer att bliva beroende av om nödvändiga krediter kunna erhållas på gynnsam-ma villkor. Att statligt stöd härutinnan blir erforderligt har utredningsman-nen funnit uppenbart. Emellertid har i betänkandet vidare uttalats, att frågan om statligt stöd till sambruksföreningar framstode som en del av spörsmålet om den statliga låne- och bidragsverksamheten för rationalisering av lan-dets jordbruk överhuvudtaget.

Jag vill erinra, att Kungl. Maj:t den 21 februari 1947 bemyndigade chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla två utredningsmän att verkställa utredning rörande bestämmelserna för egnahemsverksamheten m. m. I det anförande till statsrådsprotokollet, vari jag hemställde om nämnda bemyndigande, anförde jag bland annat, att sedan numera förslag om den stat-liga låne- och bidragsverksamheten för jordbrukets rationalisering överhu-vud utarbetats, borde frågan om regler för låne- och bidragsverksamhet till förmån för sambruksföreningarna upptagas till närmare övervägande av utredningsmännen i fråga. I möjligaste mån borde samma regler tillämpas, som avsåges skola gälla inom egnahems- och rationaliseringsverksamheten i allmänhet. Dock borde givetvis de speciella förhållanden som uppkomme i samband med bildande av sambruksförening beaktas.

Jag avser att, sedan sist berörda utredning verkstälts, upptaga frågan om statligt stöd åt sambruksföreningarna till närmare övervägande. I detta se-nare sammanhang läser också frågan om särskilda bestämmelser rörande utarrendering av kronojord till sambruksförening böra upptagas till bedö-mande.

Lagförslagets allmänna utformning.

Direktiven. I chefens för jordbruksdepartementet inledningsvis berörda anförande till statsrådsprotokollet den 31 juli 1945 erinrades därom, att Kungl. Maj:t den 18 maj 1945 bemyndigat dåvarande chefen för justitiede-partementet att tillsätta en person att efter överläggningar med tillkallade sakkunniga verkställa utredning för översyn av lagstiftningen om ekono-miska föreningar i allmänhet. Spörsmålet om de rättsliga formerna för för-eningsjordbruk syntes emellertid icke utan allvarlig olägenhet kunna upp-

skjutas i avvaktan på resultatet av den nämnda utredningen inom justitiedepartementet. Under utredningen om föreningsjordbruk borde kontakt sökas bl. a. med den omnämnde utredningsmannen i justitiedepartementet och den lagstiftning, som utredningen kunde komma att leda till, borde, om så befundes erforderligt, sedermera anpassas till vad som framkomme vid revisionen av lagen om ekonomiska föreningar.

Betänkandet. Ekonomisk förening med ändamål att driva jordbruk kan för närvarande icke bildas i vårt land, enär dylik förening — med vissa modifikationer, från vilka här kan bortses — jämlikt 1925 års s. k. förbudslag icke tillåtes förvärva jordbruksfastigheter. I betänkandet uttalas, att i och för sig hinder ej borde föreligga för Kungl. Maj:t att å en förening för drivande av gemensamt jordbruk tillämpa den generella dispensregel, som återfunnes i 5 § 1925 års förbudslag. Det torde dock, yttrar utredningsmannen, vara höjt över allt tvivel, att kravet på en särskild rättslig reglering av ifrågavarande slags föreningar gjorde sig starkt gällande och att det därför vore mindre välbetänkt att medverka till sådana föreningslagens bildande innan speciallagstiftning för dem tillkommit. Den allmänna föreningslagen hänfödde sig nämligen till sammanslutningar med vitt skilda syften och verksamhetsätt och innehölle därför endast stadganden av en i det stora hela allmängiltig innebörd. Lagen avsåge väsentligen att utgöra en ram, inom vilken åt föreningarna överlätes att fritt utveckla sig efter olika art och uppgift.

I betänkandet påpekas, att vissa speciella typer av ekonomiska föreningar, däribland *bostadsrättsföreningar*, tidigare gjorts till föremål för utförligare rättslig reglering, vilket ansetts påkallat såväl i dessa föreningslagens eget intresse som med hänsyn till de enskilda medlemmarnas rättssäkerhet. Med avseende å betydelsen för medlemmarna av deras intressen i sammanslutningen komme de föreningar, varom här vore fråga, att intaga en utpräglad särställning. Regelmässigt komme medlemmarna att ägna hela sin livsgärning åt föreningens verksamhet. För medlemmarnas ekonomiska välfärd finge det avgörande betydelse, huruvida verksamheten bleve klokt planlagd och ändamålsenligt bedriven eller ej. Det syntes då uppenbart, att man här stode inför ett specialfall på föreningsrättens område, där kravet på särskild rättslig reglering vore än starkare än med avseende å bostadsrättsföreningarna.

Vid utarbetandet av en lag om föreningsjordbruk måste, yttras vidare i betänkandet, först avgöras, huruvida en sådan lag — i likhet med lagen om bostadsrättsföreningar — borde utformas såsom ett komplement till 1911 års lag om ekonomiska föreningar eller om den borde bliva en självständig författning, som uttömmande reglerade föreningsjordbrukens förhållanden. Med hänsyn till den säregna natur, föreningar för drivande av gemensamt jordbruk komme att äga, hade antalet frågor, som krävde särskild reglering, under utredningen visat sig vara väsentligt större för dessa föreningslagens del än vad fallet vore med avseende å bostadsrättsföreningarna. En hänvisning

från nu ifrågavarande nya lag finge sålunda under alla omständigheter väsentligt mindre omfattning än vad fallet vore beträffande bostadsrättslagen. Detta förhållande skulle — enligt vad försöksvis upprättade utkast givit vid handen — göra en hänvisning till föreningslagen tämligen komplicerad. Metoden skulle endast nödortfigt kunna tillgodose rimliga krav på överskådlighet hos författningstexten.

De sakkunniga ha, meddelar utredningsmannen, enhälligt och med stor skärpa framhållit önskvärdheten ur praktisk synpunkt av att de för föreningsjordbruket gällande lagbestämmelserna i möjligaste mån sammanfördes i en författning. Även den omständigheten, att föreningslagen vore föremål för en ännu icke avslutad omarbetning, vilken måste förutsättas bli tämligen genomgripande, talade enligt utredningsmannens uppfattning mot en generell hänvisning till 1911 års föreningslag, då en sådan hänvisning säkerligen skulle nödvändiggöra ganska omfattande ändringar i den här ifrågavarande författningen ett eller annat år efter dess utfärdande.

På dessa grunder har utredningsmannen stannat för att allenast på en punkt, nämligen med avseende å förfarandet vid likvidation, hänvisa till föreningslagen. I övrigt åsyftar lagutkastet att giva en uttömmande reglering av föreningsjordbrukens förhållanden.

Yttrandena. Frånsett mer eller mindre betydelsefulla detaljspörsmål, vilka i det följande skola upptagas till behandling, ha erinringar mot lagförslagets utformning gjorts allenast i en mindre del av de avgivna yttrandena.

Lantbruksakademien yttrar, att den undersökning av frågan och det utkast till lagstiftning i ämnet, som nu framlagts, utan tvivel innebure beaktansvärda bidrag till positiva lösningar av spörsmålen. Akademien anför emellertid ytterligare bl. a.

Ganska säkert torde väl vara, att *en* dylik lösning enligt den föreslagna lagen kommer att så småningom te sig möjlig och kanske sannolik. Minst lika troligt synes dock, att sådana bestämmelser, som här föreslås, icke äro av den beskaffenhet, att de kunna förväntas bli omfattade med den allmänna anslutning, som är behöflig för att man skall kunna räkna med dess användande i en utsträckning, som motsvarar arbetet med bestämmelsernas utarbetande och förslagets genomförande. Akademien håller före, att den utväg, som av utredningen valts för den lagtekniska utformningen av det förslag, som upptagits till övervägande, icke är lycklig eller ägnad att bereda nöjaktiga utsikter till ett framgångsrikt resultat. Den nu föreslagna lagen skulle åstadkomma en ordning av sambruksförhållandet, som i stort sett skulle utesluta ett val mellan olika slags lösningar av uppkommande frågor. Otvivelaktigt kommer behov att förefinnas av stor frihet att välja mellan lösningar av mycket skiftande slag. Det synes akademien uppenbart, att åtminstone tills vidare en begränsning av lagstiftningen bör vara att föredraga och att regleringen hellre bör utvecklas så småningom med stöd av efterhand vunna erfarenheter och även med möjlighet att åtminstone under någon tid framåt lämpa föreskrifterna efter i särskilda fall framkommande önskemål.

Såsom förut berörts har *lantbruksstyrelsen* funnit föreningsjordbruken allenast böra upptagas som en försöksverksamhet i begränsad omfattning. Styrelsen yttrar vidare.

Mot denna bakgrund finner styrelsen det tveksamt, huruvida en särskild lag om sambruksföreningar nu bör utfärdas. Så länge det är ovisst, huruvida samjordbruk kan få någon betydelse som driftsform inom svenskt jordbruk, torde det vara lämpligt med en mera provisorisk anordning. Då föreningslagen synes användbar härför, under förutsättning att Kungl. Maj:t vill utnyttja sin rätt att bevilja ekonomisk förening, bildad för ifrågavarande ändamål, rätt att förvärva jordbruksfastighet, synes särskild lagstiftning för sambruksföreningar ej vara trängande.

Uttalanden av liknande innebörd återfinnas i yttrandena av *förvaltningsutskotten i Malmöhus* och *Västernorrlands läns hushållningssällskap*.

Förvaltningsutskotten i Gotlands, Skaraborgs och *Värmlands läns hushållningssällskap*, liksom även *egnahemsnämnderna i Göteborgs* och *Bohus* samt *Norrbottens län*, ha uttryckt önskemål om en förenkling av lagbestämmelserna.

Förvaltningsutskottet i Kopparbergs läns hushållningssällskap anser att det borde vara möjligt meddela ett fåtal grundläggande bestämmelser, sikande på det speciella ändamålet, i en särskild lag och att i övrigt hänvisa till föreningslagen.

Norrlandskommittén finner bildandet av föreningsjordbruk ur norrländsk synpunkt vara en fråga utan större praktisk betydelse och anför vidare.

Med hänsyn härtill finner sig kommittén icke ha anledning att närmare ingå på avfattningen av de framlagda författningsförslagen. Som en allmän reflexion vill kommittén emellertid ifrågasätta, om icke de åsyftade grunderna för ordnande av sambruk skulle kunna bringas i tillämpning utan en så pass vidlyftig lagstiftning som den föreslagna. Bortsett härifrån kan kommittén icke underlåta att framhålla faran av att genom statsmakternas åtgärder, grundade närmast på förhållandena i södra och mellersta Sverige, vissa schabloner skapas, som binda utvecklingen såväl här som inom andra delar av landet. Om de framlagda förslagen komma att genomföras — vilket kommittén i och för sig icke har skäl att motsätta sig — bör därvid icke förbises att behov kunna föreligga att även på andra sätt ordna gemensamhetsdrift inom jordbruket.

Riksförbundet landsbygdens folk har, såsom förut framgått, tillstyrkt det framlagda förslaget men tillfogar följande reservation.

Det synes vara att tillråda, att man den första tiden går fram med försiktighet. Särskilt med hänsyn till de olika förmåner i fråga om lån och bidrag, som föreslås, samt den auktoritet en lag i ämnet kommer att få, föreligger eljest risk att personer i stor utsträckning slå sig på den nya driftsformen utan tillräcklig eftertanke. Skulle föreningsjordbruket sedermera icke visa sig lämpligt för våra förhållanden utan behöva nedläggas, kan det få katastrofala verkningar för dessa människor, vilka i allmänhet torde ha bundit större delar av sina tillgångar i företaget.

Förbundet vill därför föreslå, att till en början särskilt tillstånd skulle fordras för att få bilda en sambruksförening. Detta dispensförfarande synes böra utnyttjas för igångsättande av ett mindre antal försök i olika delar av

landet. Sedan på detta sätt erfarenheter vunnits rörande lagstiftningens ändamålsenlighet finge man företaga en översyn av bestämmelserna, varefter dispensförfarandet kunde slopas.

Styrelsen för Svenska sparbanksföreningen anför.

Förslaget synes i och för sig innefatta en lämplig lösning av det enligt direktiven givna uppdraget. Särskilt tillfredsställande är det, att bestämmelserna om sambruksföreningar i möjligaste mån sammanfattats i en lag utan mer eller mindre omfattande hänvisningar till föreningslagen. Styrelsen finner det även vara till nytta, att en möjlighet öppnas för drivande av jordbruksrörelse i den ekonomiska föreningens form. Det torde emellertid rent allmänt sett kunna befaras, att den föreslagna företagsformen icke kommer att anlitas i avsedd omfattning, när det befinnes nödvändigt att kringgärda den med ganska mycket formaliteter av olika slag, som kunna verka avhållande på intresserade jordbrukare. Ju mindre medlemsantalet är, desto mera tyngande torde lagbestämmelserna förefalla. Å andra sidan: ju större medlemsantalet blir, ju större blir antalet utanför den direkta ledningen stående jordbrukare, och man kan då fråga sig, om det angivna målet — att med uppnående av en ökad produktionseffektivitet bevara en fri bondeklass — nås på detta sätt. De här anförda synpunkterna kunna få särskild betydelse, i den mån en alltför ingående reglering motverkar syftet med lagstiftningen på det sättet, att intressenterna måhända finna det mera tilltalande att pröva sig fram med företagsformen enkelt bolag, vilken form i flera avseenden icke är så lämplig. Styrelsen har icke möjlighet att framlägga något direkt förslag i syfte att avhjälpa dylika konsekvenser men vill dock framföra tanken, huruvida icke åtminstone sambruksföreningar med ett mindre antal medlemmar skulle kunna uppbyggas efter enklare linjer.

Egnahemsnämnden i Uppsala län framhåller behovet av en lagstiftning, som ingående reglerar förhållandet mellan sambruksförenings medlemmar, och förklarar sig biträda uppfattningen, att de för föreningsjordbruken gällande bestämmelserna i möjligaste mån borde sammanföras i en författning.

Egnahemsnämnden i Kalmar läns norra område finner utredningens lagförslag väl avpassat efter för handen varande förhållanden och tillstyrker att förslaget lades till grund för lagstiftning.

Förvaltningsutskottet i Kronobergs läns hushållningssällskap anser utredningsmannens förslag väl tillgodose de krav, som borde ställas på ifrågavarande lagstiftning.

Sveriges lantbruksförbund har funnit det principiellt riktigt, att de delvis invecklade rättsförhållanden, som kollektiv jordbruksdrift gäve upphov till, på lämpligt sätt reglerades. Ehuru förbundet i vissa avseenden funnit anledning till erinringar mot det framlagda förslaget syntes detta kunna utgöra grundval för frågans vidare behandling.

I övriga yttranden har lagförslagets allmänna utformning lämnats utan erinran.

Departementschefen. Redan i det föregående har jag givit uttryck åt den uppfattningen, att om praktiska erfarenheter av föreningsjordbruket nu skola inhämtas, detta icke lämpligen lär kunna ske på annat sätt, än att

man genom lagstiftning fastställer den form, vari samjordbruk skall kunna organiseras. Jag delar utredningsmannens uppfattning, att det är av största vikt, icke minst ur de enskilda föreningsmedlemmarnas synpunkt, att fasta och tillförlitliga rättsliga normer erhållas för verksamheten, vilken ju kan komma att avse förvaltning av mycket betydande värden i fast egendom och inventarier. Särskilt åsyftar jag då de centrala frågorna om medlems antagande och avgång, bokföringsskyldighet, fondbildning och vinstutdelning samt revision av räkenskaperna. Den i enstaka yttranden framkomna åsikten, att lagens tillämpning tills vidare skulle bindas vid ett särskilt dispensförfarande kan jag icke biträda. En dylik anordning skulle ju innebära, att ytterligare en, enligt min uppfattning överflödig formalitet vid bildandet av sambruksförening tillskapades.

Emellertid är det klart, att ingen utväg bör lämnas opörvad för att vinna största möjliga begränsning av lagstiftningen i ämnet. Önskvärdheten härav bör å andra sidan icke överdrivas. Åtskilliga avsnitt i det vid betänkandet fogade lagutkastet avse frågor, som endast i speciella fall vinna aktualitet. De behöva därför icke verka tyngande i föreningsmedlemmarnas eller styrelseledamöternas dagliga gärning men kunna tjäna till ledning och förebygga rättstvister den gång spörsmålen anmäla sig.

Vid ett försök att beskära lagutkastet synas två utvägar kunna övervägas. Den ena är att tillgripa hänvisningar till den allmänna föreningslagen, den andra att överlåta åt föreningarna att i sina stadgar reglera vissa i lagutkastet behandlade spörsmål. Den förstnämnda metoden skulle ju dock endast skenbart innebära en förenkling och jag har för min del funnit de praktiska och lagtekniska skäl bärande, som i betänkandet anförts mot en sådan lösning. Vad åter angår möjligheten att så att säga överflytta vissa partier av lagen till stadgarna, torde någon mera väsentlig förkortning av lagtexten härigenom knappast stå att vinna. Denna metod skulle ju för övrigt medföra, att stadgarna i stället bleve vidlyftigare. Den fördelen skulle dock vinnas vid sist angivna tillvägagångssätt, att större valfrihet mellan olika lösningar uppkomme, låt vara att tillsynsmyndigheten väl därvid finge förutsättas underkasta stadgarna en tämligen ingående granskning.

Emellertid har det förefallit mig, som om vissa stadganden av övervägande administrativ innebörd, vilka närmast angå tillsynsmyndigheten, borde kunna upptagas i en särskild kungörelse. Vissa efter mönster av den nya aktiebolagslagen utformade regler ha också synt mig kunna undvaras. Jag åsyftar då bl. a. bestämmelserna om skadestånd. På dessa skäl har jag låtit inom jordbruksdepartementet verkställa en överarbetning av det vid betänkandet fogade lagutkastet i syfte att vinna en förkortning av lagtexten. Den närmare innebörden av omarbetningen skall redovisas i det följande.

Specialmotivering.

Det vid betänkandet fogade utkastet till lag om sambruksföreningar har, såsom nyss nämnts, gjorts till föremål för överarbetning inom jordbruksdepartementet. Jag övergår nu till att lämna en översikt av departementsförslaget. Beträffande sådana från utredningsmannens förslag i oförändrad form överförda stadganden, som varken berörts i de avgivna yttrandena eller föranleda särskild erinran från min sida, torde härvid få hänvisas till den i betänkandet (s. 102—139) lämnade detaljmotiveringen.

Inledande bestämmelser.

Föreningsjordbruk grundat på arrende. Förening med ändamål att bereda medlemmarna utkomst genom att å fastighet, som föreningen förvärvat eller av kronan arrenderat, låta medlemmarna bedriva gemensamt jordbruk och annan i samband därmed stående verksamhet (*föreningsjordbruk*), skall enligt 1 § första stycket departementsförslaget kunna registreras såsom *sambruksförening*.

Enligt detta från utredningsmannens förslag hämtade stadgande skulle sålunda sambruksförening icke kunna bildas på grundval av arrende från annan än kronan. Till stöd för denna utformning av stadgandet har i betänkandet anförts i huvudsak följande.

Det synes vara av stor vikt att man, då en sambruksförening väl bildats, vinner betryggande garantier för dess fortbestånd. De tidigare, vaga ansatserna till föreningsjordbruk i vårt land visa bäst vådan av att sådana företag påbörjas utan att ett bestående, tillräckligt jordinnehav säkerställts. Till arrendators skydd gälla visserligen bestämmelser om förnyat arrende samt om förköpsrätt vid försäljning av utarrenderad egendom. Dessa bestämmelser giva dock endast ett ofullständigt skydd. Sker försäljning i den ordning utsökningslagen bestämmer, må exempelvis förköpsrätt ej utövas. Om ägaren vill återtaga fastigheten för att själv bruka den, vinner förköpsrätten överhuvud taget icke aktualitet och detsamma gäller optionsrätten till förnyat arrende. Om sambruksförenings arrenderätt genom särskilda lagstadganden gäves ur föreningens synpunkt erforderlig varaktighet, skulle en enskild fastighetsägare sannolikt endast undantagsvis vara villig att upplåta sin egendom till en dylik förening, vilket ju vore detsamma som att avhända sig egendomen för all framtid utan att en verklig försäljning komme till stånd. Upplåter kronan jordbruksegendom på arrende till sambruksförening, torde få förutsättas som en normal utvecklingsgång, att föreningen framdeles får förvärva fastigheten.

Ifrågavarande spørsmål har berörts i några av de avgivna yttrandena. Sålunda anför *Blekinge läns egnahemsnämnd*.

Nämnden beklagar att möjligheter saknas att bilda sambruksföreningar på grundval av arrende av jord från annan än kronan. Nämnden har den bestämda uppfattningen, att bildande av sambruksföreningar skulle underlättas därest möjlighet funnes för jordbrukarna inom ett visst brukningsom-

råde att bilda sambruksförening och på denna upplåta nyttjanderätten till sin jord på viss, icke alltför kort tid, förslagsvis 25 år, men själva behålla äganderätten till sina fastigheter. Bildas en sambruksförening enligt dessa grunder och lyckas föreningen genomföra företaget, torde såväl föreningen som brukningsenheten ha utsikt att bestå även efter den första upplåtelse- tidens utgång. Kanske lyckas föreningen under tiden förvärva äganderätten till brukningsenheten. Begynnelseformen blir i så fall en övergångsform, men såvitt nämnden kan bedöma en tämligen nödvändig övergångsform i många fall, eftersom det knappast synes troligt att fastighetsägarna inom en viss för sambruksförening lämplig brukningsenhet kunna förmås avhända sig äganderätten till sina fastigheter även om det sker till förmån för en sambruksförening, i vilken de själva äro medlemmar.

Denna uppfattning — som kommit till uttryck jämväl i yttranden från *förvaltningsutskotten i Blekinge* och *Kristianstads läns hushållningssällskap* — har biträts av *egnahemsstyrelsen*, därvid dock en ledamot, byråchefen Collin, anmält skiljaktig mening. Slutligen har *förvaltningsutskottet i Kopparbergs läns hushållningssällskap* yttrat.

Det torde inte vara otänkbart, att skogs- och industribolag vore villiga att utarrendera jord på lång tid, liksom troligen även kommuner, som äga större jordbruksfastigheter. Det synes jämväl böra ifrågasättas, om icke lagen även borde tillåta sambruksföreningar under den formen, att föreningen ägde en del av den brukade jorden och kompletteringsvis arrenderade jord. Att föreningsjordbruk startas och drivas enligt nu gällande bolags- och föreningslagstiftning möter givetvis icke hinder, men om man stiftar en speciell lag för ändamålet borde den avfattas så, att den täcker behovet i de flesta tänkbara fall och icke endast under de snävt begränsade förutsättningar, som förslaget rör sig med.

Departementschefen. Icke minst med hänsyn till de betydande kapitalinvesteringar, som måste förutsättas komma att ske i sambruksföreningarna, särskilt genom uppförande av gemensamma ekonomibyggnader, är det uppenbarligen angeläget, att det jordinnehav, på vilket hela rörelsen beror, gives erforderlig varaktighet. Jag ansluter mig därför till utredningsmannens uppfattning, att såsom en huvudregel bör gälla, att föreningsjordbruk skall grundas å förvärv av jord eller å arrende från kronan. Emellertid torde fall kunna tänkas, då man skulle sakna anledning motsätta sig registrering av sambruksförening, vars rörelse skulle grundas på arrende från annan än kronan. I första hand synes mig — såsom redan i det föregående berörts — önskvärt att göra viss uppmjukning av huvudregeln i syfte att befordra tillkomsten av sådana sambruksföreningar, i vilka medlemmarna bestå av ägare till mindre jordbruk. En framkomlig väg synes mig vara, att Kungl. Maj:t erhåller rätt att efter särskild prövning medgiva registrering såsom sambruksförening även av sådan förening, vars rörelse grundas på arrende av jord tillhörig medlemmarna själva. På detta sätt skulle, såsom i de nyss angivna remissyttrandena påyrkats, en möjlighet tillskapas att vid bildande av samjordbruk av nu ifrågavarande slag gå fram i två etapper, något som även för mig framstår såsom ett önskemål. Undantagsvis torde även i andra fall av-

steg från huvudregeln kunna tillåtas. Bifall till ansökan om registrering i de här åsyftade fallen skulle givetvis förutsätta, att arrendetiden erhållit avsevärd längd, varjämte i Kungl. Maj:ts beslut de villkor i övrigt finge uppställas, som kunde anses betingade av omständigheterna i det särskilda fallet. Sedan ett antal prejudikat vunnits genom avgöranden av Kungl. Maj:t torde tillståndsprövningen ifråga kunna uppdragas åt tillsynsmyndigheten. En bestämmelse innefattande rätt för Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet att medgiva undantag från den angivna huvudregeln har upptagits i 1 § andra stycket departementsförslaget.

Avstyckning av tomt. Om en typ av ekonomisk förening väljes såsom juridisk form för samfällt jordbruk måste, yttrar *utredningsmannen*, såsom en huvudregel gälla, att all den egendom, som utnyttjas i föreningens rörelse, äges av föreningen. Utöver det redan behandlade fallet, att rörelsen grundas på arrende, ifrågasättes emellertid i betänkandet viss modifikation i den angivna huvudregeln. Utredningsmannen anför härom.

Med hänsyn till medlemmarnas trivsel torde bliva av betydelse, att bostad med tomt och trädgård anordnas individuellt för var och en av dem. Den omedelbara lösningen av detta spörsmål vid bildande av en sambruksförening lär bli betingad av beskaffenheten hos det på egendomen befintliga byggnadsbeståndet. På längre sikt lär — i den mån föreningens verksamhet blir ekonomiskt framgångsrik — idealet vara, att bostadsbebyggelsen sammanföres till ett särskilt tomtområde, på en bl. a. ur arbetssynpunkt lämplig plats inom den av föreningen disponerade arealen.

Anordnandet av särskilda bostäder för medlemmarna förutsätter självfallet icke en individualiserad äganderätt till bostaden. Ett bibehållande i enskild ägo av mangårdsbyggnaden med kringliggande tomt och trädgård torde emellertid få antagas i icke oväsentlig mån vara ägnat att bryta udden av det psykologiskt betingade motstånd mot bildande av sambruksförening, som åtminstone till en början måste antagas komma att möta från självägande jordbrukares sida. Man synes böra räkna med att, då fråga om bildande av sambruksförening uppkommer i en by, en eller flera byamän kunna uppställa det villkoret för sin anslutning, att de få behålla sin kanske fäderneärvda mangårdsbyggnad i enskild ägo. Om detta krav icke kan beaktas, gå kanske planerna på föreningsbildande mången gång om intet. Även om ett undantag av angivet slag kan bli förenat med vissa olägenheter synes därför sådant undantag böra kunna ifrågakomma. Ett genomförande av denna tanke förutsätter tydligen i regel en avstyckning av tomtmarken, något som i sin tur torde förutsätta en sammanläggning av den övriga, till föreningen överlåtna jorden.

Ifrågavarande spörsmål har ingående behandlats i *fastighetsbildningssakkunnigas yttrande*. Däri understrykes till en början, att enligt utredningsmannens förslag såsom en huvudregel skulle gälla, att all egendom som utnyttjades i föreningens rörelse — alltså även de för föreningsmedlemmarna erforderliga bostadshusen — skulle ägas av föreningen och att undantag från denna regel uppenbarligen icke avsetts skola ifrågakomma, då en sambruksförening bildades genom att ett antal personer slöte sig samman för att förvärva en viss för föreningsjordbruk lämplig egendom. I utlåtandet anföres vidare i huvudsak följande.

Tvivelstutan har utredningsmannen rätt, när han säger, att ett bibehållande i enskild ägo av mangårdsbyggnaden med kringliggande tomt och trädgård torde få antagas i icke oväsentlig mån vara ägnat att bryta udden av det psykologiskt betingade motstånd mot bildande av sambruksförening, som åtminstone till en början måste antagas komma att möta från självägande jordbrukares sida. Ett hänsynstagande till detta psykologiska moment är därför onekligen i och för sig påkallat. Men frågan är, huruvida gällande fastighetsbildningsrättsliga stadganden medge avskiljande av en för föreningsjordbruket erforderlig bostadsbyggnad med tillhörande tomt och trädgård till särskild fastighet. De sakkunniga vilja härvid understryka, att en avstyckning av tomtmarken tvivelstutan förutsätter en sammanläggning av den övriga till föreningen överlätna jorden. Nämda fråga kan säkerligen bli av icke ringa praktisk betydelse. Det kan sålunda med rätt stor sannolikhet förutspås, att om någon enda av de tilltänkta föreningsmedlemmarna ställer krav på dylikt avskiljande, de övriga byamännen som regel komma att ställa samma krav för egen del och detta även om deras mangårdsbyggnad icke skulle vara fäderneärvd. Av psykologiska skäl lär den ene vilja i detta hänseende vara sämre än den andre.

I 19 kap. 3 § 2. jorddelningslagen uppställas såsom villkor för avstyckning från jordbruksfastighet, att den fastighetsbildning som skulle uppstå genom avstyckningen bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. I fastighetsbildningssakkunnigas år 1944 avgivna betänkande med förslag till lag om ändring i vissa delar av jorddelningslagen m. m. (19 kap. 18 § första st.) formuleras berörda rekvisit så, att ändringen i fastighetsindelningen icke får medföra märklig skada för jordbruksnäringen utan motsvarande nytta för densamma.

Klart är, att det i vanliga fall icke kan vara till gagn för jordbruksnäringen utan tvärtom måste skada denna att avskilja för jordbruket erforderlig bostadsbyggnad med tillhörande tomt från jordbruksjorden. Men när det gäller det speciella fall, varom här är fråga, nämligen att avskiljandet ingår som ett led i och tänkes utgöra en förutsättning för en långt siktande rationaliseringsåtgärd, blir läget ett annat. Det gäller då att mot varandra väga å ena sidan nyttan för jordbruksnäringen av att ett flertal mindre brukningsenheter omvandlas till ett för rationell drift ägnat storjordbruk och å andra sidan den skada för denna näring, som kan uppkomma genom avstyckningsåtgärden.

Vid denna avvägning må till en början beaktas, att det otvivelaktigt måste anses vara till skada för sambruksföreningen att för denna erforderliga bostäder kunna försäljas till personer utanför medlemskretsen eller vid medlems dödsfall komma att övergå å personer, vilka icke äro villiga att inträda i eller ändock överlåta bostaden å föreningen.

Avskiljande av bostäder med tillhörande områden från jordbruksjorden kan i förevarande fall ha även andra skadliga verkningar, nämligen ur arrenderings- och därmed driftssynpunkt. Självfallet behöver detta icke alltid vara fallet. På åtskilliga håll, särskilt i slättbygderna, är det emellertid ej ovanligt att bostäderna ligga spridda å åkerfälten. I dessa fall skulle det uppenbarligen kunna vara olämpligt att avskilja tomtmarken, ty om en sålunda avstyckad fastighet komme att förvärvas av någon utomstående, skulle ju utsikterna att förvandla tomtmarken till produktiv jordbruksjord praktiskt taget försvinna. Men även om tomtmarken komme att bevaras i en föreningsmedlems ägo, skulle ett avskiljande av densamma till särskild fastighet i nu berörda fall kunna vara ägnat att för onödigt lång tid konservera

de arronderingsförhållanden, mot vilka visserligen intet fanns att erinra så länge jordbruksjorden var uppdelad i ett flertal brukningsenheter men som bliva klart olämpliga i och med sammanslagningen av de olika brukningsenheterna till ett storbruk. Avstyckningsåtgärden skulle då också kunna fördröja den utveckling, som utredningsmannen med rätta anser vara idealet på längre sikt, nämligen att bostadsbebyggelsen sammanföres till ett särskilt tomtområde på en bl. a. ur arbetssynpunkt lämplig plats inom den av föreningen disponerade arealen.

Frågan är då, huruvida det vore möjligt att på ett eller annat sätt eliminera de olägenheter, som kunna vara förenade med att bostadsområdena med tillhörande tomter avskiljas från jordbruksjorden. Såvitt angår den situation, som uppkommer vid ett arvfall, lär svaret icke kunna bliva annat än nekande, för den händelse man icke vill tillgripa ett så drastiskt medel som att medge sambruksföreningen rätt att vid medlems dödsfall exproprieras medlemmens bostadsfastighet. Däremot skulle det nog i och för sig vara möjligt att även utan tillgripande av expropriationsvapnet hindra att medlem mot föreningens vilja försålde sin bostadsfastighet till utomstående. Det kunde ju t. ex. tänkas, att man i lag stadgade en förköpsrätt för föreningen till sådan fastighet. Detta vore dock icke erforderligt, om sakrättslig giltighet tillerkändes ett avtal, enligt vilket medlem utfäste sig att vid eventuell försäljning först hembjuda bostadsfastigheten åt föreningen, och dylika avtal regelmässigt komme till stånd. Enligt vad som under hand inhämtats, lär lagberedningen överväga ett förslag, som skulle medföra att ett sådant avtal — till skillnad mot nu — bleve sakrättsligt bindande. Ur den enskilde föreningsmedlemmens synpunkt borde det icke möta något hinder, att föreningen redan vid föreningsbildandet erhöle en utfästelse om förköpsrätt till medlemmens avstyckade bostadsfastighet. (Vid exekutiv försäljning av fastigheten har ju föreningen ändock alltid möjlighet att själv inropa densamma).

Självfallet är det mycket svårt att förutsäga, om och i vad mån sambruksföreningar komma att bildas. Dock läser man kunna utgå från att de sambruksföreningar, som först komma till stånd, icke bli av den typ som nu avhandlas, d. v. s. sådana där medlemmarna sammanskjuta sina ägor till en gemensam brukningsenhet, utan i stället komma att avse sambruk å antingen arrenderad jord eller en särskilt för ändamålet inköpt egendom. I dessa båda fall blir ju frågan om avstyckning av bostadsområden icke aktuell. Med hänsyn härtill och då det torde finnas utsikter att lagberedningens nyssnämnda planer skola ha hunnit resultera i en lagstiftning, innan bildande av sambruksförening genom tillskott av medlemmarna tillhörig jord blir ett spörsmål att praktiskt räkna med, synes det icke föreligga anledning att redan nu föreslå införande av någon särskild förköpsrätt för sambruksförening till bostadsfastighet, som äges och bebos av medlem.

Kommer utvecklingen att gå därhän, att avtal om förköpsrätt till fast egendom blir sakrättsligt bindande, är det givet att olägenheterna med ett avskiljande av för föreningsjordbruket erforderlig bostadsbyggnad med tillhörande tomt och trädgård kunna avsevärt minskas. Men även om sådana avtal alltjämt förbleve sakrättsligt icke bindande, bör det dock givetvis ofta förhålla sig så, att jordbruksnäringens fördel av att en sambruksförening och därmed en rationalisering alls kommer till stånd väger över de olägenheter, som enligt vad förut anförts kunna vara förknippade med åtgärden att avskilja för sambruksföreningen erforderliga bostäder med tillhörande tomt och trädgårdsområden från jordbruksjorden. Avgörandet måste här träffas från fall till fall under särskilt beaktande av arronderingsförhållandena.

Även utan lagändring är det emellertid uppenbart, att avskiljandet oftast bör gå för sig. Att införa en regel, jämlikt vilken avskiljande av tomtmarken från jordbruksjorden alltid skulle få ske när ändringen i fastighetsindelningen ingår som ett led i bildande av en sambruksförening, synes icke lämpligt. En sådan regel skulle innebära, att lagstiftaren på förhand garanterade att den genom rationaliseringsåtgärden, d. v. s. storbruksbildandet, uppkomna nyttan för jordbruksnäringen städse övervägde de olägenheter, som kunna vara förenade med att avskilja för föreningen erforderliga bostäder med tillhörande områden till särskilda fastigheter. Härtill kommer, att en dylik regel än så länge — när man icke vet om bildande av sambruksförening genom tillskott av medlemmarna tillhörig jord kommer att bli av någon större praktisk betydelse — ej heller synes behöflig. Det förefaller i stället tillrådligt att avvakta utvecklingen.

Slutsatsen blir alltså, att man torde sakna anledning att för närvarande överväga några särskilda lagstiftningsåtgärder i ämnet.

Egnahemsnämnden i Kopparbergs län har uttalat, att det med hänsyn till de i länet rådande förhållandena vore alldeles nödvändigt, att mangårdsbyggnaden med tillhörande tomt och trädgård finge behållas i enskild ägo.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank anför.

Den omständigheten, att bostadstomterna undantagas från kollektivet, utgör ett hinder för hypoteksföreningarna att belåna sambruksförenings fastigheter. Enligt gällande författning om hypoteksföreningars verksamhet får nämligen egendom, som ej är avsedd enbart för skogsdrift, belånas endast såframt för bedrivande av jordbruk nödiga åbyggnader finnas å egendomen. Detta stadgande har hittills icke ansetts kunna tolkas annorledes än att under uttrycket »nödiga åbyggnader» inbegripas jämväl erforderliga bostäder.

En självständig belåning genom hypoteksföreningarna av bostadsområdena, alltså med dessas ägare såsom personliga kredittagare, kan å andra sidan ej heller tänkas ske med nuvarande författning, då bostadsfastigheterna väl i allmänhet bliva taxerade som »annan fastighet» och därmed falla utom området för hypoteksföreningarnas kompetens.

Med det sagda har styrelsen velat understryka, att en medverkan från hypoteksföreningarnas sida i kreditgivningen till sambruksföreningar eller dessas medlemmar enligt de framlagda författningsförslagen förutsätter ändring av den för hypoteksföreningarna gällande författningen.

Styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan yttrar.

En sammanläggning av ett antal mindre jordbruksfastigheter till en enda större jordregisterenhet får uppenbarligen vissa konsekvenser ur in-tecknings-synpunkt. Huru lämpligen skall förfaras med eventuella in-teckningslån, som före föreningsjordbrukets bildande beviljats i de överlåttna fastigheterna, torde få bedömas från fall till fall. Dock anser styrelsen sig böra fästa uppmärksamheten vid, att ett bibehållande i enskild ägo av mangårdsbyggnader med kringliggande tomter och trädgårdar kan befaras i vissa fall menligt påverka föreningsjordbrukets ställning ur kredit-synpunkt.

Departementschefen. Spörsmålet, huruvida avstyckning av tomtområde bör kunna ifrågakomma vid bildandet av sambruksförening genom samman-skott av medlemmarna tillhörig jord, synes förlora något i betydelse, därest i enlighet med mitt förslag viss möjlighet öppnas till drivande av förenings-

jordbruk på grundval av arrende från medlemmarna. Emellertid synes önskvärt, att valfrihet mellan olika alternativ vid föreningsbildandet i möjligaste mån medgives. För övrigt kan ju avstyckningsfrågan vinna aktualitet i sådana fall, då man efter att ha påbörjat verksamheten på grundval av arrende från medlemmarna överväger att genomföra en definitiv överlåtelse av fastigheterna till föreningen.

Fastighetsbildningssakkunnigas utlåtande synes utvisa, att i det av utredningsmannen åsyftade fallet hinder för avstyckning av tomt i princip icke bör möta. Å andra sidan delar jag den uppfattningen, att någon allmängiltig regel härom ej bör införas i jorddelningslagen utan att frågan bör bedömas efter omständigheterna i det enskilda fallet. Närmast ankommer tydligen detta bedömande på de myndigheter, hos vilka avstyckningsärendet handlägges. Emellertid bör uppenbarligen samråd i dessa ärenden äga rum med vederbörande lantbruksnämnd.

Mitt ståndpunktstagande till nu behandlade fråga synes mig icke innefatta anledning att omedelbart överväga ändring av de för hypoteksföreningarnas verksamhet gällande bestämmelserna.

Sambruksförenings skogsinnehav. Frågan om skogsmarkens behandling vid bildande av sambruksförening har berörts i några av yttrandena över betänkandet.

Sveriges lantbruksförbund har sålunda yttrat.

Principiellt synas följande möjligheter föreligga. Skogen kan undantagas från de ägor, som tilläggas föreningsjordbruket. Den kan också bilda en allmänningsskog, vari medlemmarna äro delägare. Slutligen kan skogen ingå i sammanläggningen och därmed övergå i föreningens ägo. De båda första alternativen kunna ha vissa fördelar ur psykologiska och praktiska synpunkter. Det synes emellertid vara av stor betydelse att så långt som möjligt säkerställa att föreningsjordbruket under hela den tid de bestå komma att äga erforderlig skogstillgång. Effektiva garantier härför synas i regel böra kunna åstadkommas, därigenom att den skog, som hör till brukningsdelar, som sammanläggas till föreningsjordbruk, ingår i sammanläggningen och sålunda blir föremål för föreningens äganderätt. Skogen bör således icke kunna undantagas från de ägor, som skola av föreningen samfällt brukas. Förbundet får därför för sin del förorda, att i lagen införas stadgande härom.

Förvaltningsutskottet i Kopparbergs läns hushållningssällskap har däremot ifrågasatt, huruvida icke föreningsjordbruk borde kunna få bildas endast genom sammanförande av åkerjord och med bibehållande av skogen i föreningsmedlemmarnas enskilda ägo. Utskottet har härutinnan anfört.

För de fall, då föreningsjordbruk bildas genom sammanförande av flera mindre brukningsdelar, vilka var för sig ha jämförelsevis god skogstilldelning, synes en dylik anordning vara både möjlig och ändamålsenlig och ett sådant förfarande skulle uppenbarligen i hög grad underlätta tillkomsten av föreningsjordbruk. Det torde heller icke vara till någon olägenhet för föreningsjordbruket som sådant, om delägarna var för sig brukade skogsmarken som förut. Med hänsyn till skogskapitalets ofta stora värde skulle härigenom även vinnas att behovet av kapitalinvestering i föreningsjordbruket avsevärt minskades.

Egnahemsnämnden i Kopparbergs län ifrågasätter, om icke sambruksförening skulle kunna bildas genom sammanläggning av jordbruksjord samt erforderlig skog för byggnads-, stängsel- och hässjevirk och vedbrand m. m.

Förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap och Svenska lantarbetsgivareföreningen ha framhållit, att då sambruksförening med äganderätt ville förvärva arrenderad kronojord, föreningen samtidigt borde beredas möjlighet att, om förhållandena så medgäve, av kronan inköpa även viss areal skogsmark.

Departementschefen. Jag finner det för min del alldeles uppenbart, att då en sambruksförening bildas genom att ett antal ägare till mindre jordbruk överlåta sina fastigheter till föreningen, jämväl den till fastigheterna hörande skogsmarken — såsom utredningsmannen tydligtvis förutsatt — regelmässigt bör ingå i överlåtelsen. Alldeles uteslutet är väl icke, att det vid föreningsbildandet eller senare av någon anledning kan framstå som önskvärt, att föreningens skogsinnehav reduceras. Om detta låter sig göra är ett spørsmål, som regleras av bestämmelser i jorddelningslagen. Jag kan i frågans nuvarande läge icke finna anledning att genom särskilda regler sätta jorddelningslagens allmänna bestämmelser om avstyckning av skogsmark ur kraft för sambruksföreningarnas vidkommande.

Vare sig sambruksförening bildas genom sammanförande av medlemmarnas fastigheter eller på annat sätt blir tydligen frågan om skogstillgången ett spørsmål, som måste noga övervägas vid upprättandet av den ekonomiska planen. Därvid får man under iakttagande av redan gällande bestämmelser eftersträva bästa möjliga lösning efter omständigheterna i det särskilda fallet. Att därvid binda handlandet genom speciella föreskrifter synes mig varken behöfligt eller lämpligt.

Utöver vad i det föregående anförts i anslutning till 1 § lagförslaget, vill jag framhålla, att jag i likhet med utredningsmannen anser, att ordet *jordbruk* i paragrafen bör erhålla en tämligen vid tolkning och att sålunda en sambruksförening bör kunna bildas exempelvis för bedrivande av frukt-, bär- eller annan specialodling i stor skala.

I betänkandet har vidare uttalats, att sambruksförening borde befrias från erläggande av lagfartsstämpel i fall, då medlem i stället för insats av penningar överlåter fast egendom till föreningen. Egnahemsstyrelsen har förklarat sig av principiella skäl hysa tvekan om lämpligheten av en sådan regel, medan förslaget lämnats utan erinran i samtliga övriga yttranden. För egen del finner jag skäl tala för, att en dylik ur statsverkets synpunkt obetydlig eftergift sker i syfte att befordra tillkomsten av sambruksföreningar genom överlåtelse till föreningar av medlemmarnas fastigheter. Frågan torde emellertid böra upptagas i annat sammanhang.

Utän att detta särskilt angives i lagen om sambruksföreningar torde vara klart att allmänna stadganden om ekonomisk förening exempelvis i skatteförfattningarna bliva tillämpliga jämväl å sambruksförening — som ju här be-

tecknats såsom en särskild typ av ekonomisk förening — varemot lagen om ekonomiska föreningar blir tillämplig allenast i de delar, till vilka uttrycklig hänvisning gjorts i här förevarande lag.

Offentlig tillsyn och inregistrering. Utredningsmannen har yttrat, att sambruksförenings medlemmar borde lämnas största möjliga frihet att efter eget gottfinnande driva föreningens verksamhet under ledning av den styrelse, de själva utsett, men att likväl i medlemmarnas eget intresse en offentlig tillsyn borde anordnas i vissa särskilt angivna hänseenden. Denna tillsyn har — såsom i det följande skall närmare beröras — ansetts böra avse dels den ekonomiska planläggningen av sambruksförenings verksamhet vid föreningens bildande och dels revisionen av styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper. Den myndighet, åt vilken tillsynen skulle anförtros, skulle tillika ha att tillhandagå föreningarna med råd i jordbruksekonomiska frågor i den mån föreningarna själva önskade. Åtskilligt kunde stå att vinna genom samarbete mellan den tjänsteman hos tillsynsmyndigheten, som erhöle uppdrag att handlägga ärenden rörande sambruksföreningar, och styrelsen i dessa föreningar under medverkan jämväl av lokala myndigheter. Därest en omorganisation av lantbruksstyrelsen företoges i enlighet med vad 1942 års jordbrukskommitté föreslagit, syntes styrelsen lämpligen böra erhålla uppdrag att vara tillsynsmyndighet för sambruksföreningarna, vilka då också borde inregistreras hos styrelsen.

Nu berörda spörsmål ha behandlats i några av de avgivna yttrandena. Sälunda har *förvaltningsutskottet i Kristianstads läns hushållningssällskap* ansett det lämpligare att sambruksföreningarna inregistrerades hos länsstyrelserna och att de därefter ställdes under tillsyn av lantbruksstyrelsen, medan *förvaltningsutskotten i Älvsborgs och Kopparbergs läns hushållningssällskap* uttalat den meningen, att tillsynen över föreningsjordbruken helt borde handhavas av lokal myndighet.

Sveriges lantbruksförbund har anfört.

I den mån den föreslagna tillsynen avser sambruksföreningar, som åtnjuta statligt stöd i form av bidrag eller lån på förmånligare villkor än som på privat väg kan erhållas, kunna inga erinringar göras mot densamma. Att samma bestämmelser skola gälla även då något statligt stöd icke ifrågakommer, synes icke vara påkallat. Personer, som själva kunna och vilja finansiera verksamheten vid föreningsjordbruk, böra ha möjlighet att ordna sin samverkan i sambruksföreningens form utan att därför underkastas den tillsyn och övervakning, som lagen förutsätter. Förbundet föreslår därför, att den offentliga kontrollen av sambruksföreningar blir obligatorisk endast i de fall, då föreningen avses skola åtnjuta ekonomiskt stöd av staten.

Svenska lantarbetsgivareföreningen har funnit det tveksamt om skyldighet borde åläggas lantbruksstyrelsen att tillhandagå sambruksförening med råd i jordbruksekonomiska frågor. Enligt föreningens uppfattning borde sambruksförening ej intaga annan ställning än övriga jordbruksföretagare vid anlitande av tillgänglig expertis.

Departementschefen. Av det förut sagda har framgått, att sambruksföreningarna kunna sägas intaga en fullkomlig särställning i förhållande till andra föreningar med avseende å betydelsen för medlemmarna av verksamhetens ekonomiska resultat. Starka skäl synas mig då tala för att viss offentlig tillsyn över föreningarna åvägabringas. Utredningsmannen har eftersträvat att begränsa denna tillsyn till ett par, ur medlemmarnas egen synpunkt särskilt betydelsefulla punkter. För att ytterligare betona, att här icke är fråga om något opåkallat förmynderskap från det allmännas sida, har också lagutkastet givits en utformning, som särskilt framhåller, att lantbruksstyrelsen i övrigt skall ha en rådgivande funktion.

Att uppdelas tillsyn och inregistrering på olika myndigheter synes mig icke böra ifrågakomma. Efter den omorganisation av lantbruksstyrelsen, som tidigare av mig föreslagits, måste tillsynen över och rådgivningen till sambruksföreningarna anses vara en uppgift, som naturligt infogar sig under styrelsens verksamhetsområde. Såsom utredningsmannen i annat sammanhang påpekat, måste det också bliva av betydelse för det allmänna, att material rörande sambruksföreningarna samlas hos styrelsen. Särskilt gäller detta under den första tid, då föreningsjordbruk tillskapas och då det är av vikt, att på olika håll vunna erfarenheter snabbt kunna utnyttjas. Under sådana förhållanden kan jag heller icke finna ändamålsenligt, att de föreningar, vilka till äventyrs icke önska utnyttja det statliga stöd som kan komma att medgivas sambruksföreningarna, skulle kunna undandraga sig all insyn från det allmännas sida.

Om bildande av sambruksförening.

Minimiantalet medlemmar. Ekonomisk förening måste jämlikt 1911 års lag bestå av minst fem medlemmar för att kunna vinna registrering. I betänkandet har yttrats, att den i lagutkastet angivna organisationsformen syntes förutsätta åtminstone något tiotal medlemmar. Tillräckliga skäl att stadga högre minimiantal medlemmar än fem hade dock icke ansetts föreligga. Därest lägre antal personer än fem önskade påbörja ett samfällt jordbruk syntes bildande av ett enkelt bolag vara den lämpligaste formen.

I betänkandet uttalas vidare, att om en sambruksförening med minimiantalet medlemmar kommit till stånd det måhända kunde te sig stötande att föreningen under alla omständigheter skulle vara skyldig att träda i likvidation, då en av medlemmarna avgått eller avlidit utan att ersättas av annan. Detta förhållande har utredningsmannen vid angivandet av likvidationsgrunder velat på det sätt beakta, att tillsynsmyndigheten skulle erhålla befogenhet att på särskilda skäl medgiva, att föreningens verksamhet finge fortsättas oaktat medlemsantalet nedgått under fem.

Frågan om minimiantalet medlemmar har i yttrandena berörts av *egnaheststyrelsen*, som gjort gällande, att utredningsmannens förslag skulle

starkt begränsa möjligheterna att utnyttja institutet sambruksförening. Härutinnan har styrelsen anfört.

På grund av topografiska och andra skäl — främst den omständigheten att det torde gå lättare att ena ett mindre antal jordbrukare att sammanslå sina ägor till en brukningsdel — torde man vid sammanslagning av mindre brukningsenheter i stor utsträckning få räkna med att de sålunda uppkomna egendomarna bliva av en sådan storlek, att de äro lämpade för tre eller fyra familjer. I slättbygderna med huvudsakligen rationaliserad spannmålsodling innebär detta en areal av omkring 50—100 hektar åker samt i skogs- och dalbygderna med tyngdpunkten lagd på animalieproduktion en areal av omkring 40—80 hektar jämte skogsmark. För att det nya institutet skall kunna utnyttjas i största möjliga utsträckning, anser sig styrelsen böra ifrågasätta, att minimiantalet medlemmar sättes till tre. De fall, då den mindre tillfredsställande formen enkelt bolag finge tillgripas, skulle i så fall begränsas till sådana, där endast två medlemmar skulle delta i samarbetet.

Inom egnahemsstyrelsen har beträffande denna fråga skiljaktig mening anmälts av byråchefen Collin, som ansett minimiantalet medlemmar böra vara minst fem.

Även *Sveriges lantbruksförbund* föreslår, att minimiantalet medlemmar nedsattes till tre eller att sambruksförening i varje fall icke ålades träda i likvidation på grund av att medlemsantalet nedgått under fem. Förbundet yttrar.

Den rationalisering av jordbruksdriften, som pågår och som kan väntas fortsätta under en lång tidsperiod, medför bl. a., att den mänskliga arbetsinsatsen genom utnyttjandet av maskinella hjälpmedel alltmera intensifieras. Driften vid ett jordbruk av viss storlek kommer därför efter hand att kunna ombesörjas av ett mindre antal personer. Kravet på minst fem medlemmar i en sambruksförening är därför enligt förbundets mening ur jordbruksteknisk synpunkt olämpligt. Skälen för en sådan regel torde icke ha samma styrka, när det gäller en uteslutande på jordbruksdrift inriktad sammanslutning, i vilken medlemmarna i regel torde ha insatt huvuddelen av sina tillgångar, som när det gäller ekonomiska föreningar och aktiebolag.

Förbundet vill såsom sin mening framhålla, att det såväl av ekonomiska skäl som med hänsyn till önskvärd »återväxt» och kontinuitet inom en sambruksförening torde vara nödvändigt att vid föreningens bildande räkna med familjemedlemmarnas, särskilt ungdomens, arbetskraft vid föreningens jordbruk. Att varje medlem sålunda ofta kommer att tillföra föreningen utöver sin egen även sina familjemedlemmars arbetskraft utgör ett ytterligare motiv för en ändring från fem till tre av minimiantalet medlemmar.

Förvaltningsutskottet i Norrbottens läns hushållningssällskap har en annan inställning till frågan och anför.

Inom Norrbotten, där brukningsdelarna ofta endast ha 4 à 5 hektar odlad jord, synes frågan om behovet av odlad areal inom sambruksförening böra bliva föremål för ett noggrant avvägande. Sammanställningen över tidigare inom landet vunna erfarenheter av kollektiv jordbruksdrift visar att även gårdar med 60 hektar odlad jord och däröver haft svårt att ekonomiskt genomföra den kollektiva driften. Uppenbart är att om driftsledning och övriga kostnader i samband med föreningens verksamhet skall kunna finansieras samtidigt som medlemmarnas ekonomiska ställning förbättras, så måste föreningens odlade areal vara av betydande omfattning. Förvaltningsutskot-

tet ifrågasätter om ej 100 hektar torde vara minimum när det gäller ett fullt utnyttjande av moderna mekaniska hjälpmedel. Detta innebär att i regel ett 20-tal jordbrukare skulle behöva sammanslå sina egendomar vid bildande av en sambruksförening.

Departementschefen. För egen del är jag närmast benägen att ansluta mig till den ståndpunkten, att en sambruksförening helst bör ha åtminstone ett tiotal medlemmar. Jag känner mig sålunda icke övertygad om riktigheten av den på ett par håll bland remissyttrandena framträdande uppfattningen, att medlemmarnas trivsel skulle bli mindre vid ett större medlemsantal. Under alla förhållanden synes man kunna göra gällande, att hela organisationsformen med antagande av stadgar, val av styrelse, driftsledare och revisorer m. m. förutsätter ett icke alltför obetydligt medlemsantal. Vid en jämförelse med 1911 års föreningslag synes man snarast kunna göra gällande, att kraven på ett lågt minimiantal medlemmar äga större fog för denna lags vidkommande, då ju nämligen medlemmarna i en förening, bildad enligt 1911 års lag, kunna vara juridiska personer, var och en representerande mycket betydande intressegrupper. Emellertid föreligger icke heller enligt min uppfattning tillräckliga skäl att förorda ett högre minimiantal medlemmar för sambruksföreningarnas del än för övriga ekonomiska föreningar. Å andra sidan finner jag icke anledning ifrågasätta ett lägre antal än fem för sambruksföreningarnas del.

Beträffande den med det nu behandlade spørsmålet närbesläktade frågan om viss minimiareal å den av sambruksförening brukade egendomen, synas mig redan de nyss återgivna yttrandena belysa, vilka olika önskemål och uppfattningar som kunna framträda i detta hänseende. Det ligger i sakens natur, att då föreningsjordbruket avser att tillföra deltagarna storbrukets fördelar, vinsten av föreningsbildandet blir beroende av i vad mån den disponibla arealen möjliggör begagnande av maskinell utrustning och moderna driftsmetoder i övrigt. Uppenbarligen komma frågorna om den disponibla arealens omfattning, medlemsantalets storlek och verksamhetens därav betingade inriktning att få primär betydelse vid föreningsbildandet. Spørsmålens lösning faller inom ramen för den ekonomiska planen men lösningen förenklas säkerligen icke om handlingsfriheten därvidlag bindes av i förväg uppställda regler om viss minimiareal.

Villkor för medlemskap. I betänkandet har anförts, att de utomlands vunna erfarenheterna av samfällt jordbruk syntes giva vid handen, att kunighet i jordbruk borde uppställas som villkor för medlemskap i sambruksförening. Emellertid syntes i en förening med mera omfattande verksamhet även annan yrkeskunskap bli av värde. En skicklig mekaniker syntes exempelvis kunna vara en värdefull tillgång för föreningen.

I betänkandet erinras vidare därom, att enligt den s. k. inskränkningsslagen den 30 maj 1916 (nr 156) — vilken lag har till syfte att ställa utländska rättssubjekts fastighetsförvärv under kontroll — ekonomisk förening ej må förvärva fast egendom utan Kungl. Maj:ts tillstånd. Det syntes ej ändamåls-

enligt att för tillgodoseende av inskränkningsslagens syfte ålägga varje sambruksförening att begära tillstånd för fastighetsförvärv. I stället syntes för sambruksföreningarnas del krav på svenskt medborgarskap hos medlemmarna böra uppställas och Kungl. Maj:ts prövning avse de fall, då sambruksförening undantagsvis önskade antaga utländsk medborgare till medlem.

Det vid betänkandet fogade lagutkastet har i 4 § andra och tredje styckena upptagit bestämmelser i enlighet med det nu sagda.

Utöver dessa i lagtexten angivna villkor för medlemskap — yrkeskunnighet och svenskt medborgarskap — har i motiven till utredningsmannens förslag framhållits, att såsom en grundläggande regel uppenbarligen borde gälla, att samtliga medlemmar i en sambruksförening skulle ha såväl rätt som plikt att själva delta i jordbruksarbetet. Därigenom skulle den driftighet och omtanke, som vanligen följde därmed att jorden brukades av personer, som arbetade åt sig själva, i möjligaste mån bevaras. Att medlemmarna i föreningen skulle vara ett slags företagare, som uppburde vinsten av ett arbete, som helt eller till övervägande del utfördes av anställda, stode för övrigt i uppenbar strid mot den planerade företagsformens sociala syfte. Viss modifiering i den angivna huvudregeln syntes dock för särskilda fall bliva nödvändig. Härom anföres i betänkandet.

I en by i södra Sverige har tanken på bildandet av en sambruksförening preliminärt dryftats. Byn består av tolv gårdar, var och en på omkring 10 hektar. Åkerjorden ligger väl samlad men är för närvarande uppdelad på ett flertal skiften. Ägarna till två av gårdarna ha lämnat jordbruket, utarrenderat sina ägor till grannarna och ägnat sig åt annan verksamhet i en närbelägen stad. Sistnämnda två personer kunna icke antagas villiga att ingå i en sambruksförening, därest detta skulle medföra skyldighet för dem att lämna sina nuvarande yrken och återgå till jordbruksarbete. Då emellertid dessa personers skiften ligga insprängda bland de övriga byamännens, utgör samtliga byamäns medverkan förutsättning för att en förening överhuvudtaget skall kunna komma till stånd. I ett fall som detta synes undantag från huvudregeln böra medgivas.

Det angivna exemplet — som torde kunna varieras på flera sätt — avser situationen vid bildandet av en sambruksförening. Att efter verksamhetens början antaga nya medlemmar, vilka icke äro villiga att delta i det gemensamma arbetet, synes däremot icke böra ifrågakomma. Å andra sidan kan uppenbarligen en medlem icke berövas sitt medlemskap av den anledningen, att han på grund av ålder eller sjukdom blir arbetsoförmögen. En sådan person synes böra äga rätt att kvarstå såsom icke arbetande medlem. Föreningsmedlemmarnas beslut i nu berörda hänseenden böra redovisas såväl i stadgarna som i den ekonomiska planen.

De varandra närstående frågorna om kompetenskrav på medlemmarna och skyldighet för dessa att göra en personlig arbetsinsats i det av föreningen bedrivna jordbruket ha uppmärksamrats i några av de avgivna yttrandena. Sålunda har *egnahemsnämnden i Kopparbergs län* påpekat, att det i vissa delar av länet vore gauska vanligt, att jordbruksfastigheter ägdes av personer, som icke vore jordbrukare och ej heller ägnade sig åt jordbruk. En del av dessa jordägare vore intresserade för jordbrukets vidmakthållande och

utveckling i bygden och kunde på goda skäl antagas vara hågade att bliva medlemmar i en sambruksförening. Lagtexten borde förty utformas så, att detta bleve möjligt. En uppmjukning av bestämmelserna i nu angiven riktning ifrågasättes även av *förvaltningsutskottet i Kopparbergs läns hushållningssällskap*, som därvid påpekar, att det vid sammanförandet av flera ägares jordlotter kunde komma att visa sig, att arbete i det gemensamma jordbruket icke kunde beredas samtliga förutvarande ägare. Att även icke jordbrukare borde kunna antagas till medlem i sambruksförening ifrågasättes vidare av *förvaltningsutskottet i Kristianstads läns hushållningssällskap*, som jämväl föreslår, att dödsbo och minderårig skulle kunna antagas som medlem.

Innebörden av utredningsmannens förslag i nu förevarande hänseende har mera utförligt granskats av *statens livsmedelskommission*. Garantierna för upprätthållande av principen, att sambruksförenings medlemmar skulle vara aktiva jordbrukare, har kommissionen därvid funnit ganska svaga redan med avseende å situationen vid föreningens bildande och efter verksamhetens början föreläge enligt kommissionens uppfattning stora möjligheter att företaga sådana ändringar, att principen åsidosattes. Kommissionen anför vidare.

Ehuru så icke varit lagstiftarens mening torde det enligt den föreslagna lagen finnas möjlighet att få till stånd sambruksföreningar, där medlemmarna icke eller endast till en mindre del utgöras av aktiva jordbrukare och där hela eller den huvudsakliga delen av arbetet utföres av anställda. Det torde också vara svårt att förebygga en sådan möjlighet. Även om i lagen kunde införas strängare bestämmelser i förevarande hänseende, skulle nämligen kontrollen av dessa bestämmelsers tillämpning sannolikt visa sig vara förenad med stora svårigheter. Såsom framgår av betänkandet måste man ju för övrigt under alla omständigheter medgiva vissa undantag från huvudregeln, något som givetvis alltid kommer att försvåra upprätthållandet av en sträng skillnad mellan föreningar, som bestå av enbart jordbrukare, och föreningar, som till medlemmar ha andra personer. Man torde sålunda få acceptera det resultat, vartill utredningen på ifrågavarande punkt kommit. Kommissionen är emellertid angelägen betona, att kommissionen icke anser detta vara något skäl att avstå från den föreslagna lagens genomförande. Om lagen antages i föreslaget skick, synes dock konsekvensen kräva, att man undersöker huruvida anledning därefter finns att i 1925 och 1945 års förbudslagar lika strängt som tidigare upprätthålla principen, att jordens ägare och brukare i stort sett skola vara samma personer.

Ändring i villkoren för medlemskap i sambruksförening påyrkas av *Kooperativa förbundet*, som yttrar.

Med den utformning av lagen, som föreslagits i betänkandet, begränsas medlemskretsen i främst två viktiga hänseenden. Endast fysiska personer kunna antagas till medlemmar. Härigenom omöjliggöres ett fördomsfritt prövande av olika tänkbara typer av kooperativa jordbruksföretag. Enligt styrelsens mening borde det vara av mycket stort intresse, att legala förutsättningar skapas för en rätt betydande experimentverksamhet på här förevarande område. En form, som härvid mycket väl skulle kunna tänkas och som i praktiken borde prövas, kunde bestå i att i en sambruksförening in-

ginge som delägare exempelvis en på orten belägen konsumtionsförening, vilken skulle kunna underlätta problemet om kapitalanskaffning för exempelvis lantarbetare, som bildat sammanslutningen i syfte att såsom delägare själva arbeta på jordbruket i fråga. Styrelsen kan icke finna välbetänkt att förhindra, att konsumtionsföreningar skola kunna inträda som medlemmar i sambruksföreningar.

Utformningen av bestämmelsen utesluter givetvis även den möjligheten att av jordbrukare bildade producentkooperativa sammanslutningar, t. ex. andelsmejerier och andelsslakterier, kunna inträda som medlemmar i sambruksförening. Den organisationsform, som man avser att använda vid startandet av ett slags föreningsjordbruk för att exploatera de s. k. Ragunda-bottnarna, låter sig heller icke förena med utredningsmannens förslag.

Begränsningen av möjligheterna till medlemskap i sambruksförening stannar emellertid icke härvid. En fysisk person i allmänhet kan enligt lagutkastet icke medges medlemskap. I huvudsak skall sambruksföreningen vara förbehållen den inom jordbruksarbete verksamma befolkningen, medan däremot arbetare, som tidigare icke varit sysselsatta inom jordbruket, skulle vara betagna rätten att bilda dylik förening eller ingå som medlemmar i en sådan. En sådan begränsning framstår enligt styrelsens mening såsom lika obefogad som den ur alla synpunkter ytterst egendomliga, tillfälliga förbudslag, vilken förhindrar andra än jordbrukare att förvärva jordbruksfastighet utan prövning i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t. Styrelsen önskar begagna detta tillfälle att med skärpa vända sig mot denna provisoriska förbudslagstiftning och påyrka dess snara upphävande.

Såsom av det anförda framgår, önskar styrelsen att vid utformningen av lagen om sambruksföreningar villkoren för medlemskap förändras så, att dels kooperativ förening skall erhålla möjlighet att ingå som medlem, dels de särskilda kraven på yrkeskunskap i jordbruk för fysisk person skola slopas. Därest riksdagen och Kungl. Maj:t skulle finna det lämpligt att endast medge lån och bidrag åt sambruksförening, som fyller de anspråk på medlemmarnas rekrytering, som angivas i lagutkastet, synas inga bärande invändningar häremot kunna resas. Att för den skull hindra sambruksförening, bestående av exempelvis kooperativ förening och fysiska personer utan särskilt ådagalagd kompetens i jordbruk, från att registreras som sambruksförening, bör emellertid enligt styrelsens mening icke ifrågakomma. För att möjliggöra dylik experimentverksamhet synes alternativt den möjligheten böra stå öppen, att dylika sammanslutningar registreras som vanliga ekonomiska föreningar och att undantag för dylik förening liksom för kooperativ förening i egentlig bemärkelse stadgas i 1925 års förbudslag.

Svenska lantarbetsgivareföreningen hävdar för sin del att yrkeskunskap hos medlemmarna i sambruksförening måste anses vara av betydelse och finner kompetensen böra styrkas med intyg av kommunal förtroendeman. Föreningen anser vidare innebörden av uttrycket »kunnighet i jordbruk» böra närmare angivas. Föreningen anför ytterligare.

Även om kravet på kunnighet i regel bör uppehållas, synes det föreningen kunna uppkomma förhållanden, som motivera att tillsynsmyndigheten skall äga rätt att giva dispens från kompetenskravet. Den som genom arv övertagit andel skall kunna förvägras inträde, om han ej fyller bl. a. kravet på kunnighet i jordbruk. Nu kan det tänkas att en yngling, som ärver en avlidens faders andel, vid tidpunkten för arvsfallet undergår utbildning i lantmannaskola och ännu inte kan sägas uppfylla kravet på kunnighet i jordbruk. Att

en sådan yngling, som kanske från början helt inriktat sig på att en gång få efterträda sin fader, skall utestängas från denna möjlighet på grund av att hans jordbruksutbildning ej är avslutad vid faderns död, finner för-eningen ej vara tillfredsställande. Bestämmelse om sådan dispensrätt eller eljest vägledande uttalande därom synes böra givas.

Landsorganisationen har uttalat den uppfattningen, att skyldighet för för- eningsmedlemmarna att deltaga i arbetet ej tillräckligt klart fastslagits. I det vid betänkandet fogade utkastet till normalstadgar för sambruksförening funnes en bestämmelse härom jämte föreskrift om dispens från skyldigheten. Vissa möjligheter att dispensvägen kringgå regeln och därmed förbudslagen förefunnes. Risken skulle kunna undanröjas, om dispens finge sökas inte hos föreningsstyrelsen utan hos lantbruksnämnden eller motsvarande organ. En annan utväg vore att i lagen fastställa en högsta andel, t. ex. två tredjedelar, under vilken antalet arbetande medlemmar ej finge sjunka.

Samma tanke kommer till uttryck i *Svenska lantarbetareförbundets* yt- rande, vari anföres.

I de fall undantag måste göras från delägarens självskrivna skyldighet att genom egen arbetsinsats bidra till föreningens produktionsresultat, utgår förbundet från att dispens endast bör lämnas i mycket trängande fall. Det kan ifrågasättas om icke lämpligheten bjuder att i lagen intaga en bestäm- melse om att sambruksföreningarna härvidlag böra vara underkastade nog- grann kontroll. I annat fall är det tänkbart, att förening kan fatta avgöran- den härutinnan av innebörd, att anställd arbetskraft kommer att utföra stora delar av arbetsuppgifterna.

Departementschefen. Vad först angår frågan om krav på aktiv arbetsin- sats i sambruksförenings verksamhet från medlemmarnas sida synes det mig med hänsyn till hela syftet med den ifrågavarande lagstiftningen alldeles självfallet, att ett dylikt krav bör uppställas. Denna i motiven till utrednings- mannens lagutkast uttalade regel har icke upptagits i själva lagtexten, låt vara att sambruksförenings ändamål i 1 § angivits vara att bereda medlemmarna utkomst genom gemensamt jordbruk. Däremot har i § 11 andra stycket av det vid betänkandet fogade utkastet till normalstadgar för sambruksför- ening utsagts, att medlem är skyldig att efter styrelsens eller driftsledarens anvisningar deltaga i det av föreningen bedrivna jordbruket. Slutligen ha medlemmarnas arbetsinsatser förutsatts bliva föremål för avvägning vid den ekonomiska planens upprättande. Enligt min mening är emellertid frå- gan av så grundläggande betydelse, att den bör behandlas i själva lagen.

Om sålunda plikten att deltaga i jordbruksarbetet bör upptagas såsom en föreskrift i lagen, uppstår frågan i vad mån undantag från regeln bör medgi- vas. Jag kan därvid icke förorda utredningsmannens förslag att, då sam- bruk bildas av flera småbruk i en by, även jordägare, vilka på grund av annan sysselsättning ej vore villiga att deltaga i det gemensamma jordbruks- arbetet, skulle medgivas att inträda i föreningen. Visserligen kan det, såsom förvaltningsutskottet i Kopparbergs läns hushållningssällskap påpekat, vid sammanförandet av flera ägares jordlotter visa sig omöjligt att bereda ar- bete i det gemensamma jordbruket åt samtliga förutvarande ägare. Gäller det

att omskapa en by till sambruksförening lärer väl dock ofta något eller några av jordbruken vara av sådan storleksordning, att anställd arbetskraft tidigare anlåtats. Förvärv av jord från en jordägare, som redan övergått eller önskar övergå till annan verksamhet, eller från en äldre byaman utan bröstarvingar kan också ifrågakomma. Vid utarbetandet av den ekonomiska planen kan övervägas att påbörja mera arbetskrävande odlingar, än arbetskraftstillgången tidigare möjliggjort o. s. v. Givetvis kunna fall tänkas, då dylika utvägar att bemästra den här angivna svårigheten icke stå till buds och där föreningsbildandet kan gå om intet enär medlemskap icke kan beviljas andra än dem, som äro villiga och kunna beredas möjlighet att göra en aktiv arbetsinsats, men en sådan konsekvens synes mig vara att föredraga framför möjligheten, att institutet sambruksförening skulle kunna utnyttjas för annat syfte än det avsedda.

Redan av det sagda framgår, att jag icke är villig medverka till en sådan utformning av lagtexten, att juridisk person medges inträda i sambruksförening. Överhuvudtaget synes mig frågan om den s. k. förbudslagstiftningens innehåll vara ett spörsmål, som bör avskiljas från behandlingen av nu förevarande ämne, såsom även skett i betänkandet.

Att en föreningsmedlem icke bör uteslutas, därför att han på grund av sjukdom eller ålder icke förmår utföra något arbete, synes uppenbart. En sådan modifikation av den här diskuterade huvudregeln synes mig böra ske vid lagtextens utformning.

I enlighet med det nu sagda har i 4 § tredje stycket departementsförslaget stadgats, att varje medlem i sambruksförening är skyldig att med egen arbetsinsats deltaga i föreningens verksamhet såvitt icke sjukdom, ålder eller liknande förhållande vållar oförmåga därtill. Såsom garanti för att denna bestämmelse efterleves har ock ansetts böra stadgas rätt för tillsynsmyndigheten att inför domstol påyrka likvidation av sambruksförening, vars verksamhet drives på sätt som står i uppenbar strid mot förutsättningarna för föreningens registrering. Bestämmelse härom återfinnes i 53 § departementsförslaget.

Uppställes krav på arbetsinsats från medlemmarnas sida synes det framstå som en nödvändig konsekvens härav att kunnighet i jordbruk eller annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap hos medlemmarna kräves. De olika yrkanden och förslag, som i vissa yttranden framställts om mera i detalj utformade bestämmelser härutinnan, kan jag emellertid icke biträda. I anledning av vad i remissyttrandena anförts må emellertid framhållas, att myndig ålder ej uppställts som villkor för medlemskap i sambruksförening utan allenast såsom villkor för medlemskap i sådan förenings styrelse. Dödsbos intressen har enligt min mening väl tillgodosetts genom det från utkastet hämtade stadgandet i 15 § första stycket departementsförslaget, vilket stadgande för övrigt har sin motsvarighet i bostadsrättslagen. Vid ansökan om registrering skall fogas skriftlig försäkran av styrelsen att samtliga medlemmar äga erforderlig yrkeskunskap och 58 § departementsförslaget stadgar

straff för styrelseledamot, som uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar tillsynsmyndigheten oriktig uppgift. Här erinras vidare om nyss berörda stadgande i 53 § departementsförslaget. Å andra sidan torde svårligen kunna riktas anmärkning mot att till medlem i sambruksförening antages sonen till avliden medlem, som »från början helt inriktat sig på att en gång få efterträda sin fader men vid tiden för dödsfallet undergår en ännu icke avslutad utbildning i lantmannaskola». De nyss berörda stadgandena i 15 § första stycket torde för övrigt möjliggöra, att dödsboet står såsom medlem tills arvingens utbildning avslutats.

Vad angår möjligheten för t. ex. en industriarbetare att bliva medlem i sambruksförening, må till en början erinras om, att icke allenast kunnighet i jordbruk utan även »annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap» berättigar till medlemskap. En annan möjlighet är självfallet att en icke jordbrukare tills vidare anställs av sambruksförening och upptages såsom medlem sedan han erhållit tillräcklig praktisk erfarenhet av jordbruksarbete. Härigenom skulle skapas en viss motsvarighet till den provningstid för nytillträdande medlem, som — av allt att döma med mycket gott resultat — tillämpats vid vissa utländska jordbrukskollektiv.

För att med tanke på extrema fall ernå en viss uppmjukning har emellertid utredningsmannens lagutkast på förevarande punkt vid överarbetningen inom departementet omformulerats på sådant sätt, att åt Kungl. Maj:t givnes befogenhet medgiva undantag icke blott från kravet på svenskt medborgarskap utan även från kravet på speciell yrkeskunskap.

I utredningsmannens lagutkast (9 §) ha upptagits vissa föreskrifter rörande ansökan om registrering av sambruksförening. Dessa föreskrifter, som synas vara av övervägande administrativ karaktär, torde i syfte att vinna en förkortning av lagtexten lämpligen kunna överflyttas till en särskild kungörelse med föreskrifter rörande det register över sambruksföreningar, som skall föras hos tillsynsmyndigheten.

Om föreningsmedlems intagande och avgång.

Enligt det vid betänkandet fogade lagutkastet hör frågan om antagande av ny medlem till de frågor, som skola prövas och avgöras å föreningsammansamträde. Därvid måste, uttalas i betänkandet, icke blott de i lagen uppställda kompetenskraven och stadgarnas innehåll beaktas utan även tillses, huruvida ifrågasatt ökning av medlemsantalet låter sig förena med den ekonomiska planen.

Frågan om avgång ur sambruksförening betecknas av utredningsmannen såsom ett av de betydelsefullaste och samtidigt ett av de mest svårlösta spörsmålerna i den ifrågavarande lagstiftningsuppgiften. Utredningsmannens förslag har i vissa delar utformats efter förebild av bostadsrättslagen (24—27, 29 och 30 §§), medan förslaget i övrigt med hänsyn till sambruksföreningar-

nas säregna karaktär ansetts böra erhålla en från såväl föreningslagens som bostadsrättslagens bestämmelser avvikande utformning.

Rörande lagförslagets huvudpunkter i nu berörda hänseende anföres i betänkandet.

Mot varandra stå den enskilde medlemmens befogade krav på att vid fullt legitim anledning till avgång kunna realisera sitt i föreningen nedlagda kapital — vilket väl i regel kommer att utgöra hans enda tillgång — och de övriga medlemmarnas lika befogade krav på att icke hela företaget äventyras för tillgodoseende av en enskild medlems intressen.

Det torde under alla omständigheter få anses uteslutet, att en medlem i sådan sambruksförening, som bildats genom tillskott av medlemmarna tillhörig jord, skulle kunna ställa krav på att vid avgång återfå den jord han en gång överlåtitt till föreningen. Även om sammanläggning av föreningens fasta egendom till en jordregisterenhet icke skett, vore det uppenbarligen en i föreningens förhållanden djupt ingripande händelse, om ett dylikt krav vunne beaktande. De gemensamma ekonomibyggnader, som uppförts av föreningen, hava beräknats efter viss bruksningsareal. Detsamma gäller maskinell utrustning, som föreningen anskaffat. I dessa tillgångar nedlagda medel skulle delvis bliva dött kapital, om den gemensamma arealen minskades. Hela den ekonomiska planen skulle måhända kullkastas. Mången gång ha kanske de av den avgående medlemmen tillskjutna ägorna undergått en genomgripande förändring: en för det gemensamma företaget avsedd byggnad kan ha anlagts på dessa, jordförbättringsarbeten utförts, vägar upptagits eller igenlagts o. s. v. Den egendom, som en gång överlåtits till föreningen, måste antagas regelmässigt ha sammansmält med föreningens övriga ägor på ett sådant sätt, att ett återställande av förhållandena före föreningens bildande överhuvud taget icke kan åvägbringas.

Måste sålunda med avseende å nu behandlade typ av sambruksförening krav på återfående vid utträde av den till föreningen överlåtna jordarealen avvisas, finnes uppenbarligen så mycket mindre skäl att ifrågasätta en utbrytning av viss del av föreningens jordinnehav i de fall, då föreningen bildats av icke jordägare. Problemet reduceras då till att avse frågan, på vilka villkor föreningsmedlem vid utträde kan medgivas rätt att utfå värdet av sin andel, d. v. s. icke blott sin insats utan även sin andel i föreningens samtliga kapitaltillgångar. I lagutkastet anges tre utvägar att lösa frågan. Medlem bör för det första äga befogenhet att överlåta sin andel till annan person, som uppfyller lagens kompetenskrav och föreningsstadgarnas villkor för medlemskap och som skäligen bör tagas för god som medlem. Måhända har emellertid erfarenheten visat, att medlemsantalet lämpligen bör minskas. Föreningen kan då enligt förslaget besluta antingen att låta medlem, som är därtill villig, förvärva jämväl den utträdandes andel eller ock att föreningen själv skall lösa andelen.

Stor betydelse, icke minst ur den enskilde medlemmens synpunkt, äger uppenbarligen också frågan om uteslutning av medlem. Att föreningen måste äga befogenhet att avlägsna en uppenbart oduglig och grovt försumlig medlem synes ofrånkomligt. I medlemmarnas intresse synes dock rätten till uteslutning böra erhålla en fömligen snäv utformning. I lagutkastet föreslås, att styrelsen först skall tilldela den försumlige varning. Låter han sig icke rätta därav, kan föreningen besluta att främtaga honom medlemskapet. För giltigheten av dylikt beslut kräves dock enligt förslaget kvalificerad majoritet.

Skälen för uteslutning torde icke böra givas någon mera detaljerad utformning i lagen. Utkastet upptar det mera allmänt hållna stadgandet, att den som grovt försummat sina förpliktelser enligt lagen eller föreningens stadgar må uteslutas. Självfallet kan frågan, huruvida grov försummelse föreligger, vid tvist underställas domstols prövning.

icke ens den, som grovt åsidosatt sina förpliktelser mot föreningen, torde rimligen kunna förvägras att utfå värdet av sin andel i föreningen. Har han genom sitt beteende rent av åsamkat föreningen ekonomisk skada, får självfallet ett utdömt skadestånd fråndragas den lösesumma, vartill medlemmen äger rätt. Föreningen får sedan utvälja lämplig ersättare för den uteslutne medlemmen, såvida icke anledning föreligger att minska antalet medlemmar.

De på dessa huvudgrunder utformade lagbestämmelserna motsvara 10—20 §§ departementsförslaget, till vilka paragrafer här torde få hänvisas.

Beträffande frågan om medlems avgång har i yttrandena *Sveriges lantbruksförbund* — under betonande av frågans stora betydelse — helt allmänt uttalat, att vad i betänkandet anförts icke gåve tillräcklig ledning vid utformandet av de stadgebestämmelser i ämnet, som torde bliva nödvändiga.

Förvaltningsutskottet i Östergötlands läns hushållningssällskap anför.

Enligt utredningsmannens förslag må inträde i föreningen icke vägras den, som förvärvat andel, så vida han uppfyller vissa villkor för medlemskap och han skäligen bör tagas för god såsom medlem. Därest medlemmarna vägra honom inträde, äger han påkalla, att hans antagande till medlem skall prövas av skiljemän. Vad dessa bestämt skall gälla. Uppenbarligen har man med dessa bestämmelser velat skydda den, som avgår som medlem i sambruksförening, genom att giva honom möjlighet att vid överlåtelse av andelar få ut sådan ersättning, som han kan betinga sig, då överlåtelsen får äga rum till den högstbjudande. Emellertid synas bestämmelserna kunna medföra stora faror för samarbetet i föreningarna på längre sikt. Utskottet vill därför ifrågasätta, huruvida icke, trots de eventuella olägenheter, som det kan medföra för en avgående medlem, och den därav följande obenägenheten för konsolidering av föreningens ekonomi, annan lösning på frågan om överlåtelse bör prövas. Det kunde sålunda tänkas, att föreningen finge avgöra, huruvida den ville godkänna eller icke godkänna nytillträdande medlem, men att i senare fallet en uppskattning av värdet av den avgående medlemmens andel i föreningen skulle göras av skiljemän och att föreningen till medlemmen skulle utbetala det belopp, som enligt uppskattningen motsvarade dennes andel.

Förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap har en något avvikande uppfattning och yttrar.

Man ställer sig osökt den frågan, huruvida föreningsmedlem, som kanske nedlagt ett livs arbete inom föreningen och där alltså genom sitt arbete samlat det kapital som en privat företagare äger på andra håll, vid avgång ur föreningen verkligen med föreslagna bestämmelser säkras till sin rätt till full ersättning för sin andel. Detta problem blir i all synnerhet aktuellt om reservfonden uppbringas till maximum. Det torde kunna ifrågasättas, då nu hela saken till avsevärd del synes komma att baseras på statliga lån, om icke dylika även skulle kunna tänkas tilldelas enskild person för inträde i sambruksförening, antingen vid dess start eller senare. En värdering av andel, sedan sambruksförening någon tid drivits, erbjuder givetvis sina svårig-

heter, men torde efter förnuftig värdering i viss mån kunna läggas såsom säkerhet för dylikt lån.

Svenska lantarbetareförbundet anser, att utträdande medlems andel alltid borde överföras till föreningen, som därefter skulle äga avgöra huru andelen skulle utnyttjas. Därest ny medlem skulle intagas, borde detta ske i samråd med lantbruksnämnden. Förbundet motiverar sin ståndpunkt på följande sätt.

Detta tillvägagångssätt är ur flera synpunkter att föredra framför att utträdande medlem vidtalar annan person att överta hans andel. Även om föreningen i sådana fall har inflytande över medlemsrekryteringen kan den situationen ändå uppstå, att förening påtvingas medlem, som den anser icke böra tillhöra föreningen. Då driften i sambruksförening ställer stora krav på anpassbarhet och samverkan är det av både praktiska och psykologiska skäl angeläget, att föreningen i detta avseende har avgörande inflytande över vem som skall inträda som ny medlem.

Svenska lantarbetsgivareföreningen föreslår, att den som i gåva erhållit t. ex. sin faders andel, skulle kunna vinna inträde under samma förutsättningar som vid arv. Föreningen påpekar vidare, att svårigheter kunde uppstå i sådana fall, då föreningen förutsattes skola lösa andel, men föreningens ekonomi icke tillåte en sådan åtgärd.

Svenska sparbanksföreningen finner, att frågan om medlemskap till följd av giftorätt, arv eller testamente borde kunna hänskjutas till skiljemän på samma sätt som frågan om medlemskap på grund av förvärv av andel i annan ordning. Föreningen utvecklar sina synpunkter på följande sätt.

Till skillnad från bostadsrättslagen innehåller förslaget krav på viss personlig kvalifikation hos den, som må antagas till medlem, nämligen yrkeskunskap. Detta kvalifikationskrav har föranlett att i förslaget — till skillnad från motsvarande stadgande i bostadsrättslagen — göres en reservation icke enbart för villkor i stadgarna utan även för villkor i lagen, när det gäller prövning av ansökning om medlemskap; likaså har det föranlett en liknande reservation beträffande medlemskap för den, som erhållit andel i föreningen på grund av giftorätt, arv eller testamente. Detta kvalifikationskrav medför, att en övergång av andel genom giftorätt, arv eller testamente icke lika självklart ger ett berättigande till medlemskap som när det gäller bostadsrättsföreningar. Meningsskiljaktigheter kunna kanske särskilt uppkomma rörande kvalifikationen »annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap».

I motsatt riktning går yttrandet från *förvaltningsutskottet i Kristianstads läns hushållningssällskap*, vari göres gällande, att de i Svenska sparbanksföreningens yttrande berörda frågorna alltid borde hänskjutas till domstol, såvitt icke föreskreves, att samtliga skiljemän skulle vara personer med yrkeskunskap i jordbruk.

Departementschefen. Den otvivelaktigt mycket betydelsefulla frågan om de former, som böra iakttagas vid medlems avgång, synes i det vid betänkandet fogade lagutkastet ha erhållit en lämplig lösning. När i vissa yttranden framförts krav på ökade befogenheter för föreningen att bestämma över

avgående medlems andel, torde man ha förbisett, att lagutkastet öppnar möjlighet för sambruksförening att i sina stadgar förbehålla sig lösningsrätt till avgående medlems andel. Det lär emellertid icke vara välbetänkt att i själva lagtexten upptaga en allmängiltig regel, som kan skapa den föreställningen, att det ankommer på föreningen att anskaffa efterträdare åt eller att själv lösa andelen från den medlem, som av mer eller mindre legitima skäl vill utträda ur föreningen. Såsom i ett yttrande påpekats, kan det innebära en svår påfrestning för föreningens ekonomi om föreningen skulle inlösa en avgående medlems andel och i regel torde det väl komma att te sig som en fördel för föreningen att det i första hand ankommer på den medlem, som vill övergiva det gemensamma företaget, att skaffa en lämplig efterträdare. I praktiken lär väl samråd komma att äga rum mellan föreningens styrelse och den avgående medlemmen.

Vad angår förslaget, att lån av allmänna medel skulle ställas till förfogande för att underlätta överlåtelse av andel, är detta ett uppslag, som framförts redan i betänkandet. Liksom övriga frågor om statliga åtgärder för ekonomiskt stöd åt föreningsjordbruket torde emellertid nu berörda förslag få behandlas i annat sammanhang.

Beträffande det fall, att andel i sambruksförening genom gåva överlåtits till bröstarvinge, kan jag icke finna anledning antaga, att icke detta fall skulle utan konflikter kunna lösas enligt 11 § departementsförslaget, som självfallet även avser benefik överlåtelse.

Såsom framgår av den nyss lämnade redogörelsen för avgivna yttranden har yrkanden framkommit om såväl inskränkt som utvidgad användning av skiljemannaförfarande vid övergång av andel i sambruksförening. Vid de i 14 § departementsförslaget avsedda fallen av överlåtelse lär huvudfrågan bli, huruvida en tilltänkt ny medlem »skäligen bör tagas för god såsom medlem». Detta spörsmål synes mig särskilt ägnat för behandling inför skiljemän. Frågan huruvida bestämmelse i lagen utgör hinder för antagande av medlem, till vilken andel övergått på grund av bodelning eller arv, synes mera äga karaktär av ren domstolsfråga.

I detta sammanhang kan framhållas, att den i det föregående angivna jämkning av lagutkastet, som framgår av 4 § andra stycket departementsförslaget, möjliggör för Kungl. Maj:t att medgiva dispens från kravet på yrkeskunskap t. ex. i fråga om avliden medlems bröstarvinge, som föreningen själv önskar antaga till medlem men som ännu icke förvärvat erforderlig yrkeskunskap.

Om fondbildning och vinstutdelning.

I betänkandet påpekas, att föreningslagens bestämmelser rörande fondbildning och vinstutdelning äro mycket knapphändiga, medan däremot stor uppmärksamhet ägnats spörsmålet om kapitalbildning och konsolide-

ring vid utarbetandet av den nya aktiebolagslagen. Att stor frihet lämnats de ekonomiska föreningarna med avseende å kapitalbildningen torde, yttrar utredningsmannen, finna sin förklaring däri, att inom föreningslagens ram skola inrymmas sammanslutningar av mycket skiftande slag, däribland små företag med starkt begränsade möjligheter till kapitalanskaffning. I direktiven för den pågående översynen av föreningslagen nämnas dock särskilt bland de frågor, som skola övervägas, spörsmålen om vinstutdelning och åtgärder syftande till företagens konsolidering, varför det vore anledning antaga, att föreningslagen efter överarbetningen komme att innefatta regler, som mera anslöte sig till aktiebolagslagens ståndpunkt än de nuvarande.

Utredningsmannen finner det alldeles uppenbart, att regler om fondbildning och vinstutdelning borde uppställas för sambruksföreningarna, och förordar att detta för föreningarnas fortbestånd centrala och betydelsefulla problem upptoges till behandling i själva lagen. Däremot har utredningsmannen ansett det leda till en onödig komplicering av lagtexten att däri närmare ange, huru uppkommen vinst i övrigt skulle disponeras. Härutinnan har ansetts vara till fyllest att i lagens motiv ange vissa riktlinjer, varefter åt föreningarna skulle överlåtas att i sina stadgar reglera på vad sätt — genom beslut på föreningssammanträde — vinsten i övrigt skulle disponeras.

I betänkandet anföres vidare bl. a.

En sambruksförenings tillgångar torde normalt komma att bestå av en jordbruksfastighet jämte erforderliga jordbruksinventarier och förråd. Med någon schematisering torde man kunna utgå från, att av tillgångarna ungefär hälften kommer att belöpa på fast egendom och hälften på inventarier och förråd. En enkel och för medlemmarna själva lätt begriplig lösning av fondbildningsproblemet torde kunna vinnas, därest kapitalbildningen anknytes till de angivna tillgångarna, så att reservfonden bestämmes skola minst utgöra ett visst antal procent av den fasta egendomens värde och visst antal procent av övriga tillgångars värde. Vad angår de åsyftade procenttalens storlek, torde böra eftersträvas, att sambruksförening samlar ett eget kapital, vilket täcker vad som ligger över 60 procent av den fasta egendomens taxeringsvärde. Beträffande övriga kapitaltillgångar synes önskvärt, att 50 procent av dessas värde täckes av egna medel.

Det nu framlagda förslaget innebär starkare krav på kapitalbildningen än det, som uppställts i aktiebolagslagen. Givetvis kan diskuteras, om förslaget kan anses ställa fordringarna för högt. Förslaget synes dock ägnat att skapa en sund ekonomi hos sambruksföreningarna. Många enskilda jordbrukare ha självfallet en betydligt sämre ställning, men detta är väl just ett av de missförhållanden, man genom införande av institutet föreningsjordbruk vill medverka till att avlägsna. Betydelsen av att sambruksföreningarna väl rusta sig att möta kriser inom jordbruket bör vidare framhållas och ett betryggande eget kapital ger självfallet företaget förbättrade arbetsmöjligheter också under mera normala år. Å andra sidan är tydligt, att, om en medlem önskar lämna föreningen och skall sätta annan person i sitt ställe sedan kapitalbildningen någon längre tid pågått, svårigheten för den nytillträdande att inlösa den avgående medlemmens andel blir större ju högre kraven på fondbildning ställts. Denna synpunkt synes dock icke böra tillgodoses genom att kraven på kapitalbildning nedprutas utan i stället torde man på denna

punkt få räkna med statlig eller annan kreditgivning till den nye medlemmen. Sistnämnda spörsmål behandlas i annat sammanhang.

I de fall, då sambruksförenings rörelse grundas på arrende, och någon »föreningen tillhörig fast egendom» sålunda icke finnes, nedsättes självfallet automatiskt kravet på reservfondens storlek. I dylikt fall lär i stället fondbildning böra ske för framtida förvärv av den arrenderade fastigheten.

Någon tvingande regel om avsättning till mer än en fond — reservfonden — torde icke behöva ifrågakomma. Vinstdispositionen synes då böra ske på följande sätt.

Mellan sambruksföreningen och de av dess medlemmar, som skola utföra arbete åt föreningen, torde anställningskontrakt böra upprättas, vari medlemmarna i fråga tillförsäkras lön i enlighet med lantarbetarnas kollektivavtal. Särskilt i början av en förenings verksamhet torde emellertid vara välbetänkt att föreningen i anställningskontrakten förbehåller sig rätt att innehålla någon del av lönen till dess årsresultatet av verksamheten kan någorlunda säkert överblickas. Förslår ej vinsten ens till full arbetslön, får återstoden balanseras som skuld till följande år och om föreningen rent av skulle nödgas träda i konkurs finge resterande lön bevakas i konkursen som en vanlig lönefordran.

Visar åter bokslutet vinst, sedan den avtalsenliga lönen utbetalats och redovisats bland utgifterna för rörelsen, torde minst 20 procent av vinsten böra avsättas till reservfonden. Därefter torde viss maximerad ränta å insatskapitalet böra tillföras samtliga medlemmar, sålunda även dem, som icke personligen deltagit i arbetet. Maximeringen av denna ränta torde kunna bli föremål för viss tvekan. Den strängaste regel, som torde kunna ifrågakomma, är att sätta utdelningen lika med den inlåningsränta, som vid tiden för bokslutet tillämpas av flertalet sparbanker i det län, där föreningen har sitt säte. Härutinnan lär en anpassning bli nödvändig efter vad omständigheterna kräva i det enskilda fallet, och detta är ytterligare ett skäl för den förut hävdade uppfattningen, att maximeringen i fråga bör hänskjutas till beslut av föreningen vid dennas bildande. Uppenbart är att räntan bör i stadgarna sättas så lågt som möjligt är utan att föreningens tillkomst äventyras.

Eventuellt ytterligare överskott bör stå till föreningsmötets förfogande och lär i första hand böra användas för utbetalande av tillägg till de kontraktsenliga lönerna till de medlemmar, som deltagit i arbetet. Självfallet kan också ifrågakomma att använda medlen till ökning av lönen åt i föreningens tjänst anställda, vilka icke äro medlemmar, detta i syfte att till föreningen locka duglig arbetskraft och i syfte att öka de anställdas intresse för verksamhetens resultat. Slutligen bör framhållas, att de uppställda reglerna om avsättning till reservfond äro minimiregler, och att det kan vara välbetänkt att exempelvis ett särskilt vinstgivande år göra större avsättning till reservfonden än lagen kräver. Självfallet bör även avsättning till annan fond än den obligatoriska reservfonden ifrågakomma. Här kan erinras om bestämmelsen i stadgarna för ett italienskt jordbrukskooperativ att 10 procent av vinsten skall avsättas till en pensionsfond. I de svenska konsumtionsföreningarnas balansräkningar förekomma ett flertal olika fonder, såsom dispositionsfond, överskottsregleringsfond, byggnadsfond etc.

I betänkandet beröres vidare, hur det sålunda skisserade systemet för vinstdispositionen verkar ur skattesynpunkt. Till undvikande av att de lönetillägg, som kunna utbetalas på grundval av rörelsens resultat, bli föremål för inkomstbeskattning både hos föreningen och hos medlemmarna föreslås därvid, att — i direkt analogi med bestämmelserna i 25 § 1 mom. sista stycket

och 29 § 2 mom. kommunalskattelagen rörande bostadsförening och bostadsaktiebolag samt kooperativ förening — sambruksförening tillerkännes avdragsrätt för dylika lönetillägg genom bestämmelser i 22 § nämnda lag.

I betänkandet anföres ytterligare.

Bestämmelserna i lagutkastet innebära, att efter räkenskapsårets slut det belopp skall fastställas, vartill årsöverskottet uppgår sedan kontraktsenliga löner utbetalats. På detta överskott beräknas det belopp, som skall avsättas till reservfond. Härefter fastställs det belopp, som enligt stadgarna skall utdelas på insatserna. Slutligen utdelas — i den mån ytterligare fondbildning ej beslutas — återstoden såsom tillägg till de kontraktsenliga lönerna, vilka tillägg icke beskattas såsom någon föreningens vinst men väl såsom inkomst för dem som uppbära lönetilläggen. I balansräkningen måste under alla förhållanden såsom föreningens vinst redovisas summan av det belopp, som skall avsättas till reservfond, och det belopp, som utdelas såsom ränta å insatserna. Det belopp, som avsättes till reservfond, blir därvid beskattat en gång, nämligen hos föreningen, och räntan å insatserna — i likhet med utdelningen å andelar i annan förening eller å aktier i ett bolag — två gånger.

Statens livsmedelskommission har i sitt yttrande anmärkt, att sambruksförening syntes kunna göra de i utkastet givna reglerna om avsättning till reservfond tämligen verkningslösa genom att bestämma mycket höga arbetslöner åt medlemmarna.

Sveriges lantbruksförbund har funnit, att de uppställda kraven på sambruksförenings fondbildning vore alltför vittgående och därigenom kunde komma att verka onödigt betungande bl. a. när avgående medlems insats skulle överlätas till ny medlem. Enligt förbundets mening borde kraven på konsolidering icke ställas högre än att fondavsättningen kunde upphöra, då föreningens egna kapital, d. v. s. fonder och inbetalda insatser, uppginge till de i utkastet angivna beloppen.

Kooperativa förbundet har förklarat sig livligt tillstyrka de regler för reservfondavsättningar, som utredningsmannen föreslagit. Förbundet finner vidare välbetänkt, att, särskilt i början av sambruksförenings verksamhet, någon del av lönen innehölles till dess årsresultatet kunde överblickas. Där emot avråder förbundet från att del av arbetslönen, som icke kunnat utbetalas, skulle få balanseras som skuld till följande räkenskapsår. Förbundet finner försiktigheten bjuda, att, särskilt när företaget vore nytt, delägare icke under några förhållanden uttoge så mycket i lön, att tillgångarna måste skrivas upp i värde eller skuldbelastas. Även rättsliga hinder häremot kunde möta. Förbundet tillstyrker den föreslagna ändringen i 22 § kommunalskattelagen.

Den i Kooperativa förbundets yttrande gjorda erinringen rörande behandlingen av medlems lönefordran har jämväl framställts av *egnahemsnämnden i Göteborgs och Bohus län* samt *förvaltningsutskottet i Östergötlands läns hus-hållningssällskap*.

Styrelsen för Svenska sparbanksföreningen anför.

Varken i lagförslaget eller i förslaget till normalstadgar har angivits, efter vilka värderingsgrunder en fastighet skall uppskattas vid bestämmandet av det antal insatser, som den skall anses motsvara. Vad som härutinnan avses

synes böra komma till uttryck åtminstone i normalstadgarna med beaktande av att väsentliga delar av en fastighet kunna komma att bibehållas under enskild ägo hos en eller flera av medlemmarna. I den mån fastigheterna få ingå med högre värde än taxeringsvärdet, synes det påkallat att avsättningen till reservfond skall fortgå, till dess den motsvarar den del av värdet, som ligger över 60 procent av taxeringsvärdet.

Statskontoret har förklarat sig icke vilja motsätta sig den föreslagna ändringen i 22 § kommunalskattelagen.

Departementschefen. Huvudpunkterna i utredningsmannens förslag rörande fondbildning och vinstutdelning i sambruksförening ha icke blivit föremål för anmärkningar i de avgivna yttrandena och föranleda ej heller erinran från min sida. Beträffande avsättningen till reservfond, vill jag emellertid tillstyrka, att avsättningen får upphöra, då summan av reservfonden och av medlemmarna inbetalda insatser uppnått i utkastet angivna belopp.

Den av statens livsmedelskommission påpekade möjligheten att kringgå reglerna om avsättning till reservfond genom bestämmande av mycket höga arbetslöner åt medlemmarna synes mig kunna avlägsnas genom att i lagen föreskrives, att arbetslön, som på förhand tillförsäkras medlem, skall bestämmas under iakttagande av all den varsamhet, som betingas av önskemålet om en betryggande fondbildning. En sådan bestämmelse har upptagits i 22 § första stycket departementsförslaget. Vid tillämpningen av denna bestämmelse bör i orten gällande kollektivavtal för lantarbetare i allmänhet kunna tjäna till ledning, även om ett undantagslöst stadgande härom i själva lagtexten synt mig böra undvikas såsom varande en alltför stel och kategorisk regel.

Utredningsmannen har förutsatt, att sambruksförening genom bestämmelse i stadgarna skulle förbehålla sig rätt att innehålla upp till tio procent av medlem tillkommande lön, till dess årsresultatet av verksamheten fastställts. Skulle vinstmedlen icke förslå till utbetalande av full lön, förutsattes återstående lönefordran bliva överförd såsom skuld till följande räkenskapsår. Härtill har Kooperativa förbundet anmärkt, att försiktigheten bjöde, att medlem icke under några förhållanden finge uttaga så stor lön, att tillgångarna måste skrivas upp i värde eller skuldbelastas.

Någon uppskrivning av tillgångarna bör i den angivna situationen uppenbarligen icke få äga rum. I stället bör underskott redovisas i vinst- och förlusträkningen. En följd av det föreslagna tillvägagångssättet blir emellertid, att den resterande lönen erhåller förmånsrätt i en eventuell konkurs. Detta förhållande har ansetts ägnat att minska föreningens möjligheter att erhålla kredit. Det enda alternativ, som står till buds, synes vara, att överge tanken på upprättandet av anställningskontrakt mellan föreningen och medlemmarna. Jag har emellertid svårt att inse, att detta alternativ skulle vara ägnat att till båtнад för borgenärerna skapa större ordning och reda i föreningens ekonomi. Framhållas bör, att en kalkyl över driftskostnaderna, arbetslöner inberäknade, skall ingå i den ekonomiska planen. Självfallet bör den allra största varsamhet iakttagas vid lönernas fastställande.

Spörsmålet i fråga äger uppenbarligen sin största betydelse vid verksamhetens början. Jag erinrar då om, att den ekonomiska planen skall underkastas saklig granskning av tillsynsmyndigheten, som har att bedöma, om planen lämnar rum för anmärkningar ur jordbruksekonomisk synpunkt. Vidare föreligger den möjligheten för såväl staten som enskild långivare att för beviljande av krediter uppställa villkor om en fortgående, försiktig lönepolitik. Visar sig sedan, att lönekalkylen varit alltför försiktig, förefinnes ju möjligheten att ge medlemmarna kompensation genom lönetillägg av vinstmedlen.

Vidkommande den i Svenska sparbanksföreningens yttrande berörda frågan om värdering vid sambruksförenings bildande av fastigheter, som skola överlåtas till föreningen, är detta ett ämne, som enligt min mening svårligen kan närmare regleras i lagen. En möjlighet är att utgå från de av taxeringsmyndigheterna åsatta värdena, en annan att fastställa värdena efter enhetliga grunder genom särskilda värderingsmän. Att reservfondens storlek skall bestämmas med ledning av taxeringsvärdet å föreningen tillhörig fast egendom framgår redan av utredningsmannens förslag.

Om styrelse och firmateckning.

I det vid betänkandet fogade lagutkastet har under 28—42 §§ upptagits bestämmelser om styrelse och firmateckning. Dessa bestämmelser ansluta sig i huvudsak till föreningslagens regler, vilka dock underkastats en redaktionell omarbetning efter mönster av nya aktiebolagslagen.

Enligt 39 § lagutkastet skulle den som äger företräda föreningen icke äga befogenhet att med gäld belasta föreningens fasta egendom utan bemyndigande i varje särskilt fall av föreningssammanträde. Regeln innebär en skärpning i förhållande till motsvarande bestämmelse i 24 § föreningslagen, vilken skärpning utredningsmannen ansett motiverad av att sambruksföreningens hela verksamhet är knuten till dess fasta egendom.

Sistnämnda regel är den enda i nu förevarande avsnitt av lagutkastet, som berörts i de avgivna yttrandena. *Fastighetsbildningssakkunniga* ha förklarat sig finna regeln ifråga välbetänkt, men ifrågasätta, huruvida icke bemyndigande av föreningssammanträdet borde krävas jämväl vid upptagande av lån mot säkerhet av inteckning i jordbruksinventarier samt vid upplåtande av panträtt i spannmål.

Att bemyndigande av föreningssammanträdet även borde krävas vid belåning av jordbruksinventarier förordas jämväl av *Svenska lantarbetsgivareföreningen*, som framhåller betydelsen av sådan belåning i de fall, då sambruksförening arrenderade jorden och dess enda tillgång kanske utgjordes av inventarierna.

Departementschefen. Beträffande frågan om krav på föreningssammanträdes bemyndigande för belåning av föreningens egendom, ansluter jag mig till uppfattningen, att dylikt bemyndigande bör krävas icke blott för belå-

ning av den fasta egendomen utan även för belåning av jordbruksinventarier och för upplåtande av panträtt i spannmål. I detta sammanhang må vidare understrykas, att det — såsom utredningsmannen anfört — utan särskilt stadgande torde vara klart, att den som äger företräda föreningen icke är befogad att försälja eller utarrendera föreningens fasta egendom.

Vissa av de i lagutkastet upptagna bestämmelserna om styrelse och firma-teckning ha vid överarbetningen inom departementet ansetts kunna undvaras eller överflyttas till föreningsstadgarna. Lagutkastet har därför i denna del rätt avsevärt förkortats och sammandragits. Den verkställda omarbetningen torde allenast på en punkt kräva särskild kommentar.

I 32 § lagutkastet ha upptagits regler om styrelsens beslutförhet och giltighet av styrelsebeslut. Dessa regler kunna otvivelaktigt anses äga en icke oväsentlig betydelse, icke minst för tredje man. Då jag likväl stannat för den uppfattningen, att bestämmelserna böra kunna överföras till stadgarna, må framhållas, att det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att övervaka, att motsvarighet till paragrafen i fråga upptages i föreningsstadgarna.

Om bokföring och årsredovisning.

I betänkandet påpekas, att något generellt stadgande om bokföringsplikt för ekonomiska föreningar icke funnes, men att många föreningar likväl bleve bokföringsskyldiga på grund av verksamhetens art. Bostadsrättsförening vore alltid bokföringsskyldig.

Utredningsmannen erinrar vidare om den särställning, bokföringspliktigt rättssubjekt intoge i såväl civilrättsligt som straffrättsligt hänseende. Enligt 4 § köplagen förstodes med köpman envar, som vore pliktig att föra handelsböcker. Köp, som vore slutet mellan köpmän i och för deras rörelse, kallades handelsköp och i fråga om dylika köp gällde särskilda bestämmelser. Jämlikt 3 § konkurslagen gällde särskilda regler om köpmans försättande i konkurs och 23 kap. strafflagen stadgade straff för bokföringsbrott.

Emellertid framhålles vidare i betänkandet, att man — såsom lagrådet påpekat vid behandlingen av frågan om bostadsrättsföreningarnas bokföringsplikt — i bokföringslagen lämnat den bokföringsskyldige största möjliga frihet att med hänsyn till sitt företags omfattning och speciella behov själv bestämma vilken bokföringsmetod han ville använda. Den bokföringspliktige måste alltid föra dagbok samt upprätta inventariebok och däri införa inventarium och balansräkning, men i övrigt uppställde bokföringslagen allenast vissa tämligen allmänt hållna regler om bokföringens beskaffenhet. Det grundläggande stadgandet i lagens 3 § föreskrev, att bokföringen skulle ske i överensstämmelse med allmänna bokföringsgrunder och med iakttagande av god köpmannased.

I betänkandet anföres vidare.

På senare tid har en tydlig tendens till skärpta krav på räkenskapsföring och offentlighet i redovisningen inom det ekonomiska livet framträtt och man torde kunna utgå från, att en komplettering av föreningslagens bestämmelser i nämnda hänseende kommer att ske vid överarbetningen av denna lag.

Det synes då icke böra ifrågakomma, att vid tillskapandet av en ny typ av ekonomisk förening kvarbliva vid föreningslagens ursprungliga ståndpunkt, så mycket mindre som man redan frångått denna ståndpunkt med avseende å bostadsrättsföreningarna. En ordnad bokföring är självfallet icke blott ägnad att befordra ordning och reda i själva verksamheten utan innebär dessutom ett betydelsefullt skydd för borgenärernas och icke minst för medlemmarnas intressen. I jämförelse med vikten av att en sambruksförenings verksamhet bedrives i sunda och betryggande former synes den eventuella olägenheten av att de för köpmän gällande lagstadgandena tillämpas väga tämligen lätt. Dessutom står den möjligheten öppen, att stadga undantag från det för köpmän gällande stadgande, vars tillämpning å sambruksförening väl i första hand skulle kunna väcka någon betänksamhet, nämligen 3 § konkurslagen.

På grund av vad sålunda anförts förordas i betänkandet att sambruksförening i bokföringslagen upptoges bland bokföringsskyldiga rättssubjekt.

Emellertid framhålles vidare i betänkandet, att nya aktiebolagslagen innehölle åtskilliga föreskrifter utöver dem, som gäves i bokföringslagen, nämligen utförliga regler om värderingen av aktiebolags tillgångar, rörande uppställandet av balansräkning samt vinst- och förlusträkning m. m. Fråga uppkomme då, huruvida skäl föreläge att i berörda hänseende för sambruksföreningarnas del efterbilda nya aktiebolagslagen. Härom yttras i betänkandet.

Självfallet är det såväl med hänsyn till medlemmarnas och borgenärernas intresse av att få en riktig bild av föreningens ställning som med hänsyn till önskvärdheten av att förhindra en otillbörlig vinstutdelning av största vikt att föreningens tillgångar värderas efter försiktiga, allmänt vedertagna principer. Även bokföringslagen upptager emellertid — i 9 § — vissa värderingsregler, låt vara mindre stränga och mindre detaljerade än aktiebolagslagens. Det vill synas, som om bokföringslagens regler i förening med betryggande bestämmelser om revision av sambruksförenings räkenskaper skulle vara till fyllest för sambruksföreningarnas del. För denna ståndpunkt talar givetvis även önskemålet att såvitt möjligt undvika för sambruksföreningarnas ledning betungande, detaljrika redovisningsregler.

Departementschefen. Det synes mig uppenbart att sambruksförening bör vara underkastad bokföringsskyldighet. Å andra sidan delar jag utredningsmannens uppfattning, att en efterbildning av nya aktiebolagslagens mera detaljerade föreskrifter bör kunna undvikas. Mot utredningsmannens förslag i nu förevarande del har för övrigt icke framställts någon erinran i remissyttrandena.

Bestämmelsen i 45 § lagutkastet, att kalenderåret skall vara räkenskapsår, därest stadgarna ej innehålla annan föreskrift, synes mig kunna undvaras. Då paragrafen i övrigt motsvarar 11 § bokföringslagen synes mig paragrafen kunna helt utgå.

Om revision.

I betänkandet framhålles, att bestämmelserna i 1911 års lag om de ekonomiska föreningarnas kontrollerande organ, revisorerna, vore föga uttömmande, medan frågan om en förbättrad revision tilldragit sig den allra

största uppmärksamhet vid utarbetandet av den nya aktiebolagslagen. I betänkandet anföres vidare bland annat.

Uppenbarligen är det även för sambruksföreningarnas del av allra största betydelse, att revisionen av föreningarnas förvaltning sker i betryggande former. Föreningslagens knapphändiga bestämmelser torde, särskilt mot bakgrunden av nya aktiebolagslagens detaljerade föreskrifter i ämnet, framstå såsom otillräckliga. Med avseende å såväl revisorernas kompetens som sättet för revisionens fullgörande och revisionsberättelsens avfattande torde skäl föreligga att i viss utsträckning efterbilda nya aktiebolagslagens bestämmelser. Å andra sidan framträder önskemålet att ej onödigtvis betunga lagtexten med detaljerade föreskrifter. En utväg att tillgodose båda dessa önskemål synes emellertid stå till buds. Härutinnan föreslås följande anordning.

Utän uppställande av krav på att auktoriserad revisor skall anlitas, vilket för sambruksföreningens del torde vara olämpligt, införes i lagtexten nya aktiebolagslagens generella regel, att revisor skall ha den erfarenhet beträffande bokföring och insikt i ekonomiska förhållanden som med hänsyn till verksamheten erfordras för uppdraget. Vidare föreskrives, att det å förenings-sammanträde verkställda valet av en eller flera revisorer skall — i likhet med den ekonomiska planen — underställas tillsynsmyndigheten för godkännande. Härvid bör protokollsutdrag från förenings-sammanträdet bifogas, varigenom tillsynsmyndigheten erhåller kännedom om, tyruvida delade meningar yppats bland medlemmarna rörande antalet revisorer eller med avseende å personvalet, en anordning som synes göra särskilda regler till skydd för minoritetens uppfattning överflödiga.

Viss tillsyn över det betydelsefulla revisorsvalet synes utgöra en naturlig fortsättning av tillsynsmyndighetens befattning med verksamhetens igångsättande. Blotta existensen av en sådan bestämmelse som den här föreslagna torde vara ägnad att hålla tillbaka obetänksamma förslag vid revisorsvalen.

Väljes den här förordade anordningen, torde det te sig naturligt, att bestämmelser om sättet för revisionsuppdragets fullgörande upptagas i en av tillsynsmyndigheten utfärdad *instruktion* för revisor i sambruksförening.

Protokollsutdraget från det sammanträde, vid vilket revisorsval skett, bör, såsom nyss berörts, utvisa i ärendet framställda yrkanden, fattade beslut och eventuellt avgivna reservationer. Tillsynsmyndighetens granskning bör avse beslutets lämplighet såväl med avseende å antalet revisorer som beträffande själva personvalet. Har en minoritet föreslagit annan revisor än den majoriteten utsett eller har minoriteten önskat utse större antal revisorer än majoriteten funnit erforderligt, bör det givetvis stå minoriteten fritt att i framställning till tillsynsmyndigheten närmare utveckla sin ståndpunkt. Liksom vid granskningen av den ekonomiska planen bör tillsynsmyndigheten i ärenden angående revisorsval inhämta lokala myndigheters uppfattning. Emellertid torde väl meningsmotsättningar inom föreningarna vid val av revisor komma att höra till undantagen. Den mest betydelsefulla uppgiften för tillsynsmyndigheten torde i förevarande hänseende bliva att förhindra, att revisor med otillräcklig kompetens anlitas.

I fall, då föreningens val av revisor icke kunnat godkännas, torde tillsynsmyndigheten böra på lämpligt sätt bereda föreningsstyrelsen tillfälle att under hand rådgöra i ärendet med representant för tillsynsmyndigheten före det extra förenings-sammanträde, där ärendet ånyo skall behandlas.

Mot utredningsmannens förslag i nu förevarande del har anmärkning framställts i yttrande av *förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap*, som förmenar, att, då tillsynsmyndigheten icke ägde lokal person-

kännedom, revisorsvalet i stället borde fastställas av länsstyrelsen eller lantbruksnämnden.

Departementschefen. För egen del finner jag i sak ej anledning till erinran mot utredningsmannens förslag rörande revisionen av sambruksförenings räkenskaper. Såsom även i betänkandet framhållits, bör tillsynsmyndigheten i ärenden angående revisorsval inhämta lokala myndigheters uppfattning. Redan genom granskningen av den ekonomiska planen har tillsynsmyndigheten — i motsats till länsstyrelsen — förvärvat kännedom rörande omfattningen och arten av de olika föreningarnas verksamhet och bör därför äga större möjligheter än länsstyrelsen att efter hörande av lokala myndigheter bedöma revisorsvalets lämplighet. Enligt min uppfattning föreligger heller icke skäl att delegera granskningen av revisorsvalet till lantbruksnämnderna.

Då sambruksförening är underställd särskild tillsynsmyndighet, har utredningsmannen funnit möjligt att från själva lagtexten avskilja alla bestämmelser om sättet för revisionsuppdragets fullgörande, vilka bestämmelser i stället avsetts bliva upptagna i en av tillsynsmyndigheten utfärdad instruktion. Enligt min mening bör man i syfte att förkorta lagtexten kunna taga ytterligare ett steg på denna väg, nämligen genom att utesluta de i lagutkastet upptagna bestämmelserna om den tid, för vilken revisor skall utses, och om revisors kompetens ävensom de för revisor uppställda jävsreglerna. Lagutkastets bestämmelser härutinnan synas antingen kunna överflyttas till föreningsstadgarna eller ock bringas till efterlevnad genom särskilda anvisningar i anslutning till den förut berörda instruktionen.

Vad i övrigt angår instruktionen för revisor i sambruksförening, är denna avsedd att utgöra ett komplement till de allmänna bokföringsreglerna. Av särskild betydelse är uppenbarligen, att i instruktionen givas de anvisningar rörande värdering av sambruksförenings tillgångar, som kunna anses erforderliga till skyddande av medlemmarnas och borgenärernas intressen.

Om föreningssammanträde.

Även bestämmelserna om föreningssammanträdet äro, yttras i betänkandet, i föreningslagen tämligen knapphändiga, särskilt i jämförelse med motsvarande bestämmelser om bolagsstämma i nya aktiebolagslagen. För sambruksföreningarnas del borde emellertid enligt utredningsmannens uppfattning ifrågavarande avsnitt av lagtexten icke tillmätas alltför stor betydelse. Hade en sorgfällig planläggning av driften kommit till stånd samt ordnad bokföring och betryggande former för konsolidering och redovisning åvägabragts, borde i möjligaste mån undvikas att tynga lagtexten med alltför detaljerade formföreskrifter i övrigt. Endast på enstaka punkter har utredningsmannen funnit anledning efterbilda aktiebolagslagen, medan andra tillägg, som måhända komme att te sig motiverade vid översynen av föreningslagen, ansetts kunna undvaras. De bestämmelser i 39 a § förenings-

lagen, som föränletts av det s. k. representativa systemets införande, ha vidare ansetts sakna relevans för sambruksföreningarnas del.

I de avgivna yttrandena har icke framställts annan erinran mot utredningsmannens förslag till bestämmelser om föreningssammanträdet, än att *förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap* ansett ordinarie föreningssammanträde böra hållas tidigast fyra månader efter räkenskapsårets utgång, medan utredningsmannen föreslagit tre månader efter sagda tidpunkt.

Departementschefen. Jag finner icke någon anledning att motsätta mig yrkandet, att den tid, inom vilken ordinarie föreningssammanträde skall hållas, utsträcker från tre till fyra månader efter räkenskapsårets utgång.

I 52 § utredningsmannens förslag har efter mönster av nya aktiebolagslagen upptagits stadganden om styrelseledamöters och revisorers närvaro vid föreningssammanträde. Vid den överarbetning av lagutkastet, som verkställts inom departementet, ha dessa stadganden ansetts kunna undvaras.

Någon tvingande regel om skyldighet att städse föra protokoll vid föreningssammanträde synes mig icke böra givas. Att protokoll måste föras i vissa särskilda fall framgår exempelvis av 35 § andra stycket departementsförslaget.

Bestämmelserna om utövande av rösträtt och fattande av föreningsbeslut i 54 § lagutkastet ha jämnväl ansetts kunna undvaras. Därvid har tillsynsmyndigheten förutsatts övervaka, att motsvarande bestämmelser intagas i föreningsstadgarna.

I övrigt föränleder utredningsmannens förslag till bestämmelser om föreningsammanträde icke någon erinran från min sida.

Om talan mot styrelseledamot eller revisor.

Nya aktiebolagslagen innehåller utförliga stadganden om talan mot bl. a. styrelseledamot, stiftare, revisor eller aktieägare. Utredningsmannen finner antagligt, att föreningslagens kortfattade bestämmelser i ämnet skulle komma att utökas vid överarbetningen av lagen men har detta oaktat ansett sig böra inskränka lagutkastet till en direkt motsvarighet till stadgandena i gällande föreningslag, därvid dock vissa jämkningar gjorts i syfte att vinna överensstämmelse med nya aktiebolagslagens avfattning.

Stadgandena i utkastet, mot vilka anmärkning icke framställts i yttrandena, ha upptagits i departementsförslaget.

Om ändring av sambruksförenings stadgar samt om talan å föreningsbeslut.

Bestämmelserna om stadgeändring i 47 och 48 §§ samt om klander av föreningsbeslut i 49 § departementsförslaget motsvara utredningsmannens förslag och torde icke här påkalla särskild kommentar.

Om likvidation och upplösning.

Såsom i det föregående antytts, har utredningsmannen i lagutkastet angivit likvidationsgrunderna för sambruksförening men beträffande förfarandet vid likvidation och upplösning samt avträdande av sambruksförenings egendom till konkurs hänvisat till föreningslagen.

Förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap har i sitt yttrande ansett hänvisningen till föreningslagen böra slopas och ersättas med stadganden i lagen om sambruksföreningar, gärna kopierade ur föreningslagen.

Departementschefen. Såsom i betänkandet påpekats, sakna bestämmelserna om förfarandet vid likvidation intresse så länge ett samfällt jordbruksföretag äger bestånd, varför en hänvisning till föreningslagen på denna punkt icke synes medföra någon praktisk olägenhet. Att särskilda lagbestämmelser om förfarandet vid sambruksförenings likvidation skulle erfordras, har icke gjorts gällande. Det synes mig då icke böra ifrågakomma att tynga lagtexten med en upprepning av föreningslagens bestämmelser.

Om registrering.

I betänkandet har anförts, att såväl den omständigheten att central registrering av sambruksföreningarna hos tillsynsmyndigheten föreslagits som andra skäl föranlett vissa avvikelser från föreningslagen med avseende å bestämmelserna om registrering. Vissa redaktionella jämkningar och tillägg efter förebild av nya aktiebolagslagen hade jämväl synt motiverade. I betänkandet uttalas vidare, att särskild avgift för inregistrering av sambruksförening utöver själva kungörelsekostnaderna icke syntes böra utgå. I detta sammanhang anmärkes vidare, att sambruksförening syntes böra befrias från skyldighet att utgiva expeditionslösen och stämpelavgift i ärenden beroende på förvaltningsmyndighets prövning.

Departementschefen. Väsentliga delar av de i utkastet föreslagna bestämmelserna om registrering ha synt mig vara av beskaffenhet att kunna överföras till administrativ författning. Vid överarbetningen inom jordbruksdepartementet har förevarande kapitel i utkastet av denna anledning avsevärt förkortats.

De i betänkandet berörda frågorna om frihet från registreringsavgift samt om befrielse från skyldighet att utgiva expeditionslösen och stämpelavgift torde få behandlas i annat sammanhang.

Om skadestånd.

Regler om skadeståndsskyldighet för styrelseledamot, revisor, likvidator och föreningsmedlem återfinnas på spridda ställen i föreningslagen, nämligen i 28 och 33 §§, 57 § andra stycket och 87 §. Efter förebild av nya aktie-

bolagslagen har utredningsmannen i sitt lagutkast dels sammanfört skadeståndsreglerna till ett särskilt kapitel dels ock i vissa hänseenden givit reglerna en fullständigare utformning än bestämmelserna om skadestånd i föreningslagen.

Vid den inom departementet vidtagna överarbetningen av lagutkastet har en hänvisning till föreningslagen med avseende å skadeståndsreglerna ansetts kunna ske, helst som det torde kunna antagas att föreningslagen vid den pågående omarbetningen kommer att bringas i närmare överensstämmelse med nya aktiebolagslagen. Kapitlet om skadestånd i utkastet har därför i departementsförslaget ersatts av en ny paragraf under »Särskilda bestämmelser» (61 §), innefattande hänvisningen i fråga.

Straffbestämmelser.

I 58 § departementsförslaget stadgas straff för den som i handling, fogad vid anmälan eller ansökan till lantbruksstyrelsen, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift. Det synes böra anmärkas, att detta stadgande blir tillämpligt även å försäkran rörande medlems kompetens samt å försäkran att visst villkor uppfyllts, oaktat föreskrifter om avgivandet vid sambruksförenings registrering av dylika försäkringar föreslagits bliva överförda till en särskild kungörelse .

I övrigt torde de i lagförslaget upptagna straffbestämmelserna icke kräva särskild kommentar.

Särskilda bestämmelser.

Under särskilda bestämmelser har, såsom förut anmärkts, i departementsförslaget upptagits en ny paragraf, innefattande hänvisning till föreningslagens regler med avseende å skadeståndsskyldighet. Vidare har där införts en ny paragraf om rätt för Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om registreringen av sambruksförening samt att utfärda övriga tillämpningsföreskrifter, som kunna visa sig erforderliga (64 §). Tillkomsten av detta allmänna stadgande om utfärdande av tillämpningsföreskrifter har medfört, att 7 § andra stycket samt 76 § i det vid betänkandet fogade lagutkastet kunnat utgå.

I samband med förslaget till lag om sambruksföreningar har utredningsmannen i sitt betänkande framlagt förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;

2) lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

3) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;

4) lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117), samt

5) lag om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

De föreslagna lagändringarna föranleda ingen erinran från min sida. Efter särskilt samråd med chefen för justitiedepartementet finner jag emellertid lämpligt att i detta sammanhang ändra 1 § bokföringslagen i ytterligare ett hänseende. Enligt denna paragraf åligger bokföringsskyldighet bl. a. den som yrkesmässigt driver verksamhet såsom advokat. Stadgandet avser självfallet icke blott ledamöter av advokatsamfundet, för vilka titeln advokat enligt en tämligen utbredd domstolspraxis brukar förbehållas, utan även andra, jurister eller icke-jurister, som driva likartad juridisk verksamhet. Genom nya rättegångsbalken, som träder i kraft den 1 januari 1948, ha samfundsledamöterna fått ensamrätt till advokatnamnet. I 8 kap. 1 § rättegångsbalken stadgas nämligen, att advokat är den som är ledamot av samfundet. I ett av riksdagen (riksdagens skrivelse den 8 mars 1947, nr 47) antaget förslag till lag om ändring i strafflagen har i 10 kap. 24 § upptagits stadgande om bötesstraff för den som obehörigen giver sig ut för advokat. Detta lagförslag är avsett att träda i kraft samtidigt med nya rättegångsbalken. Även om de nya bestämmelserna om advokatnamnet icke rimligen kunna föranleda den tolkningen av 1 § bokföringslagen, att endast advokater och ej sakförare skulle bli bokföringsskyldiga, måste likväl den nuvarande formuleringen av lagrummet anses mindre lämplig. Bestämmelsen har därför omarbetats så, att bokföringsskyldighet skall åligga den som yrkesmässigt driver advokat- eller likartad verksamhet.

Enligt utredningsmannens förslag skulle de tilltänkta författningarna träda i kraft den 1 januari 1948.

Enligt departementsförslaget har tiden för ikraftträdandet framflyttats till den 1 juli 1948.

Departementschefens hemställan.

Av de i departementsförslaget ingående författningarna — vilka torde få såsom *Bilaga 1—6* fogas vid statsrådsprotokollet för denna dag — äro alla utom förslaget till lag om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen av allmän civillags natur. Författningsförslagen böra därför med angivna undantag underställas lagrådets granskning.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ovannämnda författningar utom förslaget till lag om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Malte Olsson.

F ö r s l a g
till
L a g
om sambruksföreningar.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Förening med ändamål att bereda medlemmarna utkomst genom att å fastighet, som föreningen förvärvat eller av kronan arrenderat, låta medlemmarna bedriva gemensamt jordbruk och annan i samband därmed stående verksamhet (*föreningsjordbruk*), må kunna i enlighet med vad i denna lag sägs vara registrerad såsom *sambruksförening*.

Såsom sambruksförening må med tillstånd av Konungen eller av Konungen utsedd myndighet jämväl registreras förening med ändamål att å fastighet, som föreningen arrenderat av annan än kronan, låta medlemmarna bedriva föreningsjordbruk.

2 §.

För sambruksförenings förbindelser häfta allenast föreningens tillgångar, förfallna men ej guldna insatser och andra avgifter inräknade. I föreningens stadgar må ej meddelas bestämmelse, att medlemmarna åtaga sig personlig ansvarighet för föreningens förbindelser.

3 §.

Sambruksförening skall i nedan angivna hänseenden stå under tillsyn av lantbruksstyrelsen, som ock har att tillhandagå föreningen med råd i jordbruksekonomiska frågor.

Hos lantbruksstyrelsen skall föras register för inskrivning av de uppgifter, vilka enligt denna lag skola för registrering anmälas eller vilkas intagande i registret eljest är eller varder föreskrivet.

Om bildande av sambruksförening.

4 §.

För att vinna registrering skall sambruksförening bestå av minst fem medlemmar samt i enlighet med denna lag hava antagit stadgar och ekonomisk plan för verksamheten ävensom utsett styrelse och revisorer.

Till medlem må icke utan Konungens tillstånd antagas annan än svensk medborgare, som är kunnig i jordbruk eller äger annan för verksamheten erforderlig yrkeskunskap.

Varje medlem vare skyldig att med egen arbetsinsats deltaga i föreningens verksamhet såvitt icke sjukdom, ålder eller liknande förhållande vållar oförmåga därtill.

5 §.

Föreningens stadgar skola angiva:

1. det namn, under vilket föreningen skall driva sin verksamhet (föreningens *firma*);
2. föremålet för föreningens verksamhet;
3. den ort, där föreningens styrelse skall hava sitt säte;
4. den insats, med vilken varje medlem skall deltaga i föreningen, huru insatserna skola göras, samt huruvida medlem må deltaga i föreningen med högre belopp än enkel insats;
5. där andra avgifter till föreningen, vare sig regelbundna eller på särskilt beslut om uttaxering beroende, skola förekomma, avgifternas belopp eller de högsta belopp, vartill de må bestämmas;
6. antalet styrelseledamöter och revisorer samt, där suppleanter för dem skola finnas, antalet suppleanter, så ock tiden för styrelseledamöts, revisors och suppleants uppdrag;
7. föreningens räkenskapsår;
8. huru ofta ordinarie föreningssammanträde skall äga rum samt tiden för hållande av sådant sammanträde som i 39 § sägs;
9. det sätt, varpå kallelse till föreningssammanträde skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom, ävensom den tid före sammanträde, då föreskrivna kallelseåtgärder senast skola vara vidtagna; samt
10. grunden för fördelning av vinst å föreningens verksamhet.

6 §.

Sambruksförenings firma skall innehålla ordet »sambruksförening».

I firman må ej ordet »bolag» eller eljest något, som betecknar ett bolagsförhållande, intagas. Firman skall tydligt skilja sig från andra, förut registrerade, ännu bestående sambruksföreningars firmor.

Ej må annan än sambruksförening i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet »sambruksförening» eller »föreningsjordbruk».

7 §.

Den ekonomiska planen skall hänföra sig till föreningens hela verksamhet och innehålla upplysning i alla de avseenden, vilka äro av betydelse för bedömande av verksamheten. I planen skall ock lämnas uppgift om de förpliktelser, som komma att åligga envar medlem.

Den ekonomiska planen skall i samband med prövningen av ansökan om registrering av lantbruksstyrelsen underkastas granskning ur jordbruksekonomisk synpunkt.

8 §.

Ansökan om föreningens registrering skall göras av dess styrelse.

Ansökningen skall innehålla uppgift om föreningens postadress samt styrelseledamöternas och, där suppleanter i styrelsen utsetts, deras fullständiga namn, medborgarskap och hemvist, så ock förklaring att dessa personer ej äro omyndiga.

I ansökningen skall uppgivas, av vilken och huru föreningens firma skall tecknas, där ej denna befogenhet skall utövas allenast av styrelsen. Skall firman tecknas av annan än styrelseledamot eller suppleant skall uppgift lämnas jämväl å hans fullständiga namn, medborgarskap och hemvist.

9 §.

Innan sambruksförening blivit registrerad, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter, ej heller införa domstol eller annan myndighet söka, kära eller svara. Sedan styrelse blivit utsedd, äge den dock föra talan i mål rörande föreningens bildande, så ock eljest vidtaga åtgärd för utbekommande av utfästa insatser eller avgifter.

Handla medlemmar i föreningen eller ock styrelsen eller annan, som enligt 26 § tredje stycket är ställföreträdare för föreningen, å föreningens vägnar, innan den registrerats, skola de, som deltagit i åtgärden eller beslut därom, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

Om föreningsmedlems intagande och avgång.

10 §.

Fråga om antagande av ny medlem i sambruksförening skall prövas och avgöras å föreningsssammanträde jämlikt de i denna lag och föreningens stadgar föreskrivna grunderna ävensom under beaktande av den ekonomiska planens innehåll.

11 §.

Medlem må ej utträda ur föreningen med mindre hans andel överlåtits till annan, som jämlikt 14 § icke må vägras inträde i föreningen, eller å föreningsssammanträde beslutats, att medlem i föreningen, som är därtill villig, må förvärva jämväl den utträdandes andel eller att föreningen själv skall lösa andelen.

Medlem, som grovt försummat sina förpliktelser enligt denna lag eller föreningens stadgar och ej låtit sig rätta av varning, som meddelats honom av styrelsen, må, därest å föreningsssammanträde minst tre fjärdedelar av medlemmarna förena sig i beslut härom, uteslutas ur föreningen, som därvid har att lösa den uteslutne medlemmens andel.

12 §.

Avgång ur föreningen skall anses äga rum vid den tid för räkenskapsavslutning, som infaller näst efter sex månader eller efter den i stadgarna be-

stämnda längre tid, högst ett år, sedan medlemmen anmält sig till utträde eller uteslutits eller annan omständighet, som föranlett avgången, inträffat.

Medlem som blivit ur föreningen utesluten vare genast förlustig rätten att deltaga i överläggningar och beslut om föreningens angelägenheter.

13 §.

Den, till vilken andel i sambruksförening övergått på grund av bodelning eller arv, må ej vägras inträde i föreningen, såvida hinder icke möter på grund av bestämmelse i denna lag.

Samma lag vare, där andel på grund av testamente övergått till testators make, skyldeman inom arvslederna, adoptivbarn eller adoptant.

Har den rätt till inträde, som i första eller andra stycket avses, i stadgarna inskränkts, lände det till efterrättelse utom i vad angår make samt hemmavarande barn och adoptivbarn.

14 §.

Har andel överlåtits till någon, som ej är medlem, eller övergått till någon, vilken ej enligt bestämmelse i 13 § är berättigad till medlemskap, må inträde i föreningen icke vägras honom, såvida han uppfyller de villkor för medlemskap, som denna lag och föreningens stadgar föreskriva, och han skäligen bör tagas för god såsom medlem. Åtnöjes han ej med beslut, varigenom inträde förvägrats honom, äger han inom fyra veckor efter erhållen kunskap om beslutet skriftligen påkalla, att frågan om hans antagande till medlem prövas av skiljemän i den ordning, lagen om skiljemän stadgar. Vad skiljemännen i laga ordning bestämt skall gälla.

15 §.

Dödsbo efter föreningsmedlem äge rådrum att inom sex månader efter erhållen anmaning av styrelsen visa, att den avlidnes andel tillagts viss delägare vid skifte av dödsboet eller ock att någon, som ej må vägras inträde i föreningen, förvärvat andelen och sökt medlemskap; dock skall dödsboet anses såsom medlem till den tid för räkenskapsavslutning, som infaller näst efter ett år från dödsfallet. Anmaning anses given, när den blivit försänd i rekommenderat brev. Har i stadgarna vidsträcktare rätt medgivits dödsbo, lände det till efterrättelse.

Har den, till vilken andel övergått på grund av bodelning, arv eller testamente, icke antagits till medlem, äge han enahanda rådrum att visa, att någon, som ej må vägras inträde i föreningen, förvärvat andel och sökt medlemskap.

Försittes tid, som ovan sägs, äger föreningen lösa andelen.

16 §.

Har den, som efter överlåtelse förvärvat andel i sambruksförening, icke antagits till medlem, vare överlåtelsen utan verkan.

Vad nu sagts skall ej gälla, där förvärvet skett å exekutiv auktion, men vare föreningen berättigad och skyldig att lösa andelen.

17 §.

I stadgarna må kunna göras förbehåll, att vid övergång av andel förening-
en skall vara berättigad att lösa andelen därest meddelande att lösningsrätten
skall göras gällande lämnas den nye andelshavaren inom två månader från
det anmälan om andelens övergång gjorts hos styrelsen.

18 §.

Har andel förvärvats av föreningen, skall den åter avyttras, så snart det
kan ske utan förlust, där ej föreningen å nästa föreningssammanträde beslu-
tar att minska medlemsantalet.

19 §.

Skall andel lösas i fall, som i 11 §, 15 § tredje stycket, 16 § andra stycket
och 17 § avses, men kan överenskommelse ej träffas om lösens belopp, varde
detta bestämt av tre skiljemän, med rätt för part, som ej åtnöjes med skilje-
männens beslut, att draga tvisten under domstols prövning, såframt han väc-
ker talan inom tre månader från det skiljemännens beslut, i huvudskrift eller
bestyrkt avskrift, delgavs honom. Lösen skall erläggas inom sex månader
från det beloppet blivit bestämt.

20 §.

Har avgående medlems andel lösts av föreningen utan att därefter för-
värvas av annan och träder föreningen i likvidation inom sex månader från
det medlemmen avgått, eller varder inom samma tid beslut om föreningens
försättande i konkurs meddelat, skall den avgångnes rätt att utfå lösen be-
dömas efter de i 59 och 60 §§ lagen om ekonomiska föreningar givna före-
skrifterna om skifte av förenings tillgångar.

Försättes föreningen i konkurs på ansökan som gjorts inom ett år från det
medlem avgick och har medlemmens andel lösts på sätt i första stycket sägs,
vare den avgångne pliktig att, såvitt rörer föreningens borgenärers rätt, åter-
bära vad han utfått.

Om fondbildning och vinstutdelning.

21 §.

Av sambruksförenings årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till tackan-
de av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skall minst en femtedel
avsättas till reservfond. Vid beräkningen av det belopp, som sålunda minst
skall avsättas, må ej från årsvinsten avdragas sådana lönetillägg eller andra
utdelningar, som på grundval av rörelsens resultat lämnas till medlemmar
eller andra utan att utfästelse därom givits på förhand.

Då summan av reservfonden och inbetalat insatskapital uppnått ett belopp
motsvarande fyra tiondelar av taxeringsvärdet å föreningen tillhörig fast egen-
dom och hälften av det i balansräkningen upptagna värdet å föreningens för
rörelsen anskaffade övriga tillgångar eller det högre belopp, som kan vara

föreskrivet i stadgarna, må vidare avsättning till fonden upphöra; nedgår fonden under det sålunda stadgade beloppet, skall avsättning därtill ånyo vidtaga.

Nedsättning av reservfonden må beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått å föreningens verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga till framtida förfogande avsatta medel.

22 §.

Arbetslön, som på förhand tillförsäkras medlem, skall bestämmas under iakttagande av all den varsamhet, som betingas av önskemålet om en betydande fondbildning.

Utdelning må ej ske av annat än den vinst, som förefinnes enligt fastställd balansräkning för sista räkenskapsåret, i den mån vinsten icke skall avsättas till reservfonden. Beräknas utdelning i förhållande till inbetalat insatskapital, må den fastställas till högst fem procent å nämnda kapital. Det tillkommer föreningssammanträde att besluta, huruvida och i vad mån utdelning sålunda skall ske.

23 §.

Varder löneutbetalning eller vinstutdelning beslutad och verkställd i strid mot vad i 22 § sägs eller mot bestämmelse i föreningens stadgar, vare de, som mottagit sådan betalning eller utdelning, skyldiga att återbära denna jämte fem procent ränta därå.

För brist, som kan uppkomma vid återbäringen, vare de, som medverkat till beslutet om löneutbetalning eller vinstutdelning eller verkställandet av detta, ansvariga en för alla och alla för en.

24 §.

Vad i 22 och 23 §§ stadgats om vinstutdelning och återbäringsskyldighet samt ansvarighet för brist vid återbäringen skall äga motsvarande tillämpning i fråga om sådana utdelningar, som på grundval av rörelsens resultat lämnas till medlemmarna eller andra utan att utfästelse därom givits på förhand.

25 §.

Beslut må ej fattas om användande av föreningens vinstmedel eller övriga tillgångar eller om åtagande av förpliktelser för ändamål, som uppenbarligen är främmande för föreningens verksamhet. Föreningssammanträde äger dock till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål använda tillgång, som i förhållande till föreningens ställning är av ringa betydelse.

Om styrelse och firmateckning.

26 §.

För sambruksförening skall finnas en å föreningssammanträde vald styrelse, bestående av en eller flera ledamöter. Styrelseledamot skall vara medlem av föreningen och må ej vara omyndig. Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande.

Ledamot av styrelsen må ej handlägga fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han handlägga fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, såframt han däri äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot styrelseledamoten eller tredje man.

Styrelsen äger, i den mån annat icke följer av vad i denna lag är stadgat, att ej mindre handla å föreningens vägnar i förhållande till tredje man än även företräda föreningen inför domstolar och andra myndigheter. Samma behörighet tillkommer ock den eller dem som efter vad i 27 § sägs äga teckna föreningens firma (firmatecknare).

27 §.

Bemyndigande för styrelseledamot eller annan att teckna föreningens firma må meddelas av styrelsen, där ej i stadgarna blivit bestämt, att sådant bemyndigande icke må meddelas.

Den, som enligt 26 § andra stycket icke må för föreningen handlägga fråga om avtal, äge ej heller befogenhet att utan särskilt uppdrag av styrelsen företräda föreningen i avseende å avtalet.

28 §.

Har styrelsen eller firmatecknare företagit rättshandling å föreningens vägnar men därvid överskridit sin befogenhet, vare rättshandlingen ej gällande mot föreningen, såframt tredje man insåg eller bort inse att sådant överskridande förelåg.

Om styrelsesuppleant företrätt föreningen, vare det förhållandet, att förutsättning för hans inträde i styrelseledamots ställe saknades, utan verkan gentemot tredje man, där han ej insåg eller bort inse nämnda förhållande.

29 §.

Utan föreningssammanträdes i varje särskilt fall givna bemyndigande må ej den, som äger företräda föreningen, med gäld belasta föreningens fasta egendom eller dess jordbruksinventarier, ej heller upplåta panträtt i föreningens tillhörig spannmål.

30 §.

Skriftlig handling, som utfärdas för sambruksförening, bör undertecknas med föreningens firma, och skola de, som teckna firman, därvid underskriva sina namn.

Har styrelsen eller firmatecknare utfärdat handling utan firmateckning och framgår icke av dess innehåll, att den utfärdats å föreningens vägnar, svare de, som undertecknat handlingen, för vad genom handlingen må hava slutits, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld. Sådan ansvarighet skall dock ej åvila undertecknarna, där av omständigheterna vid handlingens tillkomst framgick, att den utfärdades för föreningen, samt den till vilken handlingen ställts av föreningen erhåller behörigen undertecknat godkännan-

de av handlingen utan oskäligt dröjsmål efter det begäran därom framställts eller personlig ansvarighet gjorts gällande mot undertecknarna.

31 §.

Angående behörighet för styrelseledamot, så ock för den, som eljest, ensam eller gemensamt med annan, bemyndigats teckna föreningens firma, att mottaga delgivning i rättegång mot föreningen är stadgat i rättegångsbalken; och skall vad i sådant avseende gäller äga tillämpning jämväl då annat meddelande skall delgivas föreningen.

Vill styrelsen kära till föreningen, skall styrelsen utlysa föreningssammanträde för val av ombud att föra föreningens talan i tvisten. Stämning skall anses delgiven, då den blivit föredragen å sammanträdet.

32 §.

Sker, efter det ansökan om föreningens registrering gjorts, ändring i avseende å de till styrelseledamöter eller styrelsesuppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna föreningens firma, eller ändrar styrelseledamot, styrelsesuppleant eller eljest någon, som äger teckna firman, sitt hemvist eller ändras föreningens postadress, skall styrelsens ordförande där- om ofördröjligen göra anmälan för registrering. Å denna anmälan skall vad i 8 § andra och tredje styckena sägs äga motsvarande tillämpning.

Rätt att göra anmälan enligt första stycket tillkommer den som beröres av anmälningen.

Om bokföring och årsredovisning.

33 §.

Jämte vad i bokföringslagen är stadgat skall i avseende å sambruksföreningens balansräkning gälla, att de belopp, vartill medlemmarnas insatser, i den mån de inbetalts eller förfallit till betalning, samt föreningens fonder uppgå, skola var för sig upptagas bland skulderna.

34 §.

Det åligger styrelsen att för varje räkenskapsår avgiva redovisning för förvaltningen av föreningens angelägenheter genom avlämnande av balansräkning, avseende föreningens ställning vid räkenskapsårets utgång, vinst- och förlusträkning samt förvaltningsberättelse. Redovisningshandlingarna skola vara underskrivna av samtliga styrelseledamöter.

Minst en månad före det föreningssammanträde, varom förmäles i 39 §, skall styrelsen till revisorerna i huvudskrift eller avskrift avlämna redovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret.

Om revision.

35 §.

Styrelsens förvaltning samt föreningens räkenskaper skola granskas av en eller flera å föreningssammanträde utsedda revisorer.

Det åligger styrelsen att underställa valet lantbruksstyrelsens prövning genom insändande av det däröver förda protokollet. Godkännes icke valet, åligger det föreningens styrelse att ofördröjligen kalla föreningens medlemmar till extra föreningssammanträde för nytt val.

Om revisor entledigas eller eljest avgår eller avlider och suppleant ej finnes, åligger det styrelsen att ofördröjligen föranstalta om val av ny revisor.

36 §.

Lantbruksstyrelsen har att öva tillsyn därå, att hos styrelsen registrerad sambruksförening utser revisorer till erforderligt antal. Styrelsen skall utfärda instruktion med föreskrifter rörande revisionsuppdragets fullgörande.

Sambruksföreningens styrelse skall giva revisor tillgång till föreningens böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

37 §.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före det i 39 § omnämnda föreningssammanträdet. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Om föreningssammanträde.

38 §.

Föreningensmedlems rätt att deltaga i handhavandet av föreningens angelägenheter utövas å föreningssammanträde. Ingen medlem må äga mer än en röst.

Ej må någon själv eller genom ombud eller såsom ombud för annan å föreningssammanträde deltaga i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller må han deltaga i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, där han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan vara stridande mot föreningens. Vad sålunda stadgats äge motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningens sida, så ock beträffande rättegång eller annan talan mot honom eller tredje man.

Styrelseledamot må ej deltaga i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för vilken han är ansvarig, eller i val av revisor.

39 §.

Inom fyra månader efter utgången av varje räkenskapsår skall hållas ordinarie föreningssammanträde, å vilket styrelsen har att framlägga redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen för det sistförflutna räkenskapsåret.

40 §.

Styrelsen äger, när den finner lämpligt, kalla medlemmarna till extra föreningsammansamträde.

Revisorerna må, om deras granskning föranleder därtill, skriftligen med angivande av skälet påfordra, att styrelsen skall utlysa extra föreningsammansamträde att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske. Efterkommer styrelsen ej inom en vecka sådan påfordran, äge revisorerna på sätt i 41 och 42 §§ är stadgat själva utlysa sammansamträde. Äro icke samtliga revisorer ense om sammansamträdes utlysande, gälle den mening, varom de flesta förena sig eller vid lika röstetal deras mening som anse extra sammansamträde böra hållas.

Extra föreningsammansamträde skall ock av styrelsen utlysas, då det för uppgivet ändamål skriftligen påfordras av minst en tiondel av samtliga medlemmar, dock minst tre.

41 §.

Kallelse till föreningsammansamträde skall utfärdas av styrelsen i enlighet med föreskrifter i stadgarna. Kallelsen till ordinarie sammansamträde skall utfärdas senast två veckor före sammansamträdet.

Där för giltighet av beslut erfordras, att det fattas å två på varandra följande sammansamträden, må kallelse till sista sammansamträdet ej ske, innan det första hållits. Är icke något av sammansamträdena ordinarie, skall mellan dem förflyta minst en månad.

42 §.

I kallelse till föreningsammansamträde skola angivas de ärenden, som skola förekomma å sammansamträdet, dock vare ej erforderligt att särskilt angiva de ärenden, som enligt denna lag eller stadgarna skola där företagas. Hava de ärenden, som skola företagas till behandling å föreningsammansamträde, blivit medlemmarna särskilt meddelade på sätt och å tid före sammansamträdet, som i stadgarna angives, vare så gillt, som om ärendena varit upptagna i kallelsen till sammansamträdet.

Ärende, som ej angivits i kallelsen till sammansamträdet eller varom meddelande icke ägt rum efter vad i första stycket andra punkten stadgas, må icke vid sammansamträdet företagas till avgörande, där ej ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma på sammansamträdet eller omedelbart föranledes av ärende, som där skall avgöras; dock att ärende, som ej avser ändring av stadgarna eller utkrävande av ny eller förhöjd avgift eller föreningsens trädande i likvidation, jämväl må avgöras å ordinarie sammansamträde, såframt tre fjärdedelar av de närvarande giva sitt samtycke därtill.

43 §.

Finnes ej styrelse för sambruksförening eller underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla medlemmarna till ordinarie föreningsammansamträde eller har styrelsen ej senast två veckor efter påfordran, som i 40 § tredje

stycket sågs, utlyst extra föreningsammansammanträde att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske, har lantbruksstyrelsen att på anmälan av styrelseledamot eller medlem ofördröjligen utlysa sammansammanträde.

I fråga om ordningen i sådant fall för utlysande av ordinarie eller extra sammansammanträde gälla vad i 41 och 42 §§ är stadgat.

44 §.

Å ordinarie föreningsammansammanträde, som avses i 39 §, skola till avgörande företagas frågorna om fastställelse av balansräkningen med de ändringar eller tillägg, som må finnas erforderliga, samt om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid redovisningen omfattar. Vid sammansammanträdet skall ock fattas beslut i anledning av föreningens vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen.

Med beslut i nämnda frågor må anstå till fortsatt sammansammanträde å viss dag minst en och högst två månader därefter. Kallelse skall utfärdas till det fortsatta sammansammanträdet.

Sist en månad efter det balansräkningen blivit fastställd skall genom styrelsens försorg avskrift av balansräkningen, vinst- och förlusträkningen, förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen för det senaste räkenskapsåret insändas till lantbruksstyrelsen.

Om talan mot styrelseledamot eller revisor.

45 §.

Varder talan å styrelsens förvaltning under det räkenskapsår redovisningen avser ej anställd inom sex månader från det redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades på föreningsammansammanträde, vare så ansett som om ansvarsfrihet blivit beviljad.

Om ansvarsfrihet blivit beviljad, må likväl talan kunna anställas mot styrelseledamot på grund av åtgärd, om vars vidtagande eller betydelse för föreningen styrelsen eller styrelseledamot uppsåtligen eller av vårdslöshet i redovisningshandlingarna eller eljest till föreningsammansammanträdet eller ock genom bokföringen eller eljest till revisorerna lämnat i väsentliga hänseenden oriktiga eller ofullständiga upplysningar. Talan, som grundas därpå att styrelseledamot begått brottslig handling, må ock eljest kunna mot honom anställas, såframt ej beviljad ansvarsfrihet uppenbarligen avsett även nämnda handling.

Talan mot revisor må ej anställas sedan två år förflutit från det revisionsberättelse framlades å föreningsammansammanträde, utan så är, att talan grundas därpå, att brottslig handling blivit begången.

46 §.

Försättes föreningen i konkurs på ansökan, som gjorts inom två år från det sammansammanträde där redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen

framlades, äge konkursboet, ändå att ansvarsfrihet blivit styrelseledamot beviljad, anställa talan mot honom å förvaltningen under det räkenskapsår redovisningen avser ävensom att mot revisor anställa sådan talan.

Talan, varom i denna paragraf stadgas, skall väckas inom sex månader från första borgenärssammanträdet eller, där tiden för anställande av talan för föreningen då ännu ej gått till ända, inom utgången av den tid. Försummas det, vare rätt till talan förlorad.

Om ändring av sambruksförenings stadgar.

47 §.

Beslut om ändring av stadgarna beträffande medlems rättighet att utträda ur föreningen vare, där ändringen skall avse jämväl dem, som vid frågans avgörande voro medlemmar i föreningen, ej giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde, som sist hålles, biträts av samtliga röstande. Ej heller äge beslut om sådan ändring av stadgarna, att medlems rätt till föreningens behållna tillgångar vid dess upplösning inskränkes, giltighet, med mindre beslutet fattats i enlighet med vad nu är sagt.

Beslut om annan ändring av stadgarna vare ej giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde, som sist hålles, biträts, såvitt genom beslutet medlemmarnas förpliktelse att erlägga avgifter till föreningen ökas eller medlems rätt till årsvinst inskränkes, av minst tre fjärdedelar av de röstande, men eljest av minst två tredjedelar av de röstande.

Är för giltighet av beslut, varom ovan är sagt, något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände ock det till efterrättelse.

48 §.

Beslut om ändring av stadgarna skall av styrelsens ordförande ofördröjligen anmälas för registrering och må ej gå i verkställighet, innan registrering skett.

Beslut om sådan ändring av stadgarna, att medlems förpliktelse att erlägga avgifter till föreningen ökas eller medlems rätt till årsvinst inskränkes, må ej tillämpas mot medlem, som icke bidragit till beslutet och som anmäler sig till utträde ur föreningen inom fyra veckor från det beslutet fattades; och äge i ty fall medlemmen, oavsett vad stadgarna därom innehålla, att å tid, som i 12 § första stycket sägs, utträda ur föreningen i den ordning 11 § första stycket stadgar.

Om talan å föreningsbeslut.

49 §.

Menar styrelsen, styrelseledamot eller föreningsmedlem, att föreningsbeslut icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller för-

eningens stadgar, äge därå tala genom stämning å föreningen inom två månader från beslutets dag. Försummas det, vare rätt till klandertalan mot beslutet förlorad.

Har klandertalan väckts, äge domstolen, när skäl därtill förekommer, att, innan målet avgöres, förordna, att klandrade beslutet ej må verkställas. Om förordnandet skall, där beslutet är av beskaffenhet att böra registreras, meddelande ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Domstols dom, varigenom föreningsbeslut upphävs eller ändrats, gälle jämväl för de föreningsmedlemmar, som ej instämt talan.

Om likvidation och upplösning.

50 §.

Föreningssammanträde äger besluta att föreningen skall träda i likvidation. Sådant beslut vare, i annat fall än i 51 § avses, icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslutet fattats å två på varandra följande föreningssammanträden, därav minst ett ordinarie, och å det sammanträde som sist hålles biträts av samtliga röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände det till efterrättelse.

51 §.

Sambruksförening skall träda i likvidation,

1. då antalet föreningsmedlemmar nedgått under fem och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom ett år och lantbruksstyrelsen ej heller funnit särskilda skäl medgiva, att föreningens verksamhet likväl må fortsättas;

2. då förhållande inträffat, på grund varav enligt bestämmelse i stadgarna föreningen skall upphöra med sin verksamhet.

52 §.

Saknar sambruksförening till registret anmäld behörig styrelse, vare föreningsmedlem eller borgenär, så ock envar annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda föreningen, berättigad att hos rätten göra ansökan, att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation.

Sker ansökan, skall rätten ofördröjligen utfärda kallelse å föreningen samt å föreningsmedlemmar och borgenärer, som vilja yttra sig i ärendet, att inställa sig för rätten å utsatt dag, då frågan om föreningens trädande i likvidation skall prövas av rätten. Kallelsen skall delgivas föreningen på sätt om stämning i tvistemål är stadgat, där upplysning vinnes om någon med vilken delgivning kan äga rum. Genom rättens försorg skall kungörelse om kallelsen införas i allmänna tidningarna och i den tidning, där allmänna påbud vanligen meddelas för den ort, där föreningens styrelse skall hava sitt säte, minst två och högst fyra månader före nämnda dag. Rätten äge, där så äskas eller eljest finnes erforderligt, förordna en eller flera sysslo-

män att taga föreningens egendom under vård samt bevaka dess angelägenheter och företräda föreningen till dess rätten meddelat beslut i ärendet. Styrkes ej innan ärendet företages till avgörande, att behörig styrelse finnes samt att införelse i registret skett, förklara rätten, att föreningen skall träda i likvidation, och förordne en eller flera likvidatorer.

Genom rättens försorg skall till lantbruksstyrelsen ofördröjligen avsändas dels för registrering meddelande om beslutet att föreningen skall träda i likvidation, dels ock underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress. Förordnas syssloman, skall ock för registrering ofördröjligen avsändas meddelande därom med angivande av sysslomannens fullständiga namn och hemvist.

53 §.

Finnes att sambruksförenings verksamhet drives på sätt som står i uppenbar strid mot förutsättningarna för föreningens registrering, äge rätten, på ansökan av lantbruksstyrelsen och efter föreningens hörande, förklara att föreningen skall träda i likvidation; och förordne rätten i sådant fall en eller flera likvidatorer att verkställa likvidationen.

I fråga om avsändande av meddelande och underrättelse till lantbruksstyrelsen skall gälla vad i 52 § är stadgat.

54 §.

I fråga om likvidation och upplösning av sambruksförening samt om avträdande av sådan förenings egendom till konkurs skall utöver vad ovan stadgats i tillämpliga delar gälla vad i 49—56 och 58—64 §§ lagen om ekonomiska föreningar sägs, därvid dock skall iakttagas, att i stället för lagrum. vartill i sagda paragrafer hänvisas, motsvarande stadgande i denna lag skall tillämpas, nämligen

i stället för 25 § lagen om ekonomiska föreningar 30 § denna lag;

i stället för 39, 40 och 41 §§ lagen om ekonomiska föreningar 44 § andra stycket samt 45 och 46 §§ denna lag;

i stället för 47 § lagen om ekonomiska föreningar 52 § denna lag, samt

i stället för 48 § lagen om ekonomiska föreningar 51 § denna lag.

I fråga om likvidatorers befogenhet att företräda föreningen så ock om deras rättigheter och skyldigheter i övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad i denna lag är stadgat angående styrelse eller styrelseledamot.

Om registrering.

55 §.

Beviljas registrering av sambruksförening, låte lantbruksstyrelsen i det register, varom förmäles i 3 § andra stycket, införa:

1. dagen för stadgarnas och för den ekonomiska planens antagande;
2. föreningens firma:

3. föremålet för föreningens verksamhet;
4. den ort inom riket där styrelsen har sitt säte;
5. föreningens postadress;
6. tiden för ordinarie föreningssammanträdes hållande;
7. det sätt, varpå kallelse till föreningssammanträde skall ske och andra meddelanden skola bringas till medlemmarnas kännedom, ävensom den tid före sammanträde, då föreskrivna kallelseåtgärder senast skola vara vidtagna;
8. varje styrelseledamots och styrelsesuppleants så ock, där eljest någon ensam eller i förening med annan är bemyndigad att teckna föreningens firma, dennes fullständiga namn och hemvist; samt
9. av vilka och huru föreningens firma skall tecknas, där den ej tecknas av styrelsen.

56 §.

Företer sambruksförenings registrerade firma likhet med en i handelsregister, föreningsregister eller aktiebolagsregistret tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äge han hos domstol föra talan om förbud för föreningen att efter viss tid använda förstnämnda firma samt om skadestånd.

Menar någon eljest, att en i registret verkställd inskrivning länder honom till förfång, må talan om registreringens upphävande samt om skadestånd föras vid domstol.

57 §.

Det som i enlighet med denna lag eller särskild med stöd av lagen utfärdad författning blivit infört eller antecknat i registret och kungjort i ortstidningen, skall anses hava kommit till tredje mans kännedom, där ej av omständigheterna framgår, att han varken ägde eller bort äga vetskap därom.

Innan sådant kungörande skett, kan det förhållande, som blivit eller bort bliva infört eller antecknat i registret, icke med laga verkan åberopas mot annan än den, som visas hava ägt vetskap därom.

Straffbestämmelser.

58 §.

Med dagsböter eller fängelse straffes

1. styrelseledamot eller annan, som i anmälan eller ansökan till lantbruksstyrelsen eller i ekonomisk plan eller annan handling som fogas därvid uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift;
2. styrelseledamot eller likvidator, där han uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling, som hålles tillgänglig för medlem eller framlägges å föreningssammanträde;
3. styrelseledamot, där han uppsåtligen i strid mot bestämmelserna i 22 § låter verkställa löneutbetalning eller utdelning av föreningens tillgångar;
4. revisor, där han i revisionsberättelse eller annan handling, som fram-

lägges på föreningssammanträde eller annorledes hålles tillgänglig för medlem, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift rörande föreningens angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger;

5. revisor som, oaktat han insett eller bort inse, att skada därav kunnat följa, yppar något av vad vid verkställd granskning kommer till hans kännedom, utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

59 §.

Med dagsböter straffes den som underlåter att iakttaga föreskrift i 32 § första stycket, 34 § andra stycket, 36 § andra stycket, 37 §, 39 § eller 48 § första stycket, så ock den som ej fullgör vad honom åligger enligt 54 § denna lag, jämförd med 54 §, 55 § andra stycket, 61 § andra stycket eller 64 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar.

60 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Särskilda bestämmelser.

61 §.

Beträffande skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter, revisorer, likvidatorer och föreningsmedlemmar skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

62 §.

Sambruksförening vare uti de mål, för vilka ej annorlunda genom lag stadgas, lydande under allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte.

Åtal för försummelse att enligt bestämmelse i denna lag göra anmälan för registrering skall likaledes anhängiggöras vid allmän underrätt som i första stycket sägs.

63 §.

Innehålla sambruksförenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator eller föreningsmedlem skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gälle vad om stämning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot föreningsbeslut, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om det i 31 § andra stycket omförmälda sammanträdet blivit inom den i 49 § första stycket stadgade tiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

64 §.

Närmare bestämmelser rörande det i 3 § andra stycket omförmälda registret samt ansökan om eller anmälan för registrering, så ock de föreskrifter, som i övrigt, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

Bilaga 2.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 18 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

18 §.

De i — — — eller testamente.

Vad denna lag innehåller om inskränkning i rätten för bolag eller förening att förvärva fast egendom, inmuta mineralfyndighet, förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvsdrift, så ock att förvärva aktier i vissa bolag skall, såvitt angår svenskt bolag eller svensk förening, icke tillämpas i avseende å bankaktiebolag, järnkontoret, sparbank, försäkringsbolag, sjukkasse, understödsförening eller annan försäkringsförening, aktiebolag, sambruksförening, förening som erhållit statslån från egnahemslånefonden, eller förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse av 18 §, se SFS 1920:434.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom.**

Härigenom förordnas, att 11 § lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

11 §.

Med bolag — — — eller försäkringsrörelse.

Med förening avses icke förening, vilken driver rörelse, som nyss sagts, ej heller sambruksförening.

Med stiftelse — — — fastställt stadgar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

F ö r s l a g

till

L a g**om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.**

Härigenom förordnas, att 5 § lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

5 §.

Från sökande av tillstånd vare kronan, kommun och sambruksförening befriade.

Denna lag — — — skall sökas.

Tillstånd enligt — — — annat förvärvsarbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse av 11 §, se SFS 1932:183.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen¹ den 31 maj 1929 (nr 117).

Härigenom förordnas, att 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929¹ skall er-
hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Bokföringsskyldighet enligt denna lag åligger aktiebolag, bolag, som blivit
infört i handelsregistret, bostadsrättsförening, sambruksförening samt, där
annat ej följer av 2 §, en var som yrkesmässigt driver någon av följande rö-
relser:

- 1) handel med — — — annan lånerörelse,
- 19) advokat- eller likartad verksamhet, verksamhet såsom patentombud,
inkasseringsrörelse,
- 20) badhus- eller tvättinrättningsrörelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

Bilaga 6.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 sep-
tember 1928 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

22 §.

1 mom. Från bruttointäkten — — — det allmänna.

Har skog — — — tidigare medgivits.

Har växande — — — gällande ingångsvärde.

Hemmavarande barn — — — tillhöra arbetspersonalen.

Har sambruksförening på grundval av rörelsens resultat lämnat sina med-
lemmar eller andra lönetillägg eller annan sådan utdelning, må föreningen
njuta avdrag för dylik utdelning, oaktat utfästelse därom icke givits på för-
hand.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1948.

¹ Senaste lydelse av 1 §, se SFS 1934:120.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 9 oktober 1947.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
 GYLLENSWÄRD,
 NISSEN,
 regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 6 september 1947 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 30 juni 1947, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om sambruksföreningar;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- 4) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet; samt
- 5) lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117).

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Hjalmar Nordfelt.

Förslagen föranledde följande yttranden.

1. Förslaget till lag om sambruksföreningar.

1 §.

Lagrådet:

Såsom av motiven framgår är det icke avsett att Konungens i förevarande paragraf omnämnda dispensrätt skall delegeras till annan myndighet än den i 3 § omnämnda tillsynsmyndigheten, lantbruksstyrelsen. Lagrådet hemställer, att detta får framgå av lagtexten.

4 §.

Lagrådet:

Då enligt 1 § andra stycket Konungens dispensrätt i visst avseende beträffande rätt att bilda sambruksförening skall kunna delegeras, synes delegationsrätt böra kunna stadgas även i det fall som avses i 4 § andra stycket eller beträffande dispens från uppställda villkor för medlemskap. Lagrådet vill alltså under åberopande tillika av vad som anförts vid 1 § förorda, att rätt att meddela sådan dispens skall kunna av Konungen överlämnas till lantbruksstyrelsen, Konungen givetvis obetaget att göra den begränsning i delegationens omfattning som må anses påkallad.

I tredje stycket av paragrafen fastslås en av den förevarande lagstiftningens ledande grundtankar, nämligen att medlem är skyldig att med egen arbetsinsats deltaga i föreningens verksamhet. Stadgandet är rent principiellt; av naturliga skäl meddelas inga detaljföreskrifter rörande omfattningen av de arbetsinsatser som skola utkrävas av de olika medlemmarna. En annan grundläggande tanke i lagförslaget är emellertid att varje medlem också skall ha rätt att efter sin förmåga, i ett med hänsyn till föreliggande omständigheter skäligt förhållande till övriga medlemmar, utföra avlönat arbete åt föreningen. Även denna grundtanke synes böra komma till uttryck i lagtexten, exempelvis så att de inledande orden »varje medlem vare skyldig» utbytas mot »medlemmarna vare skyldiga och berättigade».

5 §.

Lagrådet:

I det av utredningsmannen upprättade lagutkastet upptogs ej mindre i 32 § bestämmelser om styrelsens beslutförhet och om giltighet av styrelsebeslut än även i 54 § föreskrifter därom att jämte vad i övrigt i lagen vore stadgat om utövande av rösträtt och fattande av föreningsbeslut skulle, där ej annorlunda funnes bestämt i stadgarna, gälla: 1. att varje medlem skulle äga deltaga i handhavandet av föreningens angelägenheter; 2. att ingen finge på grund av fullmakt utöva rösträtt för mer än en medlem; 3. att såsom föreningens beslut skulle gälla den mening, för vilken de flesta rösterna avgåves; samt 4. att vid lika röstetal val skulle avgöras genom lottning men i andra frågor den mening gälla, som biträdades av ordföranden. I det remitterade förslaget ha till vinnande av förkortning av lagtexten dessa stadganden strukits, därvid emellertid departementschefen förklarar, att det ankomme på tillsynsmyndigheten att övervaka att motsvarande bestämmelser intogs i stadgarna.

De i lagutkastets 54 § under 1 och 3 givna reglerna synas vara sådana, att de enligt sakens natur bliva att tillämpa även utan uttryckliga föreskrifter i lag eller föreningsstadgar. Den i samma paragraf under 2 upptagna bestämmelsen synes också kunna helt undvaras; någon olägenhet torde för sambruksföreningarnas del icke behöva befaras följa av att, i brist på stadgenligt förbud däremot, rösträtt på grund av fullmakt får utövas för mer

än en medlem. Beträffande åter övriga här ovan nämnda, i lagutkastet upptagna regler torde det, som departementschefen gjort gällande, vara nödvändigt, att motsvarighet därtill finnes i föreningsstadgarna. Skulle en förenings stadgar vara ofullständiga i något av de sist antydda hänseendena och kan rättelse ej åstadkommas, läser tillsynsmyndigheten nödgas vägra registrering av föreningen. För att åt en dylik åtgärd giva uttryckligt stöd i lag synes det lämpligt, att i förevarande paragraf göres erinran därom att stadgarna skola innehålla föreskrifter av ifrågavarande slag. Det hemställs därför, att efter den föreslagna punkt 6 i en ny punkt 7 intages »när styrelsen skall vara beslutför och huru styrelsebeslut skola fattas» samt att efter den föreslagna punkt 9 i en annan ny punkt, som skulle bliva den elfte, upptages »huru vid lika röstetal å föreningssammanträde avgörandet skall ske».

7 §.

Lagrådet:

Då i paragrafens andra stycke föreskrives, att den ekonomiska planen skall, i samband med prövningen av ansökan om registrering, av lantbruksstyrelsen underkastas granskning ur jordbruksekonomisk synpunkt, är avsett att, om styrelsen finner planen ur nämnda synpunkt otillfredsställande, registrering skall vägras och ej medgivas förrän föreningen antagit en plan som kan av styrelsen godkännas. Stadgande i berörda syfte återfinnes i utredningsmannens utkast men skall enligt remissen i stället införas i den tillämnade kungörelsen om registrering av sambruksföreningar. En föreskrift av den angivna innebörden läser emellertid vara av sådan natur att den skall upptagas i själva lagen. På grund härav tillstyrkes en sådan omredigering att det i andra stycket får heta, att sambruksförening ej må registreras utan att den ekonomiska planen av lantbruksstyrelsen prövats ur jordbruksekonomisk synpunkt.

15 §.

Lagrådet:

Av 4 § framgår att juridisk person ej kan antagas till medlem i sambruksförening. Tydligen bör det dock medgivas dödsbo efter avliden medlem att efter dödsfallet tillsvidare anses som medlem med skyldighet likväl att inom viss begränsad tid avveckla förhållandet. Härom givas i förevarande paragraf regler som innebära, att den avlidnes andel skall antingen vid skifte av dödsboet tilläggas viss delägare däri eller ock överlåtas till någon person, som ej må vägras inträde i föreningen och som skall söka medlemskap, samt att, om andelen icke på någotdera sättet övergår till annan, påföljden är att föreningen, efter sex månaders varsel, äger lösa andelen. Dagen för utgången av den tid, varunder dödsboet skall anses som medlem, framgår i första hand av 12 §. Där angivna tid av sex månader, eventuellt enligt föreskrift i stadgarna annan längre tidrymd, läser man böra räkna, om andelen tillskiftats viss dödsbodelägare eller överlåtits å annan person, från den dag dödsboet visar att så skett eller från den tidigare dag, då dödsboet anmäler

sig till utträde, samt, om föreningen blivit berättigad lösa andelen, från den dag föreningen ger tillkänna sin avsikt att utöva denna rätt. Enligt den föreslagna lydelsen av 15 § skall dock dödsboet anses som medlem till den tid för räkenskapsavslutning, som infaller näst efter ett år från dödsfallet. Detta stadgande, som är hämtat från 26 § lagen om bostadsrättsföreningar, synes i förevarande lagförslag kunna undvaras. För det fall att lösningsrätt tillkommer föreningen innebär det nämligen icke någon förlängning av den tid dödsboet med tillämpning av 12 § anses som medlem, och om andelen tillskiftats viss dödsbodelägare eller överlåtit till annan person synes det icke erforderligt att utsträcka den i 12 § stadgade tiden, som är väsentligt längre än motsvarande tid enligt den å bostadsrättsföreningar tillämpliga regeln i 14 § lagen om ekonomiska föreningar.

Den tankegång som ligger till grund för nu förevarande stadganden skulle tydligare än i förslaget komma till uttryck därest paragrafen finge inledas med ett första stycke av innehåll att, om föreningsmedlem avlider, skall utan hinder av vad i 4 § sägs dödsboet tillsvidare anses som medlem i hans ställe. I andra stycket kunde direkt angivas påföljden av att dödsboet icke inom sex månader efter erhållen anmaning visar förhållande som i den föreslagna texten sägs. Som omständigheterna kunna vara sådana att föreningen saknar möjlighet att lösa andelen, förordar lagrådet att som en alternativ påföljd stadgas, att föreningen skall äga låta sälja andelen å offentlig auktion. Vidare må i detta sammanhang ifrågasättas, om icke orden »tillagts viss delägare vid skifte av dödsboet» i anslutning till uttryckssättet såväl i paragrafens nästa stycke som i 13 § borde utbytas mot »på grund av bodelning, arv eller testamente övergått till viss delägare». Andra stycket skulle avslutas med de två sista punkterna i den föreslagna lagtextens första stycke, därvid dock vad som stadgas om anmaning torde böra göras tillämpligt även å meddelande att föreningen vill lösa eller sälja andel. Utan uttryckligt stadgande torde det vara tydligt, att sista stycket i 4 § ej blir tillämpligt å dödsbo vilket anses som föreningsmedlem.

Vad härefter angår det fall, varom 15 § andra stycket i förslaget handlar, så läser regeln i 12 § böra tillämpas även å dödsbodelägare som avses i detta stycke. Under vissa omständigheter torde även en sådan dödsbodelägare böra för en övergångstid anses som medlem. Genom att — sedan först dödsboet haft sex månaders rådrum att visa att andelen i föreningen tillagts dödsbodelägaren — denne har ytterligare sex månaders rådrum att avyttra andelen, kan det nämligen inträffa, att regeln i 12 § kommer att innebära en senare avgångstid för ifrågavarande dödsbodelägare än för dödsboet. Någon anvisning i lagtexten om här berörda förhållande torde emellertid ej vara behöfvlig. Ej heller å dylik dödsbodelägare synes sista stycket i 4 § böra tillämpas. Därest den här ovan förordade redigeringen av paragrafens nästföregående stycke genomföres, torde å nu förevarande stycke kunna givas det innehåll att, där den i stycket avsedde dödsbodelägaren icke inom enahanda (nämligen i andra stycket nämnd) tidsfrist visar, att någon, som ej må vägras inträde i föreningen, förvärvat andelen och sökt medlemskap, vare lag som i andra stycket sägs.

19 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och Nissen:

Om förening skall lösa föreningsandel, lär det vara avsett och även ligga i sakens natur, att lösens belopp skall motsvara andelens värde vid den tidpunkt då föreningen övertager densamma. Detta torde böra gälla även då föreningen inlöser andel från den som förvärvat andelen å exekutiv auktion. Tidpunkten för övertagandet sammanfaller med den tidpunkt då, med tillämpning av 12 §, medlem eller fysisk eller juridisk person, vilken enligt 15 § skall anses såsom medlem, avgår. I detta sammanhang bör anmärkas att, om förening på grund av 16 § andra stycket har att lösa andel, den som förvärvat andelen å exekutiv auktion — i motsats till vad förhållandet torde vara i fall som avses i 15 § — icke ens under en övergångstid lär skola anses som medlem, utan att föreningen övertager andelen då enligt 12 § den person skall anses avgå, vilken var innehavare av andelen vid tiden för den exekutiva auktionen. Likaså lär ej heller den, från vilken föreningen jämlikt 17 § löser en andel, någonsin hava varit att anse som medlem. Med hänsyn till vad nyss anförts om lösens belopp ter det sig naturligt, att bestämmandet därav genom skiljemän icke sker förrän tiden för föreningens övertagande av andelen är inne. Först då föreligger ju den räkenskapsavslutning, som är den viktigaste faktorn vid beräkandet av andelens värde. Det synes lämpligt att i lagtexten gives uttryck åt här berörda synpunkter exempelvis genom att det — i viss anslutning till 27 § lagen om bostadsrättsföreningar — stadgas att, om andel skall lösas i fall som avses i de i paragrafen uppräknade lagrummen och om vid den i 12 § angivna tiden överenskommelse ej träffats om lösens belopp, så skall detta av tre skiljemän bestämmas till andelens verkliga värde. Därvid torde med hänsyn till att lagen om skiljemän icke är tillämplig å förfarandet böra, liksom i nyssnämnda paragraf i lagen om bostadsrättsföreningar skett, inskjutas, att skiljemännen skola vara utsedda enligt lagen om skiljemän.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Det synes, på sätt lagrådets övriga ledamöter anført, lämpligt att i förevarande paragraf införa stadganden dels att, där överenskommelse ej kan träffas om lösens belopp, detta skall bestämmas till andelens verkliga värde, dels att skiljemän skola vara utsedda enligt lagen om skiljemän.

20 §.

Lagrådet:

Av bestämmelserna i 15 och 59 §§ lagen om ekonomiska föreningar framgår att, om sådan förening träder i likvidation innan avgången medlem fått ut sin insats, hans rätt till andel i föreningens tillgångar och hans ansvar för dess skulder skola bedömas som om han ej avgått. Berörda reglering är naturligt med hänsyn till att, å ena sidan, insatsen ofta måste vara mindre

än den andel som vid likvidation tillägges däri deltagande medlem och, å andra sidan, rätten att återfå insats bestämmes på grundval av bokslutet, som ej med säkerhet avspeglar föreningens verkliga ställning.

Återfående av insats motsvaras, enligt förslaget, för sambruksförenings del av att föreningen löser medlems andel. Dessutom jämställs konkurs med likvidation. Emellertid föreligga vissa olikheter mellan återfående av insats och lösen av medlems andel. Lösenbeloppet bestämmes genom avtal, skiljedom eller dom av domstol, och någon ändring därav bör därför icke vare sig den avgående medlemmen eller föreningen kunna påkalla, om ej avtalet tillkommit på sådant sätt att det är ogiltigt, respektive möjlighet föreligger att enligt vanliga regler få föreliggande dom ändrad. Härtill kommer att lösenbeloppet bestämmes med beaktande även av föreningens skulder och av värdet utav föreningens samtliga tillgångar. Däremot får givetvis borgenärs rätt icke kränkas utan bör kunna göras gällande vid såväl likvidation som konkurs i medel, som den avgående vid likvidationens inledande eller konkursbeslutet hade inestående hos föreningen, likaväl som konkursboet bör i enlighet med förevarande paragrafs andra stycke kunna påkalla återbäring av redan utbetalat lösenbelopp.

På grund av det anförda hemställs, att jämväl första stycket i paragrafen skall gälla endast såvitt rörer föreningens borgenärers rätt och att hänvisningen till 60 § lagen om ekonomiska föreningar i följd härav får utgå.

21 §.

Lagrådet:

I andra stycket föreslås en närmare bestämning av kravet på fondbildning hos föreningen bl. a. med hänsyn till taxeringsvärdet å föreningen tillhörig fast egendom. Då det ej sällan inträffar att den fasta egendomens bokförda värde överstiger taxeringsvärdet och behovet av konsolidering kan antagas vara större ju högre det bokförda värdet är, hemställs, att sistnämnda värde skall göras alternativt normerande för fondbildningens begränsning och att därför efter orden »fast egendom» införes uttrycket »eller, om bokförda värdet är högre, av detta». I anslutning härtill synes i den följande delen av meningen lämpligen sådan formell ändring böra vidtagas, att jämväl »det i balansräkningen upptagna värdet» å vissa andra tillgångar betecknas som »det bokförda värdet» å dessa.

26 §.

Lagrådet:

Jämlikt stadgandet i tredje styckets sista punkt tillkommer den eller dem, som efter vad i 27 § sägs bemyndigats att teckna föreningens firma, behörighet att representera föreningen jämväl på annat sätt än skriftligen med användande av firmateckning. I föreningens stadgar torde kunna bestämmas att, då bemyndigande rörande firmateckning meddelas, tillika må föreskrivas, att rätten till sådan får av två eller flera personer utövas endast

kollektivt. Uppenbarligen är det avsett, att firmatecknare, beträffande vilken dylik föreskrift gäller, bör kunna även eljest representera föreningen endast tillsammans med den eller de övriga. I överensstämmelse med den avfattning motsvarande föreskrift har i nya aktiebolagslagen, som här utgjort förebild, synes därför till undvikande av otydlighet böra i slutet av tredje stycket tilläggas att de, som må utöva firmateckningsrätt allenast gemensamt, äga endast gemensamt företräda föreningen.

29 §.

Lagrådet:

Det i paragrafen stadgade villkorliga förbudet mot att »med gäld belasta» lärers liksom de likartade förbuden mot att »med in-teckning för gäld belasta» i 6 kap. 4 § giftermålsbalken och 8 kap. 15 § lagen om förmynderskap blott innebära förbud mot in-tecknande av den egendom varom fråga är. En sådan åtgärd bör emellertid försåvitt sambruksföreningen är i behov av kredit, något som normalt är fallet, alltid kunna ske, så att de enda låneobjekt för-eningen disponerar må kunna utnyttjas så snart ett lånebehov uppstår. Däremot bör förbudet, såsom också torde vara åsyftat, rikta sig mot ett upptagande av lån mot säkerhet av in-teckning i egendom, som avses i paragrafen. Lagrådet hemställer, att paragrafen omformuleras i enlighet med det sagda.

36 §.

Lagrådet:

Då det i förslaget heter att lantbruksstyrelsen skall ha tillsyn därå att sambruksförening utser revisorer till erforderligt antal, kan därav möjligen dragas den slutsatsen att föreningssammanträde äger befogenhet att i samband med val av revisorer fritt bestämma deras antal. Enligt 5 § skall emellertid revisorerernas antal vara fastställt i stadgarna, om ock hinder ej torde föreligga att där ange allenast lägsta och högsta antalet. Valet inom sådana gränser torde böra tillkomma föreningen. Det föreslås därför, att ordet »erforderligt» utbytes mot »stadgat».

42 §.

Lagrådet:

I det remitterade förslaget saknas regler om förande av protokoll vid föreningssammanträde; bestämmelser härom hade däremot upptagits i utredningsmannens lagutkast. Vid remissen anförde departementschefen, att någon tvingande regel om skyldighet att städse föra protokoll vid sådant sammanträde syntes honom icke böra givas, men anmärkte, att exempelvis av 35 § andra stycket framginge att i vissa särskilda fall protokoll måste föras. Med hänsyn till att föreningsbeslut städse kunna överklagas vid domstol (jfr 49 §) torde protokoll över vad vid sammanträdena förekommit svårligen kunna i något fall undvaras, ehuru de naturligen kunna skrivas utan all vidlyftig-

het. Lagrådet förordar därför, att i ett tredje stycke av förevarande paragraf i anslutning till lagutkastet stadgas, att genom styrelsens försorg skall vid föreningssammanträde föras protokoll, upptagande fattade beslut samt, där röstning skett, dess resultat, ävensom att senast inom två veckor efter sammanträdet protokollet skall hos föreningen hållas tillgängligt för medlemmarna.

49 §.

Lagrådet:

I fråga om den i första stycket stadgade preskriptionen av rätten att föra klandertalan mot föreningsbeslut har någon skillnad ej gjorts mellan, å ena sidan, sådana fall då ogiltigheten har sin grund i att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker allenast medlems rätt och, å andra sidan, de fall då grunden till talan är kränkning av andra regler på området. Då sistnämnda ogiltighetsgrunder torde medföra, att ett föreningsbeslut utan vidare är en nullitet, lärer — i analogi med bestämmelserna i 138 § nya aktiebolagslagen — tillämplighetsområdet för klanderpreskriptionen böra inskränkas till att avse den förstnämnda gruppen av ogiltighetsfall.

Beträffande stadgandets avfattning bör även beaktas, att — medan enligt gällande rätt tiden för stämningens delgivning med svaranden är avgörande för frågan när talan i ett mål skall anses anhängiggjord — enligt nya rättegångsbalken talan anses väckt, då stämningsansökan inkom till rätten.

På grund av det anförda hemställes, att det föreslagna första stycket i förevarande paragraf måtte uppdelas i två stycken, varav första stycket skulle innehålla allenast den bestämmelsen att, om styrelsen eller föreningsmedlem (styrelseledamot är ju alltid medlem) menar, att föreningsbeslut icke tillkommit i behörig ordning eller eljest strider mot denna lag eller föreningens stadgar, äge därå tala genom stämning å föreningen, samt andra stycket upptaga föreskrift att, om talan grundas därpå att beslutet icke tillkommit i behörig ordning eller att det eljest kränker allenast medlems rätt, talan skall väckas inom två månader från beslutets dag och att, om det försummas, beslutet skall vara gällande.

50 §.

Lagrådet:

I enlighet med utredningsmannens utkast ha i paragrafen uppställts i förhållande till lagen om ekonomiska föreningar skärpta förutsättningar för rätt för sambruksförening att besluta om likvidation. Såväl enligt nämnda lag som enligt förslaget erfordras att antingen alla medlemmar äro ense om likvidation eller att sådan beslutats å två på varandra följande sammanträden, därav ett ordinarie. Men medan i berörda lag (43 §) kräves två tredjedels majoritet bland de röstande å det senare sammanträdet, fordras å detta enligt förslaget enhällighet bland de röstande. Skärpningen motiveras med den allvarliga innebörden för medlemmarna av ett likvidationsbeslut. Även om

denna synpunkt är värd beaktande, synes dock förslaget gå för långt, i det att det gör det möjligt för *en* medlem att mot alla de övrigas mening hindra en likvidation. Det hemställs därför, att paragrafen ändras så att beslut om likvidation skall å det senare sammanträdet hava biträtts av minst fyra femtedelar av de röstande.

54 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och Nissen:

I uppräknningen av de paragrafer i lagen om ekonomiska föreningar, som skola i tillämpliga delar gälla för sambruksförening, har ej medtagits 57 §, men i stället har såsom ett andra stycke i förevarande paragraf intagits en ur nämnda lagrum hämtad bestämmelse. Emellertid synes även föreskriften i lagrummet om sättet för avyttring av föreningens fasta egendom böra vara tillämplig å sambruksförening. Därest det stadgas att även 57 § föreningslagen skall i tillämpliga delar gälla, blir jämväl nämnda föreskrift gällande för sådan förening och sista stycket i förevarande paragraf blir överflödigt. Vad angår övriga delar av 57 § föreningslagen torde det vara tydligt att dessa ej kunna äga motsvarande tillämpning å sambruksförening. Det hemställs, att paragrafen ändras i enlighet med vad nu anförts.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Bland de bestämmelser som på grund av hänvisning i denna paragraf skola gälla även för sambruksföreningar är stadgandet i 60 § lagen om ekonomiska föreningar att, om vid likvidation överskott uppstår, detta skall fördelas efter huvudtalet, där ej annan grund finnes bestämd i stadgarna. Genom denna föreskrift angives i själva verket normen för medlemmarnas delaktighet i föreningens tillgångar. Enligt 62 § lagen om bostadsrättsföreningar gäller i motsvarande avseende att, om överskott uppstår, det skall fördelas å bostadsrättshavarna efter lägenheternas andelsvärden, där ej annan grund finnes bestämd i stadgarna. Med sambruksföreningarnas natur lärer likaledes bäst överensstämma att låta andelarnas storlek vara grundläggande för delaktigheten, där ej annat bestämts i stadgarna. Delaktighet enligt sådan grund kan visserligen enligt förslaget bestämmas i sambruksföreningsstadgar, men det synes lämpligt att utforma själva lagen på det sätt som från lagens egna utgångspunkter framstår som mest följdriktigt.

I de uttalanden, som gjorts av lagrådets övriga ledamöter, instämmer jag och hemställer följaktligen, *dels* att första stycket av 54 § avfattas så att i fråga om likvidation och upplösning m. m. skall, i den mån ej annat följer av paragrafens andra stycke, utöver vad förut stadgats i tillämpliga delar gälla vad i 49—64 §§ lagen om ekonomiska föreningar sägs, därvid skall iakttagas vad i paragrafens fortsättning stadgas, *dels* att andra stycket ersättes med en bestämmelse att, om överskott uppstår vid likvidation av sambruksförening, det skall fördelas å medlemmarna efter andelarnas storlek, där ej annan grund finnes bestämd i stadgarna.

57 §.

Lagrådet:

Denna paragraf innehåller mot föreskrifterna i 82 § lagen om ekonomiska föreningar och 204 § nya aktiebolagslagen svarande bestämmelser angående verkan av registrering och kungörande. Däremot innehåller förslaget, i motsats till utredningsmannens lagutkast, icke någon motsvarighet till de i 83 § lagen om ekonomiska föreningar och 205 § nya aktiebolagslagen upptagna stadgandena om viss skyldighet för myndighet att inhämta upplysning rörande ställföreträdare för ekonomisk förening respektive aktiebolag. I stället är avsett, att föreskrifter härutinnan skola införas i den särskilda registreringskungörelsen. Därvid skulle då jämväl stadgas, att vad den samling av anmälningar till registret över sambruksföreningar, som det skall åligga lantbruksstyrelsen att utgiva från trycket och översända till domstolar, länsstyrelser och överexekutorer, utvisar i fråga om behörighet att företräda sådan förening skall på närmare angivet sätt för myndigheten äga vitsord, där ej annat förhållande visas vara för handen. En föreskrift av detta slag innefattar emellertid en begränsning med avseende å den prövning av behörighetsfrågan som domstol enligt 11 kap. 4 § nya rättegångsbalken har att, där den så finner erforderligt, ex officio företaga. Berörda föreskrift läser följaktligen ej kunna meddelas i administrativ ordning utan böra upptagas i själva lagen. På grund härav hemställes, att till förevarande paragraf måtte fogas ett nytt, tredje stycke av innehåll att, om enligt Konungens förordnande finnes tryckt samling av anmälningar till registret, skall i fråga om behörighet att inför domstol, länsstyrelse eller överexekutor företräda föreningen vad samlingen, i den mån den kommit myndigheten tillhanda, innehåller för denna äga vitsord, där ej annat förhållande visas vara för handen.

58 §.

Lagrådet:

Straffbestämmelsen under 3 torde, såsom även läser vara avsett, böra omfatta jämväl utbetalning i strid mot bestämmelserna i 24 §.

59 §.

Lagrådet:

Därest, på sätt lagrådet ovan förordat, i 42 § intagas bestämmelser om protokoll över föreningssammanträde, torde i förevarande paragraf böra stadgas straff av dagsböter för den som underlåter att iakttaga sådan föreskrift.

2. Övriga lagförslag.*Lagrådet:*

Dessa förslag lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Ake Mossler.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 januari 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, lagrådets den 9 oktober 1947 avgivna utlåtande över de den 30 juni 1947 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) *lag om sambruksföreningar;*
- 2) *lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;*
- 3) *lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;*
- 4) *lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet; samt*
- 5) *lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117).*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Lagrådet respektive lagrådets majoritet har förordat åtskilliga jämkningar i det inom departementet upprättade förslaget till lag om sambruksföreningar. Den övervägande delen av dessa jämkningar avser att giva en tydligare avfattning men i sak oförändrad innebörd åt vissa stadganden samt vidare att avlägsna vissa smärre inadvartenser och ofullständigheter, som lagrådet funnit vidlåda departementsförslaget. Vad lagrådet sålunda anmärkt har iakttagits. På enstaka punkter har tillika saklig ändring föreslagits, såsom i 21 §, där lagrådet förordat att i visst fall bokförda värdet av sambruksförenings fasta egendom i stället för taxeringsvärdet skall läggas till grund för beräkning av reservfondens minimibelopp, och i 50 §, i vilken lagrådet ansett böra stadgas, att för frivilligt beslut om sambruksförenings likvidation i visst fall skall krävas fyra femtedels majoritet i stället för enhällighet bland de röstande. Jämväl de av lagrådet förordade sakliga ändringarna finner jag mig böra biträda. De inom departementet upprättade lagförslagen torde även på några andra punkter böra underkastas smärre redaktionella jämkningar.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga de i enlighet med vad förut angivits ändrade förslagen till

- 1) lag om sambruksföreningar;
- 2) lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;
- 3) lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 18 juni 1925 (nr 219) angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;
- 4) lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 21 december 1945 (nr 805) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet;
- 5) lag om ändrad lydelse av 1 § bokföringslagen den 31 maj 1929 (nr 117); samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 22 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnar Eklund.